

LONDON, 31. DECEMBRA 1975

LETO XXVIII. ŠTEV. 435 - 436.

KOMINFORMOVCI

Da so tovariši na vzhodu hujši sovražniki Jugoslavije kot kapitalisti na zahodu, že od nekdaj vemo in že dolgo dopovedujemo jugoslovanskim komunistom. Na lepem jim je sredi oktobra kanilo v glavo, da imajo v lastnih vrstah ljudi, ki se jim kolca po trdi roki in po nekdanjih stalinističnih časih. V prvih letih po vojni so Jugoslovani doživeli vse bridkosti stalinizma, a partiji okusili vse dobre nasilne oblasti, ki so takrat pripadle partijskim valptom. Delovnemu ljudstvu se je stalinizem takrat priskutil za dolgo časa. Partija se je obrnila proti njemu samo iz nagona po samoohranitvi, ker se je voditeljem posvetilo, da bi jim pod Stalinom odklenkalo. Kako je Stalin postopal z voditelji, ki mu niso bili več všeč, pa so dobro vedeli iz let pred vojno.

Toda partija, nedemokratska in nasilna kot je, nujno privlači ljudi, ki jim stalinizem prija. Če gre kaj narobe, se taki ljudje zatekajo k hujšemu nasilju in se, če jim tako kaže iz strahu pred posledicami v lastni partiji, ozirajo na pomoč od "bratske" Sovjetske zveze. Toda zakaj se je jugoslovanskim voditeljem posvetilo šele oktobra, da jim grozi prav ta povezava med domačimi nezadovoljnimi partijami in ZSSR? Tistih nekaj kominformovcev, ki so jih zaprli, jih vendar ni moglo prestrašiti. Po naročilu zveznega javnega tožilca na seji zveznih skupščinskih odborov za notranjo politiko in za pravosodje 4. decembra je bil uveden kazenski postopek proti 31 kominformovcem, in sicer šestim v Srbiji, devetim v Vojvodini, sedmim v Banjaluki, ter po trem v Zagrebu, Skoplju in Splitu. Ker gre sorazmerno za nizko številko, je torej moralo biti nekaj drugega v ozadju.

To je razkril Lajoš Lederer v londonskem OBSERVERJU 28. decembra. Čeprav vemo iz izkušnje, da je treba jemati Ledererjeva poročila z rezervo, in naši sodelavci vedo to iz osebnih primerov, ko so opozorili urednika omenjenega lista, vendar ni mogoče zanikati, da ima Lederer dostop do visokih krogov jugoslovanske hierarhije, celo do samega Tita, kar so ob gotovi priliki nehote priznali v maršalatu. Ključno vprašanje ob vseh teh stikih je le to: ali Lederer ve, da so ga tu in tam, kadar jim je kazalo, titovci izkoristili za koristno budalo, da so lahko lansirali v svet novico ali raco in to preko tako častitljivega in uglednega svetovnega nedeljskega lista kot je OBSERVER? Naj bo že karkoli, Lederer je poročal, da v Titovi okolici pričakujejo na petindvajsetem partijskem kongresu meseca februarja v Moskvi velike spremembe v sovjetski zunanji politiki. Ti viri trdijo, da se

je dolgotrajen spor v Kremlju o smeri zunanje politike končal z zmago nasprotnikov detante, ki jih vodita maršal Grečko, obrambni minister, ter Andropov, šef tajne policije. Jugoslovanski oblastniki vidijo zvezo med tem in prosovjetskimi zarotami v Jugoslaviji, ki da jih organizira KGB, da bi podminirala "edinost Jugoslavije." Lederer dodaja, da se je Tito odločil uvesti sodni postopek proti informbirojevcem, čeprav je še v novembru obljubil Brežnev, da sovjetofile ne bo postavil pred sodišče.

S tem v zvezi gre potem seveda jemati priznanje jugoslovanskih oblasti, da se Vlado Dapčević, o katerega izginotju v Bukarešti smo poročali v septembrski številki KLICA, nahaja v jugoslovanskih zaporih. Zaradi lepšega, da ne bi povzročili Romuniji kakšnih novih težav s Sovjetsko zvezo, so verjetno dodali, da "so ga aretirali na ozemlju SFRJ pri opravljanju sovražne dejavnosti." To se kajpak ne ujema z izpovedjo Dapčevićeve žene, ki trdi, da ji je mož sporočil vrnitev iz Bukarešte naslednjega dne, ko je potem izginil. Glede same ugrabitve sta zdaj znani dve verziji: po eni so Dapčevića ugrabili sami Jugoslovani in postavili Romune pred izvršeno dejstvo, kar da je potem privedlo do gotove meddržavne napetosti in odpovedi gotovih obiskov. Po drugi verziji pa so pri tem Romuni sodelovali ali pa celo sami aranžirali ugrabitev in naknadno izročitev Jugoslaviji, nakar so zaradi Sovjetov sfabricirali uradno negativno stališče napram Jugoslaviji in formalno zaostritev odnosov. Verjetnejša se zdi druga verzija; to bi tudi potrdilo poročilo TIMESove dopisnice za Balkan Dese Trevisan. Ko je ona vprašala o tem jugoslovanske oblasti, so se ji smejali, in namignili, da so romunske oblasti mogle vedeti za njihov plan. Kakorkoli že, odnosaji so zdaj normalni, ker se je 25. decembra vrnil iz uradnega obiska v Bukarešti jugoslovanski podpredsednik vlade in zunanji minister Miloš Minić in znova zatrjeval, kako pristrčno so ga sprejeli in kako odkrito sta z njim govorila romunski zunanji minister in potem še sam predsednik Ceausescu. Tudi romunsko uradno sporočilo se je cedilo od "pristrčnosti."

Ponesrečen nameček nacionalistov

Ko že pišemo o informbirojevcih v Jugoslaviji, je vredno zabeležiti tudi tale spodrsrlaj, kar zadeva "nacionaliste in iredentiste." V že zgoraj omenjenem skupščinskem poročilu jugoslovanskega zveznega javnega tožilca Gugetića, je bilo tudi rečeno, - po poročilu TANJUGa, - da so uvedli sodni postopek proti osemdesetim nacionalistom in iredentistom v Hrvatski, 33 na Kosovem in sedmim v Sloveniji. Državljeni Slovenije so bili naslednjega dne presenečeni, ko so čuli za izjavo slovenske

republiške komisije za varstvo ustavne ureditve, da v Sloveniji ni niti enega, proti kateremu bi bil uveden postopek zaradi omenjene "protizakonite dejavnosti." Dodali so še, da so na to opozorili zveznega javnega tožilca.

Razumljivo je, če do takih protislovnih izjav prihaja na "divjem" Zapadu, kjer prevladuje "brezpravnost." V socialističnih državah pa do takih ekscesov ne bi smelo priti. Brez dvoma so jugoslovanski oblastniki formalno - moralno - politično prisiljeni zaradi Sovjetov vsako akcijo proti kominformovcem balansirati z akcijo proti nacionalistom. Toda prej bi morali poskrbeti, da bi bile izjave sinhronizirane. Zdi se verjetno, da jih zdaj ne bo dobil po papi zvezni državni tožilec, ampak jih bodo dobili po zadnjici člani slovenske komisije za zaščito ustavnosti, ker so se drznili ugovarjati višji oblasti ter izpostavljati ugled jugoslovanskih oblasti in države v posmeh tujini in domovini. Ukori utegne dobiti tudi urednik DELA, ki se ni potrudil, da bi pred objavo demantija telefoniral komu visoko gori in si zavaroval v naprej hrbet. Hudo mušni Slovenci pa zdaj zatrjujejo, da bo po novoletnih počitnicah zvezni zbor razpravljalo predlogu, da se ustanovi nova sinhronizacijska zvezna komisija in v republikah še republiške sinhronizacijske komisije, ki naj bi poskrbele, da v bodoče ne bo več prihajalo do takih nezdgod.

Za revolucijo ali za pravo prijateljstvo do Afrike?

Tu in tam smo se norčevali ali zgražali nad jugoslovansko "neuvrčenostjo", ki je uradna jugoslovanska politika. To je treba znova in znova na vseh mogočih prireditvah, v govorih in izjavah postavljati na prvo mesto. In vsem onim, ki imajo opravka z jugoslovansko propagando v tujini, je bilo zabičano, da mora vsaka publikacija na en ali drugi način poudarjati to jugoslovansko politiko neuvrčenosti.

Kako se ta neuvrčenost Jugoslavije izkaže v praksi, nam kaže nov primer v Angoli: aprila meseca je jugoslovanska tovorna ladja Postojna izkrcala v Luandi (ki jo obvlada marksistična MPLA) tovor sovjetske vojaške opreme. Toda ne v celoti, ker je izkrcevanje ustavil portugalski visoki komisar, ko je za to zvedel. (Izkrcali so le tovarne avtomobile in S-A rakete v zabojih). Potem je ladja odplula v Pointe Noire v Kongo Brazaville, kjer je odložila ostali tovor. Dva tedna pozneje sta dve dodatni jugoslovanski tovorni ladji v celoti razložili v Luandi še 400 ton sovjetskega vojaškega materiala. Neuvrčenost pa takšna!

RESNIČNA MOČ POLITIČNE STRANKE SE POKAŽE SAMO NA VOLITVAH

V minuli številki smo objavili dopis GsP iz Gorice. V današnjem Klicu priobčujemo odgovor Primorskega Slovenca. Kakor že prej tako smo tudi to pot dali obema možnost, da sta pojasnila svoje stališče, pa tudi zarobančila na račun našega lista odnosno njegovega urednika.

Morda pričakujemo preveč, da bi se bralci popol-

noma znašli v vseh podrobnostih, ki se dejansko raztezajo preko dolgih let in zadevajo celo vrsto oseb in osebnosti, ne glede na to, da so nekatere specifične samo za tržaško druge pa le za goriško pokrajino.

Ko prepuščamo vsakemu bralcu, da pač sam potegne zaključke in se pri tem lahko posluži podatkov leta nazaj, če ga vse to zanima, vendar smatramo, da je treba stvari pogledati globlje, da tako ne izgubimo zaradi številnih dreves pogleda na celotni gozd.

Poraz na zadnjih volitvah na Tržaškem formalno in neposredno nima nobene zveze z izstopom goriškega Slovenskega ljudskega gibanja iz krovne Slovenske demokratske zveze na Goriškem. Tega tudi nikdar nismo trdili. Toda s tem ne rečemo, da je šlo le za golo naključje, ko je prišlo do volilnih porazov istočasno na Tržaškem in na Goriškem. Slovenski glasovi na Tržaškem namreč padajo že precej let, od enih volitev do drugih. Zato je treba začeti opazovati ta fenomen leta nazaj, tam nekje okoli dolinske afere najpozneje, in ga ne tretirati zgolj kot produkt sedanjosti.

Ko smo komentirali to volilno osipanje glasov, ki je doživelo svoj Memento mori na zadnjih upravnih volitvah, se je naš komentar često nanašal na obe pokrajini. To smo storili zato, ker smo opazili, da so se pričeli volilni porazi na Tržaškem kazati v nevarnejši luči, kolikor bolj je prihajalo do skupinskih nesoglasij ali programskih nedoslednosti tržaških političnih strank, ki so sestavljale Slovensko skupnost. Zato smo tudi zelo zgodaj opozorili na "nevarno igro z ognjem" (KT septembra 1971), ko je pričelo goriško Ljudsko gibanje odrekati podporo dogovorjenemu kandidatu za drugi del mandatne dobe deželnega poslanca. (Seveda je res, da je drugo mesto zasedel prof. Vrabec. Toda vodstvo Skupnosti ni o svoji obveznosti do Gorice obvestilo Slovenske Levice niti ni pozneje tako Skupnost v Trstu kot Gibanje v Gorici storilo prav nobenih korakov, da bi se prof. Vrabec odpovedal mestu v korist dogovorjenega kandidata.) In dvi gnili smo vik in krik, ko je neposredno pred volitvami z izstopom Gibanja iz SDZ prišlo do politične krize na Goriškem, ki je po vseh naravnih zakonih vodila v poraz na volitvah.

Stojimo na stališču, da je treba dogovore spoštovati. To ni samo stvar olike in prvina civilizacije ampak tudi izraz politične modrosti, ki gleda leta naprej in se mora zaradi tega često odrekati trenutnim koristim, ki bi jih prelom dogovora morda prinesel. Tako v Trstu kot v Gorici ni bilo treba dolgo čakati, da smo videli rezultate prelomljene besede. Strašno naiven ali pokvarjen je bil tisti, ki je mislil, da bo lahko v nedogled vlekel za nos partnerje in volilce.

Ko so štiri skupine v Trstu ustanovile krovno Slovensko skupnost, so se podobno kot dve skupini v Gorici precej let prej, dogovorile za način dela in sklepanja. Pri tem ne gre za nobeno izsiljevanje, kot operovano trdi GsP, ki s tem v stvari zagovarja zakon džungle v politiki. Kajti v teh večstranskih dogovorih je bil gotovo tudi določen postopek, če se katera od dogovorjenih skupin ne strinja z ostalimi partnerji, Enako kot ni preostalo tržaški Sloven-

ski demokratiški zvezi drugega, kot da je izstopila iz Slovenske skupnosti, ker se ni strinjala s "proljudskosko" politiko ostalih treh partnerjev, tudi Slovenskemu ljudskemu gibanju ni preostala druga pot kot izstop iz krovne goriške Slovenske demokratiške zveze. Kakršnokoli zahtevanje po članskem sestanku ali kakršnokoli podtikanje zlih namenov predsedniku Bratini je popolnoma brezpredmetno. Po tej nujni logiki je potem Slovensko ljudsko gibanje, ki je izstopilo iz SDZ, tudi vezano položiti finančne račune, ki jih je vodil v skupni zvezi član tega Gibanja. In msgr. Klinec ima stvarno in moralno prav, ko je izjavil, da pritiče imovina Slovenske demokratiške zveze Slovenski demokratiški skupnosti, ker je Slovensko ljudsko gibanje svojevoljno zapustilo krovno organizacijo, ne da bi se dogovorilo s partnerjem.

Preden preidemo v zaključek, moramo še omeniti bele glasovnice, zaradi katerih je očitno Slovenska skupnost v Gorici izgubila enega svetovalca in doživela osip glasov. O teh belih glasovnicah se je v izvedensko-vinskem tisku precej pisalo in v glavnem so vsi komentarji bili čudno čustvene narave. Češ, tako malo nas je, tujci nas preganjajo, mi pa si privoščimo prazne glasovnice, ko bi vendar po zdravi pameti vsi morali glasovati za slovenske kandidate. Ta zmešana logika je nevarna, kajti nanjo se prav tako lahko sklicujejo slovenski komunisti kot njihovi nasprotniki. Morda še bolj, ker so njihove zamejske organizacije močnejše in delavnejše in imajo torej več možnosti na uspeh. Mnenja smo, da je to navadno politično posiljevanje, ki odreja slehernemu slovenskemu človeku osnovno pravico kot človeku in kot državljanu, da sam, po svoji vesti in presoji, odloči, komu bo namenil svoj glas. Po vsaki drugačni praksi namreč volilec zaradi nekakšnih za lase privlečenih narodnostnih vidikov nima možnosti, da na primer izreče nezaupnico tako skupini kot posameznemu kandidatu, če smatra, da eden ali drugi ne odgovarja nalogam ali slabo opravlja zaupano dolžnost. Na ta boben lažnega patriotizma sta tolkla Mussolini in Hitler, ko sta apelirala na ljudske množice. Zelo nevarno pot ubirajo tisti, ki pod krinko patriotizma očitajo zdaj onim, ki so uporabili svojo polno naravno in zakonito pravico, ko so javno povedali, da politike Slovenskega ljudskega gibanja odnosno Slovenske skupnosti na Goriškem na odobravajo. Kje je rečeno, da se mora vsak demokratičen Slovenec strinjati z vsem, kar mu skuhamo in servirajo iz neke politične kuhinje?

Nekako v isto kategorijo sodijo tudi slavospevi deželnemu poslancu, češ kako je priden in delaven za narodov blagor. Take slavospeve smo kritizirali, ker je poslanec za svoje delo plačan od davkoplačevalcev - kot vsak drug poslanec - in je torej njegova dolžnost, da se v delu izkaže. Nemoralno je kovati na ta račun kapital. Edino kar je moč reči, bi bilo, da eden dela bolje kot drugi - to pa je tudi vse. Volilcem na volitvah pa je treba prepustiti, kako sodijo o delu enega ali drugega. Tako stališče se morda komu zdi na prvi pogled grobo, toda zadeva v bistvo stvari, da namreč ni prav trkati se na patriotska prsa za svoje delo, če zanj prejemaš dokaj mastno nagrado. Lahko je biti patriot pri polni skledi.

Tako prihajamo k zaključni misli, ki jo je GsP označil kot "izsiljevanje z Ljubljano", mi pa smo ob koncu uvodnika v junijski številki takole zapisali:

"Če pa gremo globlje v problem, pa seveda zadenemo ob samo politično strategijo: - kakšno vlogo lahko v danih okoliščinah igra manjšinska politična stranka v političnem življenju večinskega naroda; - na koga lahko računa, da ga bo pridobila; - in na kakšen način se mu mora približati. To so osnovna vprašanja, na katera prizadeti nikdar niso odgovorili ali pa so odgovorili nepravilno ali pa so na svoje odgovore tekom let pozabili."

"Svobodnjak si bil ali pa nisi bil", smo istotam zapisali, "dokler je slovenska demokratična politična stranka na Tržaškem in Goriškem stala kot 'zidi grada' v obrambi slovenskih interesov proti Desnici in Levici" in "je bilo vse dokaj jasno in enostavno".

Ta enostavnost se je spremenila, kakor hitro se je pričela spreminjati politika zamejskih nekomunističnih strank. Ni dvoma, da so jih k temu silile okoliščine na domačih tleh kot tudi v matični Sloveniji. Leto 1945 je gotovo bilo precej bolj drugačno od leta 1955 ali celo 1965. Dilema za zamejske demokratične politike je bila brez dvoma velika, in z njo veliki tudi upi in pričakovanja. Kljub temu velja vprašati, če jih ni zanesel pretirani optimizem predaleč. Razumemo, da so mogli biti pritiski med volilci za olajšanje odnosov na primer s Kavčičevo vlado v Ljubljani močni. S tem pa seveda tudi nade, da bo ta normalizacija odnosov potem odtegnila večje število Slovencev od fratelančne Fronte in jih približala Skupnosti. Kot so pokazali ne samo volilni rezultati ampak tudi odnosi med partnerji samimi, je bil rezultat porazen. S Kavčičem so padli vsi upi, kolikor so sploh bili realistični spričo posebnega položaja ki so ga uživali protitovski Slovenci na Tržaškem, med katerimi je bilo še vedno čedno število stalinistov po srcu. Skupnost je pričela izgubljati svoje lastne volilce, kaj pa šele, da bi pritegnila nove. Obnesel se tudi ni poskus z globljim gospodarsko-socialnim programom za volitve. Komu je bil ta program namenjen in v koliko sploh more biti pomemben, če manjšinska stranka ne more preko parlamenta uveljavljati - neposredno ali posredno s koalicijami in opozicijskimi pritiski - svojih programskih zahtev? Ali je poleg splošnega političnega trenda v Levico in spričo posebnega tržaškega luškega ambijenta sploh mogel konkurirati marksističnemu? Hočemo reči: če je mogoče ugotoviti ali vsaj predvideti, da so izgledi za pridobitev širših množic, ki gravitirajo po naravi stvari v Levico, majhni ali dvomljivi, ali ima sploh smisel začeti neko akcijo za njihovo pridobitev, - z obiskom Ljubljane, z ekstremnejšim socialno-gospodarskim programom, s solidariziranjem v gotovih političnih pogledih itd.? Ali ni mar nevarnost večja, da boste ob tem izgubili celo tisto, na čemer stojite, pridobili pa nič novega? In da boste s tako politiko lahko tudi izgubili še tisto malo dobre volje italijanskih demokratičnih strank, katerih pomoč vam je slejkoprej krvavo in življenjsko potrebna?

To so težka vprašanja s težkimi posledicami. To so vprašanja, ki terjajo ne samo bistrih možganov ampak tudi političnih izkušenj starejših mož, izkušenj, ki so si

jih pridobili samo z dolgoletnim političnim in javnim delovanjem, preko napak in uspehov. Tega dodatnega čuta, kaj je v danem političnem položaju prav ali boljše, vam ne da nobena šola, noben naslov, nobeno sorodstvo; - ta čut imate ali ga pa nimate, ste si ga tekom let priostriili ali pa zanemarili. Seveda pomaga pri tem vzgoja; pomagajo poznanstva, zveze; celo malo demagogije ali lepše rečeno, tribunstva, pomaga. In še kaj drugega. Vendar vse to ni nič, če samega osnovnega čuta ni in če ni življenjskihkušenj.

To je bil eden poglavitnih vzrokov, da smo postali zaskrbljeni, ko so pričeli na Goriškem žagati dr. Sfiligoja, podobno kot smo bili zaskrbljeni in tega tudi nismo skrivali, ko se je pred leti na Koroškem umaknil dr. Tischler. Ne eden ne drugi nista svetnika, eden kot drugi ima svoje napake, sicer ne bi bila človeka, toda v političnem življenju manjšine sta oba rano položila zrelostni izpit in pokazala, da sta odrasla nalogi. Zato sta tudi redno prejemale, v dokaj kritičnih im težavnih prilikah, izdatno manjšinsko volilno podporo. Ko ste ju odstranili odnosno na nek način prisilili k umiku, kaj ste imeli, da ste postavili v njune škornje?

ČE IMAŠ OPRAVKA Z DOGMATIKI

V minuli številki KLICA smo komentirali MLADIKIN članek o 'Dragi' in njenih ciljih. Strinjali smo se z zapisanim, odklonili pa smo, česar ni bilo zapisanega, konkretno to, da bi smela režimska Ljubljana diktirati Dragi, kdo od zdonskih ali zamejskih Slovencev sme predavati - ali pa Socialistična zveza delovnega ljudstva Slovenije ne bo posredovala predavateljev iz domovine. Odklonili smo takšen način ljubljanskega vrtiranja in opozorili, da ima vsaka reč svoje meje. Toda priznali smo, da je Društvo slovenskih izobražencev v Trstu iskreno in pošteno zamislilo idejo dialoga.

Odpri o ostaja vprašanje, če je Društvo slovenskih izobražencev odnosno njegovo vodstvo kos nalogi, ki si jo je postavilo. Nobena težava ni doseči dialog med enako ali vsaj podobno mislečimi, ako obstaja dobra volja za njim. Na nepremostljive težave pa naleti in v hudo nevarnost se podajaš, kadar imaš opravka s političnimi verniki-dogmatiki, ki celo ne govore istega političnega jezika, kot si ga sam vaje. Vsaka se tako čista pobuda namreč postane izigrana ob neizkušnih ali naivnih pobornikih. Videti je, da se je to dogodilo z Drago, pa tudi sicer z marsičem drugim za mejami.

Priznamo, da posel vzdrževanja poslovnih zvez z režimom v Ljubljani ni niti malo lahak, saj vendar nimaš opravka s svobodnimi ljudmi, ki bi iz iskrenega patriotizma bili pripravljeni pomagati tako zamejstvu kot slovenstvu v njegovi celoti. To pa je končno tudi bistvo tragike današnjega slovenskega problema, tako v politiki kot v kulturi. Zato je nekaj na vprašanju, ki smo ga postavili že leta 1972, če ima smisel vzdrževati Drago takšno kot je, ali pa bi bilo pametneje, pozabiti na organizirane predavatelje iz Ljubljane odnosno iz

domovine, ki se morajo itak vedno ozirati preko ramen, če niso rekli kaj preveč ali česa opustili. Pravimo, organizirane, ker bi naj ostala Draga še vedno dostopna vsem onim iz domovine, ki bi le našli pot k dialogu mimo domače Fronte. Nikakor namreč s tem ni nujno, in še manj potrebno, da bi taka svobodna tribuna svobodnih ljudi morala postati nekak center izpadov proti režimu v domovini. To gotovo ne bi imelo nobenega smisla.

Očividno prireditelji Drage še vedno nočejo pogledati dejstvom v oči. Toda slejkoprej bodo prišli do točke, ko bodo prisiljeni izbirati, s katerim načinom boljše in odgovornejše služimo proučevanju in reševanju slovenske problematike. In samo to je važno.

OSEMDESET LET SENATORJA LAUSCHETA

Slovenci v Ameriki so v novembru praznovali osemdesetletnico senatorja Franka Lauscheta, brez dvoma enega najbolj poznanih in spoštovanih Slovencev naše dobe. Iz skromne družine slovenskih priseljencev se je s pridnostjo in poštenjem povzpел do najvišjih položajev ameriške družbe. Kot državljani Združenih držav Amerike je tekom svojih dolgih plodnih let javnega delovanja užival spoštovanje političnih somišljenikov in nasprotnikov, kot Slovenec po rodu in duhu pa uživa posebno mesto v srcih vseh svobodoljubnih rojakov v domovini in tujini, ki so ponosni, da morejo prištevati Franka Lauscheta med svoje največje sinove.

Bog Vas živi, gospod senator!

KRIŽANO RAZKRIŽJE

Na drugem mestu prinašamo ponatis članka iz DRUŽINE o cerkvenih razmerah v župniji Razkrižje, ki civilno-upravno spada v republiko Slovenijo, cerkvenopravno pa v zagrebsko nadškofijo, poseljujejo pa jo katoliški verniki slovenskega in hrvaškega rodu in jezika. Na ta članek je reagiral duhovniški svet zagrebske nadškofije, "da je treba vprašanje bogoslužnega jezika reševati v miru in ljubezni" ter obsodil "vsako zunanje vmešavanje, kakor tudi neverske motive, ki stojijo za takšnim vmešavanjem."

Tako torej. Hrvaški verniki v frančiškanski župniji v Ljubljani, ki so novejši priseljenci, imajo lahko svojo mašo v hrvaškem jeziku, slovenski verniki v Razkrižju, ki pa prebivajo tam od pamtiveka, pa ne smeje imeti obredov v slovensčini. In to preprečujejo tisti Hrvati, ki so jih usta vedno polna jeze nad srbizacijo... Že nekajkrat smo povedali, da se nam ne obeta nič dobrega, če bi sledili ideji tistih redkih Slovencev, da se je treba proti Srbom povezati s Hrvati ali pa celo ustanoviti skupno hrvaško-slovensko državo. Prišli bi iz dežja pod kap in ne bi bilo dolgo, ko bi nam tisučgodišnji kristjani vzeli ne samo slovensko mašo ampak tudi slovenski jezik in nas enostavno proglasili za bele (gorske) Hrvate.

Enostavno ni mogoče razumeti, da je zagrebski nadškof takšna moralna reva, da se boji dovoliti slovenskim vernikom v Razkrižju slovenski mašni obred.

In kaj pravijo k temu veleškandalu svobodni Hrvati Zaključek uvodnikov na 23.str. ★

UBILI SO MU BRATA — "ZA REKLAMO"

Od našega sodelavca

Moram priznati, da je Vidičeva "Črna roka," ko sem jo najprej le prelistaval, naredila name na prvi pogled vtis resnega dokumentarnega dela. Avtor je v njej namreč nanizal izredno mnogo osebnih podatkov tistih ljudi, ki jih je - ugodno ali neugodno - omenjal. Takšno navajanje naj bi dokazovalo resnost dela in pokazalo izredno prizadevnost avtorja po čim globlji dokumentaciji. To bi namreč otežilo vsakršno kritiko, češ, saj dokumentirana dejstva vendar sama govorijo. Drži, da se je Vidic zelo potrudil, da je govoril z mnogimi ljudmi in da je pregledal dokaj materiala s sodnih procesov in zbral čedno število fotografij.

Temu primerno sem potem upravičeno pričakoval tudi fotografske posnetke zaplenjenih ali ohranjenih dokumentov. Teh pa v knjigi ni, saj jih lahko naštejete na prste ene roke in še ti so skorajda nepomembni. Nekaj več je citiranj iz gotovih sodnih dokumentov, ki pa seveda izvirajo iz neposredno povojne dobe, ko je na Slovenskem vladal teror prvega razreda in se je krivica - ne pa pravica - delila brez ozira, če je bil kdo kriv ali ne. Če je partija smatrala, da se je treba znebiti, so te zašili ali ubili. Priziva ni bilo, veljala je tista turška "kadija tuži, kadija sudi." Zato so vsi ti navajani citati iz sodnih procesov sila dvomljive vrednosti, ki jih ne bi smel jemati noben objektivni zgodovinar za verodostojen dokument. Revolucija se še ni napila ljudske krvi...

Osebe, s katerimi se je Vidic pogovarjal, so bile praktično vse ne liniji Osvobodilne fronte odnosno Komunistične partije. Dobesedno je zapisal in objavil, kar so rekle. Vidic se ni dovolj ali pa sploh nič potrudil, da bi take izjave preveril in iz njih odstranil nelogičnosti ali protislovja. To je storil samo takrat, kadar je bilo nasprotje med dvema izjavama le prehudo in še tedaj ni predložil neizpodbitnega dokaza za sprejem ene verzije, ampak je enostavno zatrdil, da ena izjava ne odgovarja resnici, ker jo pobija druga izjava. Sprejel je pa seveda tisto, ki mu je bolj odgovarjala.

Kot je že Pleničar omenil v oktoberskem Klicu, je samo pri njem šest osebnih podatkov nepravilnih. Njena knjiga obremenjuje v izredni meri, saj ga napravlja odgovornega za celo vrsto umorov, ki da jih je po njegovih direktivah izvršila likvidacijska enota Državne obveščevalne službe. Zato je tak spodrsrlaj pri tako važni osebi neopravičljiv.

Spričo tega sem seveda pričel sumiti v verodostojnost drugih podatkov. Ustavil sem se pri Francu Heinriharju, znanem ljubljanskem gospodarstveniku, ki ga Vidic dolži, da je odločal, koga je treba ubiti. Obdolžitve je tako gorostasna, da postavlja celo knjigo pod vprašaj, če so podatki pri Heinriharju izmišljeni. Zato sem stopil v stik z g. Heinriharjem, ki živi v Italiji, in ga prosil za pojasnila. Namenoma sem pri tem prezrl izjavo dvojnega agenta Sokliča pred sodiščem, češ da je g. Heinrihar

(major Lesar) vodil likvidacijski odsek v Ljubljani, kajti nobeno neodvisno sodišče ne bo jemalo izjave dvojnega agenta resno, ne gléde na to, da je Sokliču grozila smrt, ko so izjave v takih okoliščinah, vsaj vprašljive narave.

KOROŠKI PROSTOVOLJEC - VOLKSDEUTSCHER ?

Na strani 196 je Vidic pod "pomembnejšimi gojenjskimi plavogardisti" tole zapisal o g. Heinriharju: "Franc Heinricher-Lesar je bil lesni industrijalec iz Škofje Loke. Bil je rezervni major jugoslovanske vojske. Kot bogataš je finančno krepko podprl četniško organizacijo in je prek profesorja Krošlja financiral črno roko. Kot vodilni član likvidacijskega odseka pri plavogardistični državni obveščevalni službi je soodločal, koga je treba ubiti. Po vojni je z dvema bratoma pobegnil v Italijo. Iz Heinricherjevega fonda je bil plačan črnorokec Milutin Ludviger."

G. Heinrihar je takole komentiral:

"Rodbinsko ime je kajpak pisano napak; ne dvomim, da me je Vidic hotel narediti za nemčurja. To so takratne oblasti zares naredile z mojim očetom, tudi Francem, ko so ga prav za Božič 1945 vkrkali na poseben vlak kot 'Volksdeutscherja' za izgon v Avstrijo. Ker pa so Angleži odklonili prevzem transporta, so ga z drugimi hoteli izgnati preko Maribora. Tam je težko zbolel in obležal v tamošnji bolnici. Po vseh mogočih intervencijah, so očetu dovolili prevoz v Ljubljano. Nastanil se je pri hčerki, ker so njegov dom izropali in mu tudi celotno premoženje zaplenili. Celo življenje ni poznal drugega kot delo, živel je skromno, ves zaslužek podjetij je šel v obnovljenje in razširitev podjetja, s čemer je bila dana možnost večje zaposlitve delavstva. Akoravno ni poznal drugega kot garanje, je ostal brez vsakih sredstev; niti male penzije, kot zadnjemu delavcu, mu niso privoščili. Ker se ga pod pretvezo 'Volksdeutscherja' niso mogli znebiti, so ga dali pod obtožbo in ga poskušali še kor 89 let starega spraviti pred sodišče, a ga je smrt rešila te zadnje krivice."

Heinriharje so v XI. stoletju naselili brižinski škofje z drugimi poljedelci na Sorškem polju in v Selški dolini. O tem pričajo imena nemškega izvora kot Ziherl, Hafner, Taler, Homan, Hartman, Cegnar, Kajzer, Triler, Oman in drugi. Kar pomnim, smo se počutili Slovence. Da smo bili na to ponosni, dokazuje, da sva z bratom Vinkom koroška prostovoljca in sva kot prva slovenska vojaka prestopila kranjsko-koroško mejo ter po nalogu prve slovenske vlade v Ljubljani zasedla Borovlje. Udeležil sem se več akcij in tudi zadnje slovensko-srbske ofenzive z zasedbo Celovca kot komandir čete težkih strojníc. (Gl. "Koroški plebiscit," Ljubljana, 1970).

Ne drži, da sem bil lesni industrijalec iz Škofje Loke. Rojen sem bil leta 1897 v Selcih v Selški dolini, nakar smo se leta 1902 preselili na Trato, kjer je škofje-loški kolodvor. Tam smo imeli glavno podjetje, šolal sem se v Škofji Loki, v Idriji, v Ljubljani in na Dunaju. Tri leta in pol sem služil vojake v prvi svetovni vojni

in potem kot prostovoljec na Koroškem do plebiscita. Ob koncu leta 1919, sem pričel prakticirati v naših podjetjih, nakar sem se leta 1923, za stalno naselil v Ljubljani, kjer sem vodil komercialno stran naših podjetij, torej tudi eksport. Gorenjska podjetja pa je vodil oče s pomočjo mojega brata Stanka. Na Gorenjsko sem hodil le ob weekendih, na lov in ribolov. Od leta 1941, do 1960 na Gorenjskem sploh nisem bil, Tega leta sem obiskal grobove svojcev v Selcih.

Na Gorenjskem sem poznal zelo malo ljudi, ker sem se čutil Ljubljancina in torej nisem iskal stikov drugod. Na Jesenicah nisem poznal sploh nikogar.

Ne tajim, da sem podpiral četniško organizacijo. Vključil sem se nekako pol leta pred nemško zasedbo Ljubljane in deloval izključno na finančnem sektorju, kjer pa so bile potrebe sprva skromne, saj je organizacija prejemale sredstva od vlade iz Londona. Gotovo pa nisem imel nobenega stika s kakšno črno roko, če je ta sploh obstajala kot organizacija. Nikakega stika nisem imel z Državno obveščevalno službo, za katero je že itak bila podana izjava, da ni imela likvidacijskega odseka. Zato je izredno groba kleveta, da sem jaz odločal, koga je treba ubiti.

Zavračam trditev, da smo pobegnili v Italijo. Pravilno je, da smo se umaknili iz Ljubljane. Zadostovalo mi je, da so me Italijani in Nemci gonili po zaporih, predsedalo bi mi pa, doživeti od sonarodnjakov, da bi nahujskali ljudi na nas, nas poniževali, gonili po zaporih in sodišču, ter nas, že osvobodene celotnega premoženja, mogoče osvobodili še življenja. Brez zamere, malo preveč zahtevajo; še pes se brani brč! - Moj edini 'greh' je bil, da sem bil drugačnega prepričanja kot komunisti. To je vse."

UBITI JOŽE HRIBAR SPOLOH NI OBSTAJAL

Na strani 107, svoje knjige o črni roki je Vidic tole zapisal:

"4. januarja 1944, leta so partizani vdrli v grad Strmol pri Cerkljah in aretirali Jožeta in Ksenijo Hribar ter učitelja Sagadina iz jahalne šole v Ljubljani. V gradu so bili od sedmih zvečer do tretje ure zjutraj. Zaplenili so več lovskih pušk s strelivom, več daljnogledov in radijski aparat. 18. januarja 1944, leta so partizani obkolili železniško postajo v Škofji Loki in v čuvajnici uničili telefonski aparat. Potem so zažgali Dollerjevo in Heinrichovo žago, a so gasilci po odhodu partizanov ogenj kmalu pogasili. Jože Hribar iz gradu Strmol in Stanislav Heinricher sta bila imenovana v finančni odbor četniške organizacije na Gorenjskem. Oba sta bila usmrčena."

G. Heinrihar je bil drugačnega mnenja:

"Hribarjevo ime je bilo Rado in ne Jože. Dollerjeve in Heinrichove žage sploh ni bilo, pač pa je bila Dolenceva in Heinriharjeva, ki pa ju partizani niso zažgali; niti poskušali ju niso.

Brat Stanko ni bil organiziran v nobeni četniški orga-

nizaciji, še manj, da bi bil imenovan v nekak finančni odbor za Gorenjsko, ki niti obstajal ni. Z Radom Hribarjem se brat Stanko sploh poznal ni. Brata so komunisti ubili januarja 1944 na Trati pred njegovo hišo v pričo treh njegovih otrok, starih od 2 do 6 let. Ko so zaprepaščeni domačini vpraševali, zakaj so ga ubili, so dobili od OFarjev odgovor, da 'za reklamo'. Partizani so zares napadli grad Strmol, ga izropali in zažgali ter ubili Rada Hribarja in ženo, roj. Goriup."

Sokliča osebno g. Heinrihar sploh ni poznal, za Ludvigerjevo ime pa ni nikoli slišal. Omenil je tudi, da ga je v knjigi presenetilo, ker ga stalno imenuje z ilegalnim imenom "Lesar".

"To se pravi, da je Vidic dobil v bistvu zgrešene informacije o meni samo po vojni, v glavnem od dvojnega agenta Sokliča, verjetno pa tudi od gotovih emigrantov, s katerimi se politično nisem strinjal, čeprav aktivno nisem v politiki nikoli deloval," je nadaljeval g. Heinrihar. "Med vojno, vse do pozne jeseni 1944, sem imel ilegalno ime Žagar in je zame vedelo zelo malo ljudi. Šele potem sem zaradi varnostnih razlogov pred Nemci menjal ime v Lesar.

Na strani 206, Vidičeve knjige bi se dalo sklepati iz izjave bivšega četnika Matije Merlaka (na Bitenčevem procesu), da sem se udeležil akcije na Žiri. Nisem se udeležil te akcije in sploh nobene," je zatrdil g. Heinrihar.

"Enostavno ne morem razumeti teh fantastičnih izmišljotin, in to po tridesetih letih, ko naj bi režim užival ugled po vsem svetu in trdno sedel na oblasti... Ne morem si misliti, da bi Vidic to napisal po naročilu oblasti, saj vendar ni mogoče, da bi se te oblasti zaradi tako slabe informiranosti blamirale pred vsem svetom. In kakšen smisel ima načenjati medvojno dobo, ko pa morajo komunisti vendar vedeti, kam bi potegnili tehtnico primerjav, če začnemo pred svetom razčističevati ta problem. Vidicu se seveda ne more nič zgoditi, saj mu obtoženi v domovini ne morejo do živega, ko jim ni dana možnost obrambe. Časopisi ne upajo ali pa nočejo objaviti popravkov, kot je bil primer z g. Levstikom iz Rima. Rad bi tudi poznal tistega odvetnika v Sloveniji, ki bi si upal tožiti Vidica, in rad bi poznal tisto sodišče, ki bi sodilo nepristransko. V svobodnem svetu bi moral Vidic svoje trditve dokazati ali pa bi romal za zapahe," je zaključil g. Heinrihar in potem dodal:

"Zahvaljujem se Klicu Triglava, da mi je dal možnost prvega odgovora Jožetu Vidicu, ki pa ne bo zadnji. Hvaležen sem tem bolj, ker vem, da ga noben slovenski list v domovini ne bi objavil, tujih časopisov se pa - vsaj zaenkrat - ne mislim še poslužiti."

SLOVENEK — SENATOR V AVSTRALIJI

Tajništvo Slovenske demokratske stranke v emigraciji je izdalo tiskovno poročilo, da je bil slovenski rojak iz Ljubljane g. Milivoj Lajović na nedavnih parlamentarnih volitvah v Avstraliji izvoljen za senatorja na listi Liberalne stranke. Miša Lajović je bil rojen leta 1921. in je prišel v Avstralijo trideset let pozneje. Bil je prvi predsednik Slovenskega društva v Sydneyu, ki mu še vedno pripada. V avstralsko liberalno stranko je vstopil leta 1959 in že prej poskušal srečo na volitvah. Prva leta je delal v tovarni.

SOVJETSKO VMEŠAVANJE NA KOROŠKEM

Od političnega sodelavca

Zveza slovenskih organizacij na Koroškem je dobila nov odbor, ki je bil izvoljen 14. decembra. Predsednik se nadalje ostaja dr. Franci Zwitter, podpredsednik la bosta pa dr. Avguštin Malle in Hanzi Ogris. To pomeni, da dr. Pavel Apovnik ni več podpredsednik. Poročali so, da dr. Apovnik ni kandidiral. Kaj se je zgodilo?

Da so bile čustveno-politične vezi med Zvezo slovenskih organizacij in ljubljansko režimsko politično centralo vedno tesne, bi bilo smešno zanikati. Vprašanje, je le, do kolikšne mere more Ljubljana vplivati na delovanje in politiko Zveze in v kolikšni meri more Zveza ugajati Ljubljani (ali Beogradu, kar ne pomeni posebne razlike). Dokazati ni mogoče nič, lahko se samo predvideva. Gotovo pa ni govora o tem, da bi Ljubljana enostavno mogla diktirati dr. Zwitterju. V današnji stvarnosti bi to bilo pregrobo in tako dr. Zwitterjeva zveza kot ljubljanski režim bi mogla imeti od tega več škode kot koristi.

Iz opazovanja in izkušenj vemo, da se v prokomunističnih (ali v našem primeru, protitističnih) organizacijah ničesar ne dogodi slučajno, ampak da je vse skrbno planirano in obstaja za vsak korak nek vzrok ali neka pobuda. V takšnih discipliniranih organizacijah ne more nekemu enostavnopasti na pamet, da bo odstopil ali ne bo kandidiral. To se zgodi samo tedaj, ako ima prizaderi tehne osebne razloge, ki navadno tudi vodijo do preloma.

Kor vemo, je bil dr. Apovnik kandidat kluba slovenskih občinskih odbornikov za deželne volitve letos marca meseca. To kandidaturo je podprl tudi Narodni svet koroških Slovencev in dr. Apovnik je kandidaturo sprejel. Na volitvah se je pokazalo, da ga je slovensko ljudstvo v glavnem podprlo, četudi se je Zveza slovenskih organizacij izjavila proti enotni slovenski listi in so mladi Kladivarji tolkli na avstrijski komunistični boben.

Težko je razumeti, zakaj Zwitterjeva Zveza ni podprla dr. Apovnikovo kandidaturo, saj je vendar mož pripadal tej zvezi in bil celo njen podpredsednik. (Res pa je, da se formalno Zveza ni izrekla za nobenega drugega kandidata.) Spričo vsega tega bi torej ne bilo nepričakovano, če bi se zdaj pred občinim zborom dr. Apovnik zahvalil za podpredsedniško mesto in odklonil kandidirati. Kdor pozna značaj tega moža, bi temu pritrdil, zlasti še, če se zdi verjetno, da bodo ne-titistični koroški Slovenci tudi v bodoče podprli dr. Apovnika na deželnih volitvah. Možno pa je seveda tudi, da je Zveza slovenskih organizacij zamerila dr. Apovniku, da je kandidiral na enotni listi, ki je Zveza ni podpirala; in da je za to neposlušnost moral plačati ceno. Kot se zdi to otročje, vendar ni izključeno.

Toda še vedno ostaja odprto vprašanje, zakaj Zveza slovenskih organizacij marca meseca ni podprla skupne Slovenske liste. Pojasnilo, ki so ga tedaj objavili, je bilo tako omledno, da mu nihče ni mogel verjeti.

Po poročilih, ki sem jih pred kratkim prejel iz Slovenije, so Sovjeti pred avstrijskimi volitvami zahtevali od Jugoslavije, naj pritisne na dr. Zwitterja, da bo njegova Zveza slovenskih organizacij na volitvah podprla Komunistično partijo Avstrije. Ta partija je na Koroškem prešibka, da bi mogla uspeti samo z nemškimi glasovi, zato bi za prodor v deželni zbor potrebovala slovenske glasove. Jugoslavija se je kajpak znašla v zadregi spričo te surove sovjetske interference, a je vendar, čeprav s hladnim srcem, poskusila srečo in se pogovorila z dr. Zwitterjem. Izkazalo se je, da bi bilo težko politično opravičiti odprto podporo avstrijskim komunistom; to bi lahko celo pomenilo politični samomor za zvezo, čije podpredsednik je že sprejel ponujeno kandidaturo kljuba občinskih odbornikov. Našli so izhod, da se je zveza izjavila proti enotni listi in prepustila svojim članom, da lahko volijo, kakor jim je na voljo. Sovjetom so ostali zvesti samo maloštevilni mladinci, Kladivarji, ki pa jih na srečo slovenski volilci na splošno niso jemali resno.

Izid volitev, kjer je komunistična lista prejela celo manj glasov kot slovenska lista, je pokazal, da so v Zvezi pogodili, kaj bi lahko pomenilo, če bi se odprto izrekli za nemške komuniste.

Mislim, da utegne tudi to delno pojasniti, zakaj dr. Apovnik ni kandidiral za podpredsednika zveze. Kot politično zdaj več ali manj neodvisen, z že uveljavljenim nastopom, utegne imeti na prihodnjih volitvah več uspeha.

KORENINE TITOVEGA SPORA Z MOSKVO - 2

Še preden je prišlo na jugoslovanskem ozemlju do vojne, ki je prinesla nove probleme v odnosih med Kominternom in KPJ, je popisano Sava Kržavca (gl. KT434) vsled znanega Ribbentrop-Molotovega pakta prišla tudi KPJ v nezavidljiv položaj, da je v isti sapi morala napadati fašizem in braniti naci-sovjetsko prijateljstvo. Za to je Hitlerjev napad na Sovjetsko zvezo 22. junija 1941 zares pomenil za KPJ olajšanje, saj je odstranil v političnem boju veliko nedoslednost, ki jo je povzročal nemško-sovjetski pakt.

Toda veselje je bilo sila kratkotrajno, saj so v Moskvi preko Kominterne izdali takoj novo politično direktivo "nacionalnega osvobodjenja," za socialno revolucijo pa so odločili, da jo je treba zaenkrat odložiti za poznejši čas. Ta nova linija je kajpak odgovarjala novemu vojaško-političnemu položaju v svetu, ko se je Sovjetska zveza preko noči znašla na strani zapadnih velesil, katerih pomoč je Sovjetska zveza nujno potrebovala. Zato je bilo treba odstraniti vse možnosti sumničnega ali nesporazumov; to je torej narekovalo odložitev socialnih revolucij po svetu za dobo po vojni, in nazadnje pripeljalo tudi do ukinitve Kominterne. Njeno vlogo je via facti prevzela Sovjetska zveza, ki je tekom vojnih let, predvsem po nemškem porazu pri Stalingradu, začela postajati tudi močna vojaška sila.

Ta nova junijska politika Kominterne iz leta 1941 je tudi privedla do tega, da je Stalin zahteval od Tita in njegove KPJ, da revidira sovražno stališče do begunske jugoslovanske vlade v Londonu in do kralja Petra. Uspel je da so jugoslovanski komunisti opustili zamisel, proglasiti nacionalni komite narodne osvoboditve Jugoslavije že v novembru 1942 v Bihaću za časno jugoslovansko vlado odnosno njegov AVNOJ za narodno predstavništvo. Glede tega je moral Tito popustiti, ker bi to utegnili komplicirati odnošaje med Moskvo in Zavezniki, ni pa popustil v tem, da ne bi ves čas vojne od vsega pričetka komunistične vstaje istočasno z narodno osvobodilno borbo sprovajal tudi socialistično revolucijo. Pri tem se je ravnal po Leninovem pravilu, da je treba nacionalno borbo kanalizirati v socialistično revolucijo. Zato tudi toliko pobijanja. Dejansko se je ponujala edinstvena prilika, da se preko oborožene borbe in s političnim delovanjem na terenu in v tujini komunisti polaste oblasti, prilika, ki se je pred nekaj leti gotovo zdela bolj sanje kot resna možnost. Titova politika se je izkazala pravilna, tem bolj, ker so si istočasno kakor po dogovoru emigrantski jugoslovanski politiki prizadevali, kako bi s svojim otročjim vedenjem in popolno nedoraslostjo velikim nalogom nove dobe, ki je prihajala, lajšali Titu pot do mednarodnega priznanja, ki je bilo ključne narave za dokončni prevzem oblasti v Jugoslaviji.

Dasi bi moral biti Stalin hvaležen Titu, da je slednji na lastno pest vztrajal na revolucionarnem stališču in ni poslušal navodil Moskve, mu dejansko tega nikdar niso dopustili. Kot nekaj naravnega je smatral, da bodo njegovi emisarji v Jugoslaviji, ki jih je Tito potreboval ob sovjetski vojaški (in gospodarski) pomoči po končani vojni, v stvari komandirali v Jugoslaviji. Zavedajoč se svojega uspeha predvsem zaradi lastnih naporov med vojno, pa tudi zaradi osebne varnosti, Tito ni mogel dolgo trpeti stalnega vmešavanja sovjetskih ekspertov; tako je od časa do časa prihajalo do trenj. Čutiti je tudi bilo, da postaja Jugoslavija dejansko za Sovjete molzna krava in da ima Jugoslavija bore malo

KAKOR SEJEŠ, TAKO ŽANJEŠ

POTREBNA POJASNILA VODITELJEM SLOVENSKE SKUPNOSTI IZ TRSTA IN GORICE

Od Primorskega Slovenca

Ob deseti obletnici Slovenske demokratske zveze (SDZ) v Gorici je njeno vodstvo objavilo meseca januarja 1957 naslednjo izjavo: "Dne 18. januarja 1947 se je v Gorici ustanovila Slovenska demokratska zveza. Ob deseti obletnici se vodstvo SDZ najprej spominja tistih težkih časov in razmer, ki so dali povod za skupen nastop slovenskih nekomunističnih sil na Goriškem proti strahovladi, ki je slovenskega človeka tlačila, mu odrekala bistvene človečanske pravice in ga ponižala na stopnjo sužnja. To strahovlado so brezobzirno in do skrajnosti izvajale združene slovenske in italijanske komunistične sile.

Ob tej priliki se vodstvo SDZ klanja spominu prve žrtve našega demokratičnega gibanja na Goriškem, soustanovitelja in člana prvega vodstva Slavka Uršiča, ki so nam ga ugrabili, ter soustanovitelja in člana prvega vodstva prerano umrlega Poldeta Kemperla."

Drugi dokument o nastanku SDZ in njenem ustroju, programu ter delovanju je poleg člankov v DEMOKRACIJI in KATOLIŠKEM GLASU pismo, ki ga je msgr. Alojzij Novak poslal 19. junija 1949 dr. Sfiligoju v imenu širšega kroga duhovnikov, zbranih 17. junija na uredniški seji KATOLIŠKEGA GLASA. V tem pismu je med drugim poudarjeno, da "SDZ ni od svojega prvega početka dalje zveza demokratično usmerjenih posameznikov, ampak zveza obeh protikomunistično usmerjenih skupin na Goriškem, v skupnem cilju priboriti zopet demokratične razmere Slovincem."

"Obe skupini sta že od početka paritetno povezani, kar je bilo jasno razvidno iz uredniškega zbora DEMOKRACIJE."

"Po demokratičnih načelih medsebojnega spoštovanja imata obe skupini pravico, da nadaljujeta svoj obstoj - združeni v politični višji formaciji SDZ."

"S tem ni SDZ v nobeni nevarnosti in bo kot do sedaj lahko nastopala enotno v vseh narodnih, političnih in gospodarsko-upravnih zadevah."

"Ko Vam po nalogu seje sporočam vse to, Vam zagotavljam, da SDZ ne bo pri tem narodnem delu ne-le nič ovirana, ampak močno podprta od zaveznice - paritetne članice."

Iz obeh dokumentov izhaja torej, da je SDZ bila krovna organizacija dveh političnih paritetno povezanih skupin, ki je imela za program pridobitev demokratične sožitja Slovencev v Italiji, obrambo pred komunizmom in iskanje pravic Slovencev v Italiji.

Na tej organizacijski in programski osnovi je goriška SDZ delovala do 15. februarja 1975, ko je Slovensko

ljudsko gibanje, naslednik preimenovane Slovenske katoliške skupnosti, izstopilo iz nje in s tem povzročilo njen konec po 28 letih obstoja.

O nastanku in delovanju SDZ v Gorici je pisal dr. Sfiligoj v knjigi "Slovenska demokratska zveza v Gorici 1947-1969," o njenem razpustu pa njegov članek "Konec goriške Slovenske demokratske zveze" v KLICU TRIGLAVA števil. 427 z dne 27. marca 1975.

POGUBNI VPLIV IZ TRSTA

SDZ je v glavnem delovala složno in plodno do leta 1968. Tedaj pa so začeli motiti in rušiti njeno delovanje nekateri iz vrst Slovenske katoliške skupnosti in to pod vplivom njihovih prijateljev iz Trsta; tam so skupino preimenovali v Slovensko ljudsko gibanje, ki se je šlo takoj pogovarjat v Ljubljano s Socialistično zvezo delovnega ljudstva Slovenije, s tem povzročilo izstop tržaške SDZ iz tamkajšnje krovne Slovenske skupnosti in že pred koncem aprila istega leta sklenilo, voditi boj proti goriškemu kandidatu za deželne volitve, ki je bil dr. Sfiligoj.

Ta boj so vodili po vsem volilnem okrožju in v samem uredništvu KATOLIŠKEGA GLASA v Gorici: proti objavi poziva tržaške SDZ v podporo dr. Sfiligoju, je bil med drugimi tudi prof. Andrej Bratuž.

V Števerjanu so javno iskali preferenčne glasove za dr. Štoko in tudi po družinah; slišati je bilo celo pozive: "Volite raje fašiste kot Sfiligoja."

Po volitvah se je dr. Sfiligoj javno zahvalil volilcem za zaupanje, toda KATOLIŠKI GLAS z nekim neutemeljenim izgovorom zahvale sprva ni hotel objaviti. Na objavo je pristal šele potem, ko je PRIMORSKI DNEVNIK priobčil osebno zahvalo dr. Štoke.

Ti ljudje se perejo s trditvijo, da so tako ravnali, ker da je tržaška SDZ izdala proti dr. Štoki listič "Ga ne poznamo." Trditev je lažna, ker so oni odkrito vodili svojo propagando proti dr. Sfiligoju že polna dva tedna pred volitvami, medtem ko je tisti listič prišel v javnost zadnji dan, dovoljen za volilno propagando, in sicer 24. maja.

Ker jim na Goriškem igra ni uspela in bi na podlagi pismenega volilnega sporazuma moral leta 1971 dr. Štoka odstopiti kot deželni svetovalec, so vsi skupaj, tržaška Slovenska skupnost in goriško Slovensko ljudsko gibanje, sporazum kršili in preprečili, da bi dr. Sfiligoj stopil v deželni svet. Od začetka leta 1970 je tudi na Goriškem že delovalo Slovensko ljudsko gibanje (namesto Slovenske katoliške skupnosti), in njegov predsednik je postal prof. Andrej Bratuž.

DUHOVNIK V POLITIKI

Blizu upravnih volitev leta 1970. je Miklavž Božič (kar je pseudonim msgr. Humarja) po izidu knjige dr. Sfiligoja napadel krovno organizacijo SDZ ter "v politiki običajne" "napake" (tako je imenoval on tisto sovražno propagando) pripisal mlajšim silam, ki so že-

lele imeti svoj delež pri delu že nekoliko "sklerotične SDZ."

No, kakih "mlajših sil" vodstvo SDZ ni nikoli odklanjalo, Miklavž Božič pa je že takrat bil nenaklonjen Slovenski demokrati zvezi kot krovni organizaciji dveh skupin in videti je bilo, da je on s svojim izmišljenimi "mlajšimi silami" (ki se vodstvu v resnici niso nikoli predstavile in ponudile delo) imel kak poseben namen, saj je znano, da ga niti nekaterim izkušenim političnim možem nekdanje Slovenske katoliške skupnosti ni hotel odkriti.

Dogodki, ki so se sledili tja do izstopa SLG iz SDZ in torej do konca krovne organizacije, pa so nam njegov pravi namen razjasnili.

Razpoloženje, ki je zavladovalo po letu 1968, je negativno vplivalo že na izid spomladanskih volitev leta 1970 in zlasti v Gorici, kjer se je pojavila še razdiralna propaganda nepodpisanih "volilcev" proti glavnima kandidatom, torej tudi proti predsedniku SLG prof. Andreju Bratužu, KATOLIŠKI GLAS pa je tako propagando zopet opravičil, češ da imajo volilci pravico svobodne opredelitve in izbire.

Čudno je vsekakor, da se tisti volilci niso oglasili, ko se je sestavljala lista. Takrat bi bili lahko povedali svoje mnenje in tudi kaj prispevali za stroške.

Žrtev tiste propagande je bil samo prof. Bratina kot predstavnik SDS, ker so za prof. Bratuža že poskrbeli, da je bil izvoljen. Zaradi padca glasov je "Slovenska lista" pač izgubila tretjega svetovalca v goriškem občinskem svetu.

Kako pa so slovenski volilci upoštevali sposobnost "mlajših sil" okrog SLG, pa kaže dejstvo, da je lista v volilnem okrožju za pokrajinski svet, v katerem je kandidiral predstavnik "mlajših sil" prof. Bratuž, prejela precej manj glasov kot leta 1965.

Zanimivo je, da ni bilo takrat na politični pozornici "mladega" dr. Ivana Černica, o katerem so po volitvah 1968 pisali, da se je "ta mladi kandidat naprednega in modernega gibanja krepko uveljavil, kar znači, da se tudi na Goroškem nekaj premika ter da je le "časa treba, da se slika zaostri."

"STE DEMOKRATI ALI KORISTNE BUDALE?"

Tako pridemo do članka GsP iz Gorice "Smo ljudje ali smo kaplarji," objavljenem v KLICU TRIGLAVA 31. oktobra,

Že v aprilskem KT se je ta GsP neutemeljeno zaletaval v dr. Sfiligoja, ki je potem v majskem KT pobil njegove izmišljotine in pisca pozval, naj konkretno navede položaje Sfiligojevih sorodnikov. Odgovora ni bilo.

Zdaj se je GsP zopet jezno oglasil z očitkom "belih glasovnic," ki naj bi jih bil dr. Sfiligoj ob junjskih volitvah priporočal volilcem in tako zakrivil padec glasov.

Za padce glasov je Slovenska skupnost kriva sama, tako v Trstu kakor v Gorici in naj hvalijo Boga, da Slovenska demokratična skupnost v Gorici ni nastopila tako kot bi lahko upravičeno storila. Ni namreč javno nastopila proti temu, da si je goriška Slovenska skupnost samovoljno prilastila volilni znak z lipovo vejico. Tudi ni objavila dokumentov, s katerimi se je zamenjalo kako pol-drugo leto dogovarjala z vodstvom SLG in stavljala konkretne predloge za ohranitev SDZ in njenega leta 1947 začrtanega programa, ter kar zadeva obrambo pred komunizmom. Pa še kaj drugega.

Slovenskemu ljudskemu gibanju je šlo v prvi vrsti za tem, da iz programa odpade "obramba pred komunizmom," kar je za slovenske Demokrate bistvenega pomena kot poudarek njihovega demokratičnega prepričanja in svobodnega uveljavljanja Slovencev na vseh področjih javnega udejstvovanja. Tu ni težko razumeti, da se je Slovensko ljudsko gibanje pri tem ravnalo po dogovoru, sklenjenem leta 1968 med tržaško Slovensko skupnostjo in Socialistično zvezo delovnega ljudstva Slovenije v Ljubljani. To nam potrjuje tudi sam KATOLIŠKI GLAS, ki je meseca marca zapisal, da je antikomunizem danes "izrabljena fraza."

Slovenski demokrati se niso mogli odpovedati tako važni programski točki tudi iz spomina na žrtvi komunizma Slavka Uršiča in Ferda Kalina iz Opčin pri Trstu.

Značilno je tudi, da člani SS lahko postanejo vsi Slovenci, tudi ateisti. To izhaja iz njihovega lista. Iz tega sledi, da pot ni zaprta niti komunistom! Pa trdijo gospodje pri SS, da so katoličani: tako so se po izstopu iz SDZ predstavili v slovenskih in italijanskih časopisih!

Kaj bi na to rekli tisti izkušeni, žal zdaj že mrtvi slovenski duhovniki, ki so leta 1947 narekovali program SDZ in v KATOLIŠKEM GLASU vedno odločno poudarjali potrebo obrambe pred komunizmom?

Na osnovi leta 1947 začrtanega programa si je SDZ ustvarila svoj osnovni disciplinirani zbor volilcev in le na njem bi ta zbor lahko še povečala. Namesto tega se je s pojavom "mlajših sil," ki so zavrgle "katoliško skupnost" za "ljudsko gibanje," ta zbor volilcev začel krčiti: leta 1970 z izgubo občinskega svetovalca v Gorici, na deželnih in tržaških občinskih volitvah 1973 z vidnim padcem glasov in končno 15. junija letos s še močnejšim padcem glasov ter izgubo pokrajinskega svetovalca v Gorici in občinske uprave na Repentabru.

Demokratično usmerjeni slovenski volilci, kakršne je zgradila SDZ, niso namreč naivni, da bi slepo sprejemali politiko, ki ne ustreza njihovemu narodnemu, demokratičnemu, ideološkemu in tudi verskemu prepričanju.

Taka politika seveda trenutno koristi samo trgovcem in političnim šibakom. Teh pa je v SS precej!

Ali se gospodje pri SS ne spominjajo članka slovenskih volilcev v KATOLIŠKEM GLASU spomladi 1974 pod naslovom "Hočemo vedeti resnico", ki je zadeval dogovarjanje dr. Štoke in drugih v Ljubljani s Socialistič-

no zvezo delovnega ljudstva Slovenije? Odgovor, ki so ga tedaj slovenski volilci prejeli od dr. Štokes, jih prav gotovo ni zadovoljil, kar so na volitvah 15. junija tudi pokazali.

NEISKRENOST DO SLOVENSKE LEVICE

Za Trst je treba še omeniti zadržanje Slovenske levice, ker ji Slovenska skupnost ni razkrila dogovora z goriško SDZ glede kandidature, in ni hotela ugoditi, da bi zraven lipove vejice volilni znak nosil tudi nagelj. Na naše ljudi pa negativno vpliva tudi poudarjanje nekega enotnega kulturnega prostora in trditev, da je "vsak človek naš brat." To ima svoj pomen za evangeljsko pojmovanje, na pa za marksistični totalitarizem in ateizem:

Le poglejte novi zakon o pravnem položaju verskih skupnosti v SR Sloveniji, ki duhovnikom prepoveduje "organizirati in opravljati dejavnost splošnega družbenega pomena," kot so na primer izobraževanje in vzgoja mladine, kulturna dejavnost, šport, socialna skrb, karitativnost in podobno.

Pred kratkim pa je ljubljanska televizija poročala, da se bo pri sestavi programov za šole ravnala po sklepih komunistične partije!

Ali se voditelji Slovenske skupnosti s tem strinjajo in mislijo še naprej, da je antikomunizem danes res "izrabljena fraza"?

In kaj reče na to monsignor dr. Humar, ki je v znamenju "enotnega kulturnega prostora" navezal stike z Ljubljano in od tam prejemal denarno podporo?

Očitek, da je dr. Sfiligoy objavil članke v PRIMORSKEM DNEVNIKU in v nekem italijanskem dnevniku, je otročji: ga je že dr. Sfiligoy sam zavrnil s svojim pojasnilom v KATOLIŠKEM GLASU meseca marca. Gre za zlonamerno pogrevanje stvari, s katerim bi gospodje radi prikrili svojo odgovornost za razne neumne in usodne korake.

Niti tržaška SDZ niti dr. Sfiligoy in prof. Bratina niso nikoli ničesar vsiljevali ali izsiljevali, ampak so se vedno samo nesebično žrtvovali za splošne koristi slovenske manjšine ter nastopali pošteno in demokratično.

Dr. Sfiligoy je bil vedno gonilna sila goriške SDZ, še lansko leto (1974) je pripravil referat za manjšinski konferenci v Gorici in Trstu, tam osebno nastopil v imenu Slovenske skupnosti in goriške SDZ.

Po njegovi zaslugi je bil leta 1971 pripravljen osnutek globalnega zakona za zaščito slovenske manjšine v Italiji, ki sta ga potem Slovenska skupnost in SDZ predložili vladi in parlamentu. Pozneje pa je dr. Štoka predložil ta osnutek zakona deželnemu svetu samo v imenu Slovenske skupnosti, ne da bi se bil prej posvetoval z goriško SDZ. Toliko v vednost nevednežem in zlonamernežem,

VRATA SO BILA VEDNO ODPRTA

Goriška SDZ ni bila, kakor je bilo že večkrat poudarjeno, stranka posameznikov, ampak krovna organizacija dveh sodelujočih skupin. Zaradi tega je do konca

te organizacije lahko prišlo samo dogovorno ali z izstopom ene od dveh skupin. To se je zgodilo z izstopom Slovenskega ljudskega gibanja!

Prav zato je tudi očitek prof. Bratini, da ni hotel sklicati občnega zbora SDZ, ker da je hotel še naprej ostati predsednik SDZ, neumen ali pa je dokaz, da niso imeli ljudje pri SLG niti pojma o SDZ kot krovni organizaciji, o njenem delovanju ter o sestavi in sklepanju njenega vodstva na paritetni osnovi. SLG bi bilo lahko že davno prej izstopilo iz SDZ, saj ga ni nobeden silil, da ostane v njej. Tega niso storili, ker so pač računali, da se jim bomo slovesni demokrati kar na slepo podredili. Pa so se uštelili!...

SDZ je torej nastala kot krovna organizacija dveh skupin, ki sta bili Slovenska katoliška skupnost in Slovenska demokratična skupnost. Glavni predstavnik prve je bil prof. dr. Anton Kacin, druge pa odvetnik dr. Avgust Sfiligoy.

Predsednik SDZ je od začetka pa do leta 1965 bil dr. Sfiligoy tudi na izrecno željo Slovenske katoliške skupnosti. Leta 1965 se je dr. Sfiligoy predsedstvu odpovedal in tedaj je meseca marca postal predsednik dr. Kacin. Nato je leta 1970 predsedstvo prevzel učitelj Albin Šuligoy, predstavnik SLG. Ko je leta 1971 ta odstopil in izginil iz političnega pozorišča, je na izrecno ponudbo Slovenskega ljudskega gibanja predsedstvo prevzel prof. Bratina.

Dr. Sfiligoy in prof. Bratina sta predsedovala goriški Slovenski demokratični zvezi 21 let od 28. letnega njenega obstoja in v tem času ni bilo padca glasov.

Proti izstopu SLG iz SDZ so bili in so tudi nekateri duhovniki in na padec glasov je po vsej verjetnosti vplivalo dejstvo, da je na listi bilo kakih enajst kandidatov z italijanskim priimkom, ker ne zahtevajo, naj jim oblast vrne slovensko obliko! Pa pravijo, da so Slovenci in zagovarjajo ter terjajo priznanje in spoštovanje pravic Slovencev v Italiji!...

Na deželnem kongresu, ki je bil 24. maja v Devinu, je Slovenska skupnost imela kot povabljenke tudi delegate Socialistične zveze delovnega ljudstva Slovenije in Italijanske komunistične partije. Povej, s kom hodiš in ti povem, kdo si!...

Tudi o zadevi razlaščenja v Dolini, kjer so kmetje prejeli manj kot tretjino nakazanega denarja, bi GsP lahko molčal. Če bi se bila sodišču predstavila gotova priča in izpovedala, kar je vedela, bi bil izid pravde po vsej verjetnosti drugačen!...

Primorski Slovenec

● TITOV SPOR Z MOSKVO (nadaljevanje članka s 7. strani)

od sovjetske gospodarske pomoči. Tako je potem prišlo do nenadnega odpoklica sovjetskih vojaških in civilnih strokovnjakov 18/19 marca 1948, do izmenjave nekaj ostrih pisem med Moskvo in Beogradom ter končno 28. junija 1948 do izključitve Jugoslavije iz Informbiroja.

(zps)

FRANK J. LAUSCHE -

- AMERIŠKI DRŽAVNIK

kot ga vrednotijo njegovi vrstniki v državnih prestolicah in zveznem kongresu Zdr. držav

CIRIL A. ŽEBOT - GOVOR NA SLAVNOSTNEM BANKETU

Nocoj častimo človeka, o katerem je Senator Sam Ervin rekel: "Ljubi svobodo in zaničuje tiranijo in ko je zapustil senat, je Amerika osiromašila." Zvezni poslanec Filip Ruppe pa je dejal: "Američani slovenskega porekla smo posebno ponosni na resnično pomembne uspehe, ki jih je Senator Lavše dosegel kot ameriški državnik. On je resničen vzgled velike ameriško-slovenske dediščine."

Nam, ki smo se tukaj zbrali, se je pridružilo še okrog 200 političnih predstavnikov iz vseh predelov države, da Vas, Senator in Guverner Lavše, počaste. Med njimi so: predsednik Ford, podpredsednik Rockefeller, bivši podpredsednik Humphrey, predsednik Poslanske zbornice Albert, senatorji, zvezni poslanci, guvernerji, sedanji in bivši, in to iz celotnega spektruma geografske in demokratske različnosti v državi.

Ti izvirni, neslovenski viri pa nam omogočajo tudi nov vpogled v vzpon Vaše javne karijere. Kljub različnosti teh individualnih mnenj, se vendarle vsa strinja, da ste Vi, v Clevelandu rojen sin slovenskih priseljencev, postali izreden javni delavec in ameriški državnik.

V nocojšnjem govoru lahko navedem samo nekaj odlomkov iz pravega zaklada pričevanj, vsebovanih v nepričakovani količini in vrednosti pisem Vaših sodelavcev. (Zbirki pa so dodane tudi pozdravne častitke voditeljev raznih narodnostnih skupin v državi, kakor tudi predstavnikov ameriško-slovenskih organizacij in posameznikov)

*

Senator BARRY GOLDWATER je zapisal osnovno misel:

Predvsem je potrebno ugotoviti, da je povsem nemogoče zbrati skupino ljudi, ki bi bila v resnici zmožna izpričati vse, kar je Frank Lausche doprinesel za našo domovino.

Podobno se je izrazil tudi senator JESSE HELMS iz Severne Karoline in dodal:

Dragi Frank, ne najdem besedi, ki bi zadostno izpričale moje občudovanje in spoštovanje do Tebe. Zaman jih iščem, toda zdi se mi, da boš zaznal čut hvaležnosti, ki mi prihaja iz srca.

Dano mi je bilo spoznati mnoge ugledne ljudi. Spoznal sem tudi nekaj velikih mož. Povsem iskreno pa trdim, da nisem srečal človeka, ki bi bil boljši Američan od Tebe, in pri katerem bi bila bolj očitna predanost časti in poštenju, kot pri Tebi.

Mojega življenja si se dotaknil na način in v toliki

meri, kot si tega ne moreš predstavljati.

Guverner BRISCOE iz države Texas, je očrtal Vašo dolgo javno karijero v kontekstu našega sistema državne uprave:

Sedemintrideset let Vaše neprekinjene javne službe v korist države Ohio in vlade naše države, predstavlja enega najčistejših izrazov vere v demokratski proces. Ni jih mnogo, ki bi se lahko okoristili z istim bogastvom perspektive, iz katere lahko zrete na svojo karijero v javnem življenju, najprej kot mestni sodnik, sodnik Sodišča za občne zadeve, nato kot župan mesta Cleveland, petkratni guverner države Ohio in dvakratni senator Združenih držav.

Predsednik Poslanske zbornice ALBERT je naštel Vaše dosežke kot župan in guverner:

V času Vašega županovanja so bili v Clevelandu zasnovani posebni odbori, ki so obravnavali probleme delavstva, zdravstva, prometa in rasnih odnosov. Potem, ko ste popeljali mesto Cleveland skozi mrzlično obdobje zgodnjih 40 let, so predstavniki javnega mnjenja označili Vašo upravo, kot "pošteno in navdihujočo."

Albert nadaljuje:

Kot guverner države Ohio pa ste se zavzemali predvsem za dva cilja: da bi bile pred zakonom enakopravne vse ekonomske skupine ter da bi se poglobilo razumevanje med podeželskimi in mestnimi sektorji države. Da so bila ta prizadevanja do določene mere uresničena, dokazuje dejstvo, da ste preživeli v Columbusu deset let, čeprav ste se ves čas ogibali tradicionalni obliki podpore politične stranke. V času, ko je koncept državljanskih pravic komaj pričel vplivati na mišljenje pravosodstva, ste Vi že priporočali sprejem zakona o enakopravnosti pri zaposlovanju ter v svoji državi podpirali zakon o "pravici do dela."

Svoje spoštovanje in skupne spomine, je sporočila vrsta bivših guvernerjev.

Guverner TUCK iz Virginije se spominja dogodka, ki kaže, kako je Vaš ugled rasel tudi izven meja države Ohio:

Prvič sem Vas srečal, ko ste leta 1946 obiskali državni Kapitol v Richmondu. Ko se je razvedelo, da ste v poslopju, Vas je državna zbornica povabila medse, in na vse, ki so bili navzoči, ste napravili najgloblji vtis.

Guverner HILDRETH iz države Maine je zapisal naslednjo primerjavo:

Kot predsednik Organizacije državnih guvernerjev, sem imel možnost da se поблиže spoznam z večjim številom guvernerjev, kot bi se sicer. Potem, ko ste odlično opravili svojo službo kot petkratni guverner države Ohio, sem z užitkom in občudovanjem spremljal tudi Vašo karijero v senatu Združenih držav. Resnično lahko rečem, da nisem srečal niti guvernerja, niti senatorja, ki bi - po mojem mnenju - izkazoval večjo stopnjo poguma, poštenosti in inteligence, kot Vi, Če bi bili

vsi politiki vsaj polovico tako pogumni in poštenu, kot Vi, njihov ugled ne bi upadel tako globoko, kot je.

Nekdanji guverner in sedanji senator TALMADGE iz države Georgia, piše:

S Frankom Lauschetom sva prijatelja že dolga leta. Ko je bil on guverner Ohia, sem bil jaz guverner Georgie. Več let sva skupaj prisostvovala in sodelovala na konferencah guvernerjev in pripadla mi je tudi čast, da sem ga predložil za predsednika te konference. Bil je tudi izvoljen na ta položaj in se je na njem odlikoval.

Kot član senata Združenih držav, pa si je Frank Lausche priboril spoštovanja svojih kolegov, kot odločen, inteligenten in samostojen mislec in kor človek, ki se ni bal izpovedati svojega prepričanja, storiti, kar se mu je zdelo pravično in to brez ozira na posledice. Frank je globoko veren človek, ki se je redno udeleževal in večkrat tudi vodil jutranje molitvene sestanke v senatu.

Frank je bil odločen senator Združenih držav ter je svoji državi in narodu služil z visoko osebno integriteto. Bil pa bi tudi odličen kandidat za predsednika Združenih držav.

Guverner PAINE, države Maine, je pohvalil Vaše vztrajno prizadevanje za čimvečjo popolnost:

Čeprav se že nekaj let nisva videla, ne bom nikoli pozabil najin prijateljskih odnosov, ko sva bila guvernerja in senatorja.

V življenju nisem nikogar bolj spoštoval kot Vas, vse, kar ste započeli, je bilo v želji, da bi bilo čim bolj popolno in to velja tudi za leta, ko ste bili igralec v stari ligi Nove Anglije.

Zanimivo je, da je guverner Paine omenil "baseball," enega prvih Lauschetovih športnih podvigov, za katerega mnogi izmed nas niso vedeli.

Senator MILTON iz Severne Dakote pa nam je tudi povedal, "da bi šli lahko tudi v državno ligo, če bi ostali na športnem polju."

Več pisem omenja Vaše zanimanje za golf, nekatera z obćudovanjem, druga z rahlo zavistjo, zaradi Vaše dobre igre.

Bivši senator HATHAWAY je vzkliknil:

Nič me bolj ne veseli kot dejstvo, da so Tvoja leta prehitela točke na golf igrišču:

In senator SYMINGTON iz države Missouri je dodal:

Človek bi si težko mislil, da si dosegel 50 rojstni dan, in to velja za vsakogar, ki se je pomeril s Teboj v golfu.

Govoreč o letih, se Vas je senator CURTIS iz Nebraske, nekoliko izposodil.

Ne izgledaš in ne obnašaš se, kot bi bil 80 let star. Vem, da si velik pedant pri številkah in datumih, dvomim pa, da si res 80 let star. Zdi se mi, da mora biti nekje napaka v Tvojih zapiskih.

Še bolj skeptičen je senator AIKEN iz države Vermont:

Ne verjamem, da obhajaš nocoj svoj 80 rojstni dan, saj še vselej, odkar Te poznam, obnašaš, kot da bi bil komaj 18 let star.

Senator PERCY iz Illinois, je k temu dodal še svarilo:

Samo dvajset let Vam še preostaja, predno si boste lahko odpočili na svojih lavorikah in pričeli razmišljati o svojih bodočih načrtih. Zato ne mislite, da Vas bomo kar tako odpustili zaradi preteklih uspehov, pa naj bodo še tako pomembni.

Mnogi senatorji, sedanji in nekdanji, med njimi MARGARET CHASE iz države Maine, izražajo "veliko zadovoljstvo in zadoščenje, da jim je bilo dano služiti istočasno z Vami v senatu."

Senator INOUE, s Havajskih otokov, je istega mnenja:

Čeprav je v senatu po Vašem odhodu mnogo novih obrazov, se tisti, ki smo še tu, Vas spominjamo s hvaležnostjo in globokim spoštovanjem.

Vaše zakonodajne dosežke v senatu, je podrobneje preučil predsednik poslanske zbornice Albert:

V času službovanja v senatu Združenih držav, ste s svojim odločilnim glasom o zakonu o Državljskih pravicah, o Stanovanjskem zakonu, s svojim globokim in vztrajnim prizadevanjem za izboljšanjem položaja ljudi iz Vzhodne Evrope, tako za Železno zaveso, kot tukaj v Združenih državah, vlili novega upanja milijonom zapostavljenih in dotedaj izključenih pripadnikov manjšinskih skupin.

Senator METCALF iz Montane Vas smatra za "izvrstnega zakonodajalca." Vaš doprinos v odborih senata, pa omenja senator FULBRIGHT, eden najbolj kritičnih prvakov visoke zbornice:

Med najbogatejše izkušnje svojega življenja štejem sodelovanje z Vami v senatu Združenih držav, in še posebej v odboru za Zunanje zadeve. Še vedno se dobro spominjam debat o vprašanjih, ki so bila največje važnosti za našo državo, in vem, do morate biti zelo ponosni na uspehe, ki ste jih imeli v prizadevanjih, da bi ta vprašanja članom senata in prebivalstvu Združenih držav postala bolj jasna.

Bivši senator CLARK iz Pennsilvanie je zapisal šaljivo a pomembno zgodbo, ki se nanaša na Vaše zakonodavno delovanje v senatu:

Dragi Frank,

Čeprav sva bila skoraj v vseh vprašanjih nasprotnega mnenja, sva vendarle postala in ostala dobra prijatelja in kolega.

Morda se še spominjaš enega najin uspešnih, skupnih zakonskih predlogov, v sodelovanju z Barryjem Goldwatrom, imenovanim Lausche-Goldwater-Clark Akt, ki je predvideval, naj bodo Amishi oproščeni davščine za socialno zavarovanje, ker je po njihovem verskem prepričanju, ne -etična.

Senator SIMPSON iz Wyominga se Vas spominja

z veseljem pa tudi z ginjenostjo:

Nikoli ne bom pozabil nauka, ki si mi ga dal, ko sem se Ti pridružil v senatu: "Milward, ko se odpro zakonodajne državnice, ne stoj križem rok, temveč se hitro umakni, sicer boš utonil."

S svojo odločnostjo in odkritosrčnostjo si prevzel tako prijatelje, kot nasprotnike. Pogum, pravičnost in poštenost, to so bile med Tvojimi glavnimi krepostmi; in te so Te, skupno z globoko vero v Boga, označevale od vsega početka kot človeka, ki mu je bilo varno zaupati in slediti.

Povedali so mi, da so ljudje s temi lastnostmi, med Tvojim narodom poznani kot "možaki." Ta oznaka naj bi vsebovala vse te kreposti in še druge. Iz zato, možak, Te pozdravljam.

Senator DOMINICK iz Colorada, se hudomušno spominja potovanja, ki se ga je udeležil s senatorjem Lauschetom in njegovo soprogo:

Senator Lausche je gotovo eden najboljših mož, kar jih je bilo kdaj izvoljenih v ameriški senat, čeprav sva pripadala nasprotnim političnim strankam. Ko me je leta 1965 tedanji podpredsednik Humprey pozval, naj grem na potovanje okrog sveta, sem to odklonil, če ne bi šel tudi Frank s soprogo, ker je bil tisti čas predsednik pododbora za jugovzhodno-azijske zadeve. Delegacijo je vodil senator Morse in bil sem prepričan, da si bova v vsem nasprotna, kot sva si bila dolgo vrsto let. Senator Lausche je slednjič pristal, da gre na pot in odlično smo se imeli, čeprav sva skoraj vsako jutro izražala upanje, da bo vlada, ki jo bomo obiskali tisti dan, doumela, da govori senator Morse samo v svojem imenu in ne tudi v imenu odbora. Posebno smo se zabavali neko jutro na Japonskem, ko so nam japonski predstavniki želeli "dobro jutro" ob prihodu v poslopje svojega senata. Stal sem tik poleg Franka in ko so nas Japonci pozdravili "O-hi-O," je Lauschetov začuden glas odmeval po sobani: "Kako pa ste vedeli?"

Toda senator JAMES ALLEN iz Alabame, nam ne pusti, da bi se predolgo smejali ob tej dogodovščini. Senatorju Lauschetu priznava mesto, kamor po njegovem mnenju, upravičeno spada:

V senatni sprejemnici, tik glavne dvorane, visijo portreti petih nekdanjih ameriških senatorjev. Poseben senatni odbor, ki mu je predsedoval tedanji senator John F. Kennedy, jih je izbral, kot največje senatorje Združenih držav vseh časov. Razumljivo je, da so bili imenovani Webster, Calhoun in Clay, pa tudi Robert A. Taft in Robert LaFollette. Odlični, kakor so bili vsi ti senatorji, pa sem vendarle mnenja, da ste Vi enak največjemu med njimi.

Vaš visoki intelekt, Vaša skromnost, Vaša ponižna hoja z Bogom, Vaša integriteta, Vaše državnštvo in Vaš neomadeževani značaj, vse to Vas označuje kot resnično velikega človeka. Vi ste ena javnih osebnosti, ki sem jih vselej občudoval, človek, ki je bil moj junak še predno sem prišel v senat in dobil priliko, da Vas spoznam,

Govoreč z avtoriteto starejšega člana senata, je senator EASTLAND, Pro Tempore predsednik senata, takole ocenil vtis, ki ga je senator Lausche zapustil v ameriškem senatu, tem najbolj spoštovanem parlamentarnem telesu na svetu:

Dvanaestih let Vašega službovanja v senatu Združenih držav, se spominjam z velikim zadovoljstvom. Ko ste prispeli v senat, ste bili že poznani po vsej državi, saj ste odslужili pet službenih terminov kot guverner ene najbolj obljubljenih držav v naši Uniji. Kljub temu ste skromno vstopili v senatne sobane. Toda prav kmalu ste se izkazali kot močan dejavnik v senatnih razpravljanih. Čeprav je bil Frank Lausche pripadnik večinske stranke, ga vendar nihče ni "imel v svojem žepu." Dokazali ste, da samostojno mislite. Pribobili ste si zavidljivo vrsto uspehov in nihče ni nikoli podvomil v Vašo iskrenost in poštenost. Senat Združenih držav je danes boljši, ker ste Vi služili v njem.

Rad bi napravil povzetek s prelepo izjavo senatorja COOPER-A, zdaj veleposlanika v Vzhodnem Berlinu:

Vašemu javnemu delovanju izkazujemo čast. Ne morem pa pozabiti kreposti, ki so zgradile Vašo odlično karijero, kreposti, ki sem jih spoznal, ko sva skupaj službovala. To so kreposti značaja in duha, brez katerih je življenje nepomebno: čast, poštenje, trdnost načel, humor, človečanskost in Vaše zmerno, pa globoko versko prepričanje.

Teh nekaj odlomkov iz zaklada neprisiljenih izjav o Vašem življenju, naj zaokrožijo misli, ki jih je napisal senator MCCLURE iz države Idaho:

Malokomu je dano vplivati na življenje drugih. Še manj jih je, ki dožive, da njihova dela postanejo njihov lastni spomenik. Zato Vam mora biti v veliko zadoščenje, ko gledate na leta svojega javnega življenja, v zavesti, kot pravi sv. Pismo: "Bojeval sem dober boj; končal sem svojo pot in ohranil vero."

Vsi, ki stopamo v javno življenje, se zavedamo, da omahujemo tam, kjer so nekoč hodili velikani. In v kakšno zadoščenje nam je zavest, da je v senatu nekoč deloval Frank Lausche. Zadoščenje in navdih!

Zdi se mi, da si mi vsi prizadevamo ne za bogastvo ali oblast, temveč za ljubezen in spoštovanje naših bližnjih. Po tem merilu pa ste Vi brez dvoma med najbogatejšimi ljudmi na svetu. Ko torej praznujete svoj 80. rojstni dan, vedite, da vse najboljše želje še podčrtuje spoštovanje, ki ga imajo do Vas Vaši sodržavljani po vsej Ameriki.

Integralen pogled na Vas in na Vaše mesto v ameriškem javnem življenju je očrtal senator JAVITS iz države New York:

Vaša telesna krepost je resničen navdih zame in za druge Vaše prijatelje, ki prihajajo v leta. Telesna odpornost, skupno z odločnostjo in pazljivostjo, ki se ju tako dobro spominjamo iz Vaših dni v senatu, simbolizirajo edinstveno strukturo značaja in osebnosti, in to tako nenavadno, da bo zgodovina Franka Lauscheta

smatrala za "poseben dogodek".

Z občutji globoke topline in otožnosti se spominjam onih čudovitih analiz "človeških okoliščin," ki so se nanašale na zakonske predloge, o katerih je razpravljala senat. Vaše "pripombe" so bile pogosto priznane kot viški debate v senatni zbornici. Če je senat eden najbolj ekskluzivnih kljubov, kot ga včasih označujejo, je to zaradi senatorjev, kot ste bili Vi.

S to izredno oceno bi moral zaključiti. Toda ne morem, ne da bi se povrnil k zanimanju senatorja Percyja za Vaše bodoče načrte. Zdi se mi namreč, da jih bo več.

Vaši nesebični in vse stranski uspehi, ki ste jih dosegli kot javni delavec in ameriški državnik, so neizpodbitni. Vaši ne-slovenski sodelavci so jih našli v svojih pismih. Kot starejšemu ameriškemu državniku Vam brez dvoma pripada pravica, da Vas s spoštovanjem poslušajo v Kongresu, pa tudi v državni upravi, v zadevah, kjer imate javne izkušnje, zlasti še, če se nanašajo na interese Združenih držav v odnosu na tisti osrednji del Evrope, kjer slovenska domovina Vaših staršev straži slavnost "Ljubljanska vrata," s križiščem med evropskim severom in jugozahodom, pa tudi med Vzhodom in Zahodom.

Ta neprisiljena misel je vsebovana tudi v posebnem pozdravu, ki so Vam ga na magnetofonskem traku poslali Vaši prijatelji-pevci iz slovenske Koroške. Na drugi strani koroške meje z Jugoslavijo, v Ljubljani, Ribnici in Mariboru in preko gora in dolin Republike Slovenije, pa je to isto upanje zajeto v tisočih slovenskih srcih, ki Vas ljubijo prav tako kot mi.

Naj bi Vas Bog še vnaprej vzdrževal v dobrem zdravju in neupogljivi volji!

(Iz angleščine prevedel P.B.)

WASHINGTONSKI SLOVENCİ PRAZNUJEJO LAUSCHETOV JUBILEJ

Od našega dopisnika

Washingtonska slovenska skupnost je v nedeljo 16. novembra, počastila senatorja F.J. Lauscheta ob njegovi 80-letnici. Navzoči so bili takorekoč vsi washingtonski Slovenci, pridružili pa so se jim tudi rojaki iz drugih krajev Združenih držav.

Po večerji se je razvil kratek, prijeten program. Skupina washingtonskih pevcev je odpela tri poznane slovenske pesmi, nato pa je besedo prevzel prof. Ciril Žebot, ki je jubilaru in navzočim navedel odlomke iz pisem in telegramov, številnih vodilnih osebnosti ameriškega javnega življenja.

Svoje pozdrave sta poslala predsednik ZDA G.R. Ford s soprogo, podpredsednik N. A. Rockefeller s soprogo, ter cela vrsta sedanjih in nekdanjih senatorjev, kongresnikov, guvernerjev in drugih javnih delavcev.

Čestitkam so se od slovenskih osebnosti in ustanov pridružili tudi Slovenska ženska zveza, Zveza slovenskih

duhovnikov v Združenih državah, Slovenski radio kljub iz Čikaga, Zveza društev slovenskih protikomunističnih borcev Tabor, KSKJ in Liga ameriških Slovencev.

Pozdravna pisma so poslali tudi Ukrainian Congress, Committee of America, Poljska narodna zveza v Ameriki, predstavnik češkoslovaških organizacij, Federation of Hungarian Freedom Fighters in Captive Nations Committee iz New Yorka.

Prof. Ciril Žebot je iz prejetih pisem izbral najznačilnejše odstavke ter tako prikazal spoštovanje in ugled, ki ga je ta skromni sin slovenskega Clevelanda užival in ga še uživa v najvišjih forumih ameriškega javnega življenja.

Vidno presenečen nad tolikimi pozdravi, je nato spregovoril jubilar sam. Potrdil je še enkrat, da se mora za svoje uspehe v življenju zahvaliti predvsem solidnemu, narodnostno zdravemu okolju, iz katerega je izšel, svoji materi in vsem, ki so nanj vplivali v zgodnji mladosti v Clevelandu.

Poseben pozdrav so jubilaru sporočili koroški Slovenci ter mu preko pevskega zbora Gallus izrazili svojo hvaležnost za razumevanje in naklonjenost s pesmijo "Njav čez izaro," posneto na magnetofonski trak posebej za to priliko.

Bil je spontan, intimen večer, na katerem so se zbrani washingtonski Slovenci skupno z jubilarom, z zadoščenjem vzradostili ob dejstvu, da so najvišji predstavniki ameriškega življenja izrazili svoja priznanja in občudovanja slovenskemu človeku Francetu Lauschetu, s tem pa tudi samemu slovenskemu narodu.

Ob vseh številnih izrazih spoštovanja in najboljših želja, ki jih je senator F.J. Lausche prejel ob svojem visokem življenjskem jubileju, je namreč gotovo najbolj značilno dejstvo, da nikakor ne gre za prazne, vljudnostne fraze, temveč za iskrena občutja in to od ljudi iz vseh odtenkov ameriškega političnega življenja, tudi od onih, ki so posebej omenili dejstvo, da so bili v senatu vselej drugačnega mnenja od senatorja Lauscheta. To pa je gotovo dokaz njihove iskrenosti, kakor tudi ugleda, ki si ga je senator F.J. Lausche pridobil s svojo poštenostjo, doslednostjo, pa tudi resnično sposobnostjo.

Tako mu je senator Eastland zapisal: ameriški senat se je izboljšal zaradi Vašega delovanja v njem... senator Ervin pa, da je Amerika postala siromašnejša, ko je Lausche zapustil senat. In senator Javits, republikanec iz New Yorka, se ustavlja ob misli, da je ameriški senat najbolj ekskluziven klub na svetu. Če to drži, pravi Javits, je to zato, ker so v njem včlanjeni ljudje, kot je Frank J. Lausche.

Ko se je jubilar slednjič poslovil, so navzočim še odmevale besede senatorja Percyja iz države Illinois: "Ne mislite, senator, da je zdaj napočil čas lenuharjenja. Nikakor ne!imate samo še dvajset let časa do svoje stoletnice, ko se boste lahko za hip oddahnili in premislili o tem, kakšni bodo vaši - bodoči načrti."

Washingtonski - in ameriški Slovenci - smo pre-
pričani, da bo Frank J. Lausche, če bo le božja volja -
še dolga leta deloval med nami v korist in sloves slo-
venskega življa v Ameriki, po svetu in v domovini.

P. K.

Ko obhaja osemdeseto obletnico rojstva
zaslužni sin slovenskega rodu,
velmož v amerškem javnem življenju
neutrudni bорец za ideale slovenstva
in pravice slovencev
v stari in novi domovini

Frank John Lausche

mu rojaki, zbrani v prestolnici
Združenih Držav Amerike,
ponosno izrekajo zahvalo, čast in slavo
ter kličejo: Bog Vas živi!

V Washingtonu, šestnajstega listopada
v letu Gospodovem
tisočdevetstotinsosedmestem

Ljubljanska DRUŽINA 30. novembra 1975

Razkrižje se sklicuje na Spravno leto

KRIVICA SE GODI ŽE PREDOLGO

RAZKRIŽJA NI PREVETRIL KONCIL - KLIC PO DO-
MAČEM JEZIKU V BOGOSLUŽJU - ALI BO SPRAV-
NO LETO NAPRTILO SLOVENSKIM RAZKRIŽAN-
CEM SPET LE NOVE UPE?

Razkrižje je obmejni kraj ob rokavih Mure. Pred nekaj
leti smo pisali tudi v Družini, da je večina tamkajšnjega
življa slovenske narodnosti, tudi politično pripada socia-
listični republiki Sloveniji. Cerkvenopravno pa je ta žup-
nija pod zagrebško nadškofijo. Zato jo upravlja hrvatski
župnik in so vsi bogoslužni obredi, verouk in pridiganje
v hrvaščini.

O tem problemu je v letu 1972
pisal tisk (Borba, Delo, Vjesnik, Akša,
Glas koncila in Družina). Vprašanje je
obravnavala tudi republiška konfe-
renca SZDL Slovenije. Bili so si edini
v tem, da „mora Cerkev spoštovati te
pravice in storiti več kot doslej, da se
spor uredi“. V pismu mariborskemu
škofu dr. Držečniku udeleženci konfe-
rence opozarjajo, da je zadeva dobila
takšne „politične dimenzije, ki terjajo
razrešitev v duhu strpnosti in razume-
vanja ter na osnovi ustavne pravice
vsakega občana-državljanca SFRJ, da v
zasebnem in javnem življenju uporab-
lja materin jezik“. Kolikor do rešitve
jezikovno-cerkvenega spora ne bi pri-
šlo, bi škof moral odgovarjati za
morebitne konflikte, ki bi nastali.

Škof Držečnik je odgovoril koordi-
nacijskemu odboru SZDL Slovenije. V
pismu med drugim zatrjuje, da si je
„že od leta 1965 prizadeval urediti
sporno zadevo glede slovenskega bo-
goslužja v duhu koncilskih odlokov“.
Omenil je tudi to, da je v letu 1969
škofvska konferenca v Zagrebu pri-
poročila takratnemu apostolskemu
administratorju, naj uvede eno sloven-
sko mašo, vendar ta priporočila ni
izpolnil. Mariborski škof ga je na to
nekajkrat opozoril pismeno, vendar je
vse ostalo brez odmeva.

Razkrižanci, ki zahtevajo slovenski
jezik v bogoslužju, pripravljajo spet
novo prošnjo vsem škofom v Jugo-
slaviji. Jugoslavija in Italija sta uredili
svoje meje - v duhu helsinške konfe-
rence. Zdaj je na vrsti Cerkev, da v
istem duhu (Apostolski sedež je pod-
pisal helsinško deklaracijo) uredi ne-
urjene meje med škofijami. V zvezi z
Razkrižjem je še kar naprej vse le kot
glas vpjiočega. Pred leti je kazalo, da
se bodo stvari uredile - ko bodo za to
„razmere zrele“. V ljudeh je ostalo
upanje, sicer pa je še zdaj vse po
staremu.

Spodnja slika predstavlja poslopje Škofovih zavodov v Št.
Vidu nad Ljubljano. Več o tem v članku na naslednjih
straneh.

SEDEMDESET LET OD USTANOVITVE PRVE SLOVENSKE GIMNAZIJE

Ljubljanski nadškof Jeglič je pred sedemdesetimi leti ustanovil svoje 'Škofove zavode' v Št. Vidu nad Ljubljano. Spodaj ponatiskujemo iz avstralskih MISLI članek, ki ga je napisal Jaka Naprošen.

Zavodi beli kot labodi
blešče se v soncu sred' polja,
kjerkoli romamo, povsodi
blesk sončnih kril pred nami hodi,
kot pred izbranci luč z neba -
vemo: smo rod iz Jegliča.

Kdo bolj kot mi - Jegličevci.

Tako sta v Himni Jegličevcev zapela zavodarja dr. Tine Debeljak z besedilom in prof. Matija Tomc, ki je himno uglasbil. Bila sta dva izmed zavodskih študentov, ki jih je Jegličev Zavod sv. Stanislava v teku prvih 35 let neprekinjenega delovanja sprejel v svoje okrilje nič manj kot 10,698 in v istem obdobju poslal na univerze 675 maturantov. Škofovi zavodi v Št. Vidu nad Ljubljano - kdo bi jih ne poznal! Verjetno jih tako mnogo starejši rojaki doma pravijo še danes, četudi žal niso več cerkvena last in ne služijo več svojemu plemenitemu namenu. Preveč je slovenski narod dobil od njih, da bi jih tako hitro pozabil. Saj jih je gradil pod vodstvom nadškofa Antona Bonaventura Jegliča brez vsakršne pomoči takratne avstrijske vlade ali domače oblasti in so v ponos žuljem vernega slovenskega človeka. Zato se mi zdi prav, da letošnja sedemdesetletnica Zavodov kljub žalostni zgodovini zadnjih 34 let ne gre mimo nas.

Dne 16. septembra 1905 so škofovi zavodi sprejeli prve gojence, naslednji dan je nadškof Jeglič blagoslovil zavodsko kapelo, 21. septembra pa je s posebno slovesnostjo zavodsko stavbo izročil svojemu namenu. Seveda je do teh pomembnih datumov pripeljala dolga pot - polna zaprek, težav, in nasprotovanj.

Nadškof Jeglič je na ustanovitev zavodov veliko mislil, obenem z njimi pa se je spočela tudi misel vključiti v zavode prvo popolnoma slovensko gimnazijo, ki je do takrat Slovenci še nismo imeli. Ko so leta 1898 zborovali v Ljubljani slovenski visokošolci in je prišlo med njimi do javnih protikršćanskih izbruhov, je Jegličev sklep dozorel. Bil pa je tako drzen za tiste čase, da mu je nasprotoval celo stolni kapitelj: gospodje niso imeli pravega poguma in prepričani so bili, da se je nadškof prenačil. Še večje razburjenje je nastalo med takozvanimi "naprednjaki": ljubljanski liberalni krogi so organizirali celo gonjo proti načrtom, češ "da nočejo kopati sebi groba." Dobro so razumeli, kaj bi tak zavod pomenil za porast katoliškega izobraženstva. A za nadškofom Jegličem je bilo slovensko ljudstvo in to je možu dajalo poguma, da je v pravi gorenjski trmi vztrajal in premostil vse ovire. Dočim so mnogi petični svoj dar iz strahu od-

klonili, je preprosti narod dajal od svoje revščine in navduševal Jegliča, naj od svoje velike zamisli ne odstopi.

Po prvotnih načrtih naj bi stal zavod v mestu, blizu šentpeterske cerkve, kjer je imela škofija lepo zemljišče. A grozila je resna nevarnost, da bi ljubljanski občinski svet pod pritiskom odrekel dovoljenje za zidavo. Zato je Jeglič mestnim očetom nekaj dni pred odločilno sejo pošteno "zagodel." Preko župnika v Št. Vidu pod Šmarno goro je dobil velik kos zemlje, občinskemu svetu pa je sporočil, da njihovega posveta za dovoljenje ni treba, ker bo zidal izven območja mesta Ljubljane.

Preko vseh človeških ozirov in računov, opirajoč se samo na božjo Previdnost in svoje čiste namene, je nadškof svoje delo tudi izvršil. Brez te drznosti, brez tega svetega navdušenja in popolnega zaupanja na božjo pomoč bi ne bil ustvaril ničesar. Nad vhodom v dograjene zavode je dal napisati posvetilo svojemu delu: Kristusu - Zveličarju Sveta:

Škofovi zavodi so med nami postali prava trdnjava krščanstva, pa tudi trdnjava slovenstva. Ko je življenje v njih steklo, so iz leta v leto odhajali iz zavoda na univerze prekaljeni maturanti, da se usposobijo v svojih poklicih za službo narodu. Duhovniki, zdravniki, profesorji, pravniki in tehniki, odlični voditelji na kulturnem in združnem polju... Bogata zavodska knjižnica jih je duhovno obogatila, priznani vzgojitelji in profesorji so jih klesali za nesebično delo med ljudstvom. Vera nadškofa Jegliča v poslanstvo ustanove ni prinesla razočaranja, ampak se je prav narodu, ki je zadevo kljub tolikemu nasprotovanju podprl, v naslednjih desetletjih bogato obrestovala.

Posebna poudarka je vredna Jegličeva zamisel naj bi zavod imel čisto slovensko gimnazijo. O čem podobnem smo Slovenci do takrat samo sanjali, saj je ozka avstrijska vlada na nemščino in nemškega duha po svojih šolah skrbno pazila, nastavljala sebi zveste profesorje in razvoj kulture svojih narodov držala pod močno kontrolo. Jeglič ne le da se je s svojimi načrti zameril - nihče od vlade se ni odzval vabilu k otvoritvi zavodov - ampak je moral začeti tako rekoč iz nič: ni imel profesorjev in ne slovenskih učbenikov. Poskrbel je za eno in drugo: sposobne duhovnike je razposlal na razne univerze, iz katerih so se vračali z diplomami v srednješolskih vedah, in našel je strokovnjake za sestavo slovenskih učbenikov in slovarjev ter šolske knjige v veliki meri tudi sam zalagal. Jeglič se je moral boriti korak za korakom, saj vlada sprva zavodu prav zaradi slovenskega značaja ni hotela priznati nikakih javnih pravic. Končno je le uspel, da je iz "privatnega učnega zavoda za gimnazijske predmete" njegova ustanova postala "gimnazija s pravico javnosti." Tako so bili Škofovi zavodi do razsula stare Avstrije edina slovenska srednja šola med nami. S tem svojim gigantskim uspehom se je Jeglič vredno uvrstil ob mariborskega škofa Antona Martina Slomška, ki je v preteklem stoletju oral ledino v slovenskem šolstvu.

Ko se je leta 1918, prvič v svobodni državi, sešel

občni zbor slovenskih profesorjev, je takratni predsednik dr. Jakob Žmavš med drugim upravičeno povedal tudi tole: "Danes, ko je tako rekoč čez noč prišla potreba slovenskih učnih knjig za vse predmete gimnazij in realk, vemo šele prav ceniti zasluge, ki si jih je pridobil škof Jeglič z ustanovitvijo svoje gimnazije v Št. Vidu; ravno s tem je odločno pomagal, da imamo sedaj vse slovenske srednješolske učne knjige. Danes šele smemo odkritosrčno povedati, da nam brez njegovega tihega in odločnega nastopa pri ministrstvu leta 1909 ne bi bilo mogoče za vse razrede poskrbeti slovenske učne knjige, ker bi bilo ministrstvo rokopise zavračalo, češ da ni potrebe, ker ni slovenskih zavodov. . . "

K temu moramo dodati še tale pomisleka vredna vprašanja: Ko bi takrat ob rojstvu Jugoslavije ne imeli slovenskih učnih knjig, nemške pa bi nujno zavrgli, ali ne bi po vsej verjetnosti segli po - "srbohrvatskih"? Ali bi naše srednje šole sploh ostale slovenske? Ali bi sploh dobili slovensko univerzo? Pravičen zgodovinar bo priznal, da nam je verjetno prav nadškof Jeglič rešil slovenski jezik po naših srednjih šolah prve Jugoslavije. Celotnega vpliva njegovega zavoda na slovensko znanstveno-kulturno življenje pa danes sploh še ne moremo preceniti.

"Zavod, moja ljubezen, dosti bolečin, pa tudi dosti veselja sem imel z njim," je ustanovitelj Jeglič upravičeno povedal, ko se je leta 1930 ob vstopu v pokoj poslavljaj od zavodnih gojencev. Obenem je ob misli na vse prestane težave ponosno pribil: ". . . Zavod stoji, zidali so ga pa duhovniki in slovensko ljudstvo in nihče drugi. Bog mu je dal uspehov, da je eden najboljših zavodov. . . "V tolažbo mu je bilo da je besedam lahko tudi dodal: "Veseli me, da bom mogel odstopiti to hišo mojega veselja svojemu nasledniku, ki bo kot škof vodil mojo dediščino s prav tako ljubeznijo."

Res je Jegličev naslednik škof dr. Gregorij Rožman videl v zavodih isto veliko versko in narodno poslanstvo, kot ga je videl ustanovitelj. Zavodi so bili prav do vojne vzorna ustanova, ki je dijake res temeljito pripravila za poznejši poklic. Žal je bila dr. Rožmanu zadana še večja bolečina kot pa Jegliču zgolj z nasprotovanjem. Ko je leta 1941 prihrumel nemški okupator, je - kot znano - najprej udaril po duhovnikih, jih zaprl in pregnal, verske in kulturne ustanove pa uničil. Razumljivo, da mu je bila napoti tudi trdnjava katolištva in slovenstva sredi šentviškega polja. Na povelje, brez predhodnega obvestila, so morali voditelji zavoda s profesorji in gojenci zavod zapustiti - komaj kaj malega odnesti s seboj. Nacisti so odstranili posvetilni napis s pročelja, v zavodski kapeli pa so namestili sliko boga svojega kljukastega križa. Poslopje je videlo v teku vojnih let mnogo žalostnih prizorov preganjenih in mučenih. Škofijska gimnazija je medtem v Ljubljani nadaljevala s poukom, seveda temeljito okrnjena v svoji delavnosti. Njeno vodstvo, z zdaj že pokojnim ravnateljem in znamenitim slovničarjem dr. Antonom Breznikom na čelu, je težko čakalo dneva, ko se bo lahko vrnilo pod Šmarno goro in znova zasedlo tako oskrunjene Škofove zavode, da bodo "beli kot labodi" zopet služili svojemu plemenitemu namenu.

Toda mera še ni bila polna in čas je prinesel vse drugo kot pa je bila želja naroda. Ko je leta 1945 propadel strašni kljukasti križ, ga je le zamenjala Slovenecem tako tuja rdeča zvezda. Tudi v Škofovih zavodih tam na šentviškem polju. Zavod je postal ena izmed številnih mučilnic, o katerih se danes doma ne sme govoriti, bo pa o njih enkrat pričala pravična zgodovina. Tisoči so šli skozi zavodske prostore, vrnjenci iz Vetrinja in mnogi drugi, nad katerimi so novi oblastniki hoteli znesti svoje maščevanje. "Beli labodi" so prav ob svoji štiridesetletnici obstoja postali še bolj krvavi kot v letih vojne pod okupatorjevo peto. Tokrat je njihova tla in stene močila ista slovenska kri, a mučitelj je bil - domačin. Zgodbe so pretresljive in ne smejo v pozabo. Srečni tisti, ki so jih preživeli in jih povedali ter zapisali - v spomin tistim tisočem, ki so šli skozi šentviške zavode v strahotno smrt. . .

Danes se znameniti škofovi zavodi, ta Jegličeva "ljubezen in bolečina," ta naša narodna kulturna in verska ustanova, imenujejo - Titova vojašnica. V posmeh vernemu ljudstvu, ki jih je z od ust pritrganimi prihranki in lastnimi žulji gradilo za svojo lepšo bodočnost. . .

Ko je naš Mojzes Jeglič komaj tri dni pred svojo smrtjo zadnjikrat javno govoril - bilo je 29. junija 1937 v Celju na zborovanju slovenskih mož in fantov - je kot prerok napovedal: ". . . Morda bomo imeli še hujše čase! Hudobija bo še rastle, to vidimo od leta do leta. Tudi pri nas na Slovenskem je že začela s svojim groznim delom. Upam pa, da vas, možje in fantje, ta hudobija ne bo niti zapeljala niti uplašila, ampak da se boste z vso krepostjo uprli njenemu prodiranju. (. . .) Satan ima že svojo fronto, pa ima tudi Kristus svojo fronto. (. . .) Zvesti bomo ostali, pa naj pride nad nas karkoli, tudi če bi morali postati celo mučenci. . . " Je v tistem trenutku starček slutil, da bo toliko mučencev videl prav njegov Zavod sv. Stanislava?

Vsekakor smo prepričani o Jegličevih besedah, da "ima tudi Kristus svojo fronto," četudi Satanova za enkrat zmaga. Morda bo le prišel čas, ko bodo Škofovi zavodi zopet dobili nad vhodom posvetilni napis: Kristus - Zveličarju Sveta! Tedaj bo narod, ki jih je gradil, ob njih zapel velikonočno alelujo svojega vstajenja.

"Zavodi beli kot labodi" - pozdravljeni ob sedemdesetletnici, ki je domovina letos ne bo praznovala!

KAKO SO ME V ZAVODIH OBLIKOVALI.....

Čeprav so smatrali našo družino za liberalno, se je oče vendar odločil, da me pošlje na šolanje v škofove zavode, češ da je dobra gimnazija z internatom in da mi dodatna verska vzgoja ne more škodovati. Krajevni liberalni veljaki so mu to hudo zamerili, nakar jim je odgovoril, da bo on prvi prispeval za "liberalni šolski zavod", ako se liberalci končno odločijo za dejanja in ne ostanejo le pri besedah. Na splošno sem ohranil lepe spomine na osemletno šolanje, zlasti na prof. Šolarja in ravnatelja Breznika, ki sta brez dvoma v poglavitni meri vplivala na

(Konec na 27.str.)●

PROTI LJUBEZNI DO BLIŽNJEGA

Od našega sodelavca

Kaj bo z župnijskimi otroškimi vrtci in s karitativnim delovanjem? To je eno od poenostavljenih vprašanj, ki izvirajo iz osnutka novega zakona o položaju verskih skupnosti v Sloveniji. Osnutek je izvršni svet predložil na seji zbora občin in družbenopolitičnega zbora skupščine Slovenije 8. oktobra, potem ko so ga usklajevali v koordinacijskem odboru Socialistične zveze, organih izvršnega sveta, občinskih in republiških političnih telesih in v slovenskem duhovniškem društvu. Mnenje koordinacijskega odbora sta sprejela predsedstvo in izvršni odbor SZDL Slovenije na seji 30. septembra. Bili so mnjenja, da je "sektašenje" ... politično enako škodljivo kot klerikalno zlorabljanje vere in cerkve v politične namene. Pod sektašenjem mislijo na pretirano zagajanje komunistov proti Cerkvi, o "klerikalnem zlorabljanju" pa je bilo že veliko govora.

Tudi Rudi Čačinovič, podpredsednik republiškega sveta, je spet govoril o njem, ko je 8. oktobra v skupščini predložil osnutek novega zakona. Ta je postal potreben, ker je prišlo z novo ustavo urejanje pravnega položaja verskih skupnosti v republiško pristojnost. Zvezni zakon o pravnem položaju verskih skupnosti je bil sprejet leta 1953 in noveliran leta 1965. S sprejetjem nove ustave je prenehal veljati konec leta 1971, a so ga v Sloveniji takoj nato sprejeli kot prehodni zakon, ki bo veljal, dokler ne sprejmejo novega. Čačinovič je v skupščini dejal, da je "verovanje ali neverovanje osebno vprašanje vsakega občana in zato ne more in ne sme imeti nikakršnega vpliva na njegov siceršnji položaj v družbi". Od leta 1953 do sedaj "ni samo časovno razdobje 22 let pravno urejenega delovanja verskih skupnosti v SR Sloveniji, ampak predvsem nezadržanega napredka socialistične družbe na vseh toriščih družbenega življenja in delovanja," kar pomeni "dragoceno izkušnjo, ki smo jo v besedilu osnutka novega zakona želeli primerno upoštevati."

Čačinovič je povedal, da je v Sloveniji registriranih 14 verskih skupnosti, a "sociološko in družbeno politično je najbolj zanimiva Rimskokatoliška cerkev." V severovzhodnih območjih Slovenije je precej številna Evangeljska cerkev, med manjšimi cerkvami in ločinami pa so starokatoliška, adventistična, baptistična in binkoštna. Srbska pravoslavna cerkev in Islamska verska skupnost združujeta "v večjih urbanih okoljih predvsem člane drugih narodov in narodnosti SFRJ, ki so pri nas bodisi začasno na delu ali pa so si tu ustvarili svoj dom." Večina verskih skupnosti ima številne zgradbe in svobodno izdaja verski tisk. Katoliška cerkev ima svojo teološko fakulteto v Ljubljani z oddelkom v Mariboru ter verski šoli v Vipavi in Želimlju, "Nemoteno" tudi opravlja verski pouk otrok.

"Zadnja leta v delovanju cerkva in njihovih institucij v naši republiki nismo zasledili težjih konfliktnih

situacij," je delaj Čačinovič. "Pač pa se v občinah in republiki sestajajo predstavniki verskih skupnosti s predstavniki oblasti in družbenega življenja in v neposrednih kontaktih rešujejo večino perečih vprašanj, ki ob njihovem delovanju in uveljavljanju pravnega položaja v praksi nastajajo. Omenjena ocena bi bila sicer nepopolna, če ne bi omenili tudi občasnih ekscesov, ki pa ne morejo bistveno spremeniti splošne slike odnosov. Pri tem je šlo po eni strani za posamezne primere sektaškega nastopanja nasproti vernikom in z ustavo ter zakoni dovoljenemu delovanju verskih skupnosti, kar je izviralo predvsem iz pomanjkljivo določenih meja, kaj ni in kaj je versko delovanje. Po drugi strani pa so bili v občasnih nastopih verskih skupnosti in zadržanju nekaterih njihovih predstavnikov ter institucij težnje in dejanja, ki niso imeli verski karakter in so nujno izzvali angažiranje zavestnih političnih sil ter oblasti, da so nanje opozarjali, jih natančneje opredelili oziroma zagotovili izvajanje zakona. Posameznih pojavov preseganja verskega delovanja, ki smo ga opredelili kot klerikalizem ali neoklerikalizem, ne tem mestu ne bomo navajali, saj jih naše politične sile in sredstva javnega obveščanja ob vsakem konkretnem primeru ali splošnih tendencah posebej okarakterizirali."

EMIGRACIJA GA SRBI

Čačinovič je rekel, da je glede katoliške Cerkve "za našo družbo izhodiščnega pomena njeno distanciranje od omenjene preteklosti iz časa upora slovenskega naroda zoper okupatorja. Tu ne gre za dialog cerkve z oblastjo, ampak z družbo kot celoto, ki jo sestavljajo tudi verniki. Zato danes ni možno govoriti o doseženih pogojih za nekakšno narodno spravo, ampak le o iskrenem sodelovanju v graditvi našega samoupravnega socialističnega sistema danes in jutri, in o definitivnem obračunu s preteklostjo in s sedanjimi poskusi revanšizma politične emigracije za račune najbolj reakcionarnih sil sveta." Čačinovič je pohvalil premike po 2. vatikanskem koncilu. "V delovanju katoliške cerkve pri nas pa je bilo za uveljavljanje sklepov in duha koncila značilno, da sta se prepletala odločnost in neodločnost v premagovanju starih gledanj o mestu cerkve v sodobni družbi in do konkretnih vprašanj našega razvoja še posebej." Med dobrimi lastnostmi je Čačinovič navedel "pot, ki jo je že sprejela večina vernikov," pot Slovenskega duhovniškega društva, ki je kolektivni član SZDL, uradne cerkvene izjave o spoštovanju družbenega reda, delovanje slovenskih duhovnikov v zamejstvu in prizadevanja slovenske cerkve za pravice naših manjšin ter majski članek v DRUŽINI "Ob 30-letnici osvoboditve." Omenil je tudi, da je SZDL v svojem statutu pred kratkim poudarila, da povezuje tako verujoče kot tiste, ki ne verujejo.

Čačinovič je dejal, da osnutek zakona "niti ne razširja niti ne ozi ustavnih načel o verskih svoboščinah, ampak s svojimi določili le natančneje postavlja meje med verskim in neverškim delovanjem verskih skupnosti - torej med tistim, kar je po ustavi dovoljeno in tistim, kar po ustavi ni dovoljeno." Večina določb je povzetih iz dosedanjega zveznega zakona. Nekaj je novih. "Med

te sodi prav gotovo določba zakona, ki govori o tem, da je v okviru verskih skupnosti ali njihovih organov prepovedano organizirati in opravljati dejavnost splošnega ali posebnega družbenega pomena ter ustanavljati organizme za tako dejavnost. Ta določba natančneje opredeljuje ustavno načelo ločitve cerkve od države in prepovedi izrabljanja verskega delovanja v politične namene. Ob tem se opira na dejstvo, da naša splošna zakonodaja za vsako od tistih dejavnosti, ki je splošnega ali posebnega družbenega pomena, to v odgovarjajočem zakonu posebej navaja. Med drugim so dejavnosti, ki jih zakon posebej opredeljuje kot splošnega ali posebnega družbenega pomena: osnovno, srednje in visoko šolstvo; otroško varstvo in predšolska vzgoja; posamezne kulturne dejavnosti; socialno varstvo, zdravstveno varstvo in seveda številne komunalne in gospodarske dejavnosti, ki imajo tudi splošen ali poseben družbeni pomen; vendar za odnose z verskimi skupnostmi sploh niso zanimive.

DRŽAVNA KARITATIVNOST - ZA KOGA?

"Po naših zakonih in načelih medsebojne solidarnosti", je pribil Čačinovič, "ima tudi organizirana karitativna dejavnost splošen družbeni pomen in cerkev ne more ustanavljati za to vrsto delovanja posebnih organov ali takoimenovanih vzporednih struktur. Zavedamo se, da je dobrodelnost ena od bistvenih značilnosti večine cerkva in verskega delovanja. Vendar v naših razmerah humanitarne akcije, ki jih organizirajo družbene institucije, nimajo nikakršnega ozko ideološkega obeležja, ampak je njihov edini cilj človeška solidarnost, ki je tudi ena od vrednot socialističnih načel. Zato je sodelovanje verujočih v teh akcijah samoupravne socialistične družbe ne le možno, ampak prav zaželeno. Človekoljubje vernikov pa naj se kaže predvsem v neposrednem odnosu tistih, ki so pomoči potrebni. Zato naj na tem mestu poudarimo, da smo in bomo proti javnemu nastopanju verskih skupnosti v organizirani karitativni dejavnosti, ki je enostranska in meji na politično propagando. Verske skupnosti tudi niso društva in zato nemorejo delovati na področjih, za katera so ta ustanovljena." Čačinovič je omenil, da določa osnutek zakona tudi kazni za njihove kršilce in sklenil s pripombo, naj s sprejetjem osnutka ne bo zaključena razprava o tem,

Verski tednik DRUŽINA je 19. oktobra poročala, da je ljubljanski nadškof in metropolit Pogačnik izjavil, da bodo slovenski škofje "pozorno preučili osnutek zakona in po potrebi poslali Skupščini SR Slovenije svoje pripombe." Dr. Franc Perko je v DRUŽINI 23. novembra objavil celostranski komentar ob razpravi o osnutku zakona. Po pogledu v preteklost obžaluje, da novi osnutek ni bil v celoti objavljen v občilih "in je tako mnogim občanom otežen dostop do teksta osnutka." Perko pove, da osnutek zajema misli iz deklaracije o človeških pravicah, izhaja iz določb ustave, se ozira na določbe protokola z Vatikanom in izvira iz prejšnjega zveznega zakona. Prinaša tudi nekatere novosti: 5. čl. prepoveduje verskim skupnostim dejavnosti splošnega ali posebnega družbenega pomena; v 11. čl. zagotavlja osebam, ki se vzgajajo za duhovnike, enake pravice glede zdravstve-

nega in socialnega varstva in ugodnosti v javnem prometu, kot tistim, ki se šolajo na državnih šolah; a 20. čl. določa posebne kazni.

ENAKOPRAVNOST: BESEDE IN DEJANJA

Dr. Perko pozdravlja določbe, ki dajejo verskim skupnostim položaj pravnih oseb po civilnem pravu, in tiste, ki ščitijo državljanske pravice vernih občanov. "Te določbe sicer niso nove, so le dosledna izpeljava ustavne enakopravnosti, so pa vernim občanom, ki so tu in tam zapostavljeni zaradi svojega verskega prepričanja in delovanja, močna opora za uveljavitev pravice enakopravnosti. Želimo, da bi se te določbe dosledno uresničevale tudi na prosvetnem področju, v vojski, v podjetjih in ustanovah ter v državni upravi. Dosledno temu bi storil prekršek in bi moral biti kaznovan, kdor bi kot negativno moralno kvalifikacijo pri kandidatu za vodilna mesta upošteval vernost ali obiskovanje verskih obredov kandidata. Prav je, da verni za te pravice, ki so nam z zakonom zagotovljene, vemo in jih dosledno uveljavljamo." Nekaj pozitivnega vidi dr. Perko tudi v tem, česar ne najde več v novem zakonu: "Ne zahteva se namreč več pri krstu in cerkveni poroki predhodna registracija pri državnem matičnem uradu."

Med pomanjkljivostmi navaja Perko 1. čl., ki v drugem odstavku pravi: "Izpovedovanje vere je človekova zasebna stvar." Perko pripominja, da je izraz "zasebna stvar" vzet iz liberalistične buržoazne terminologije in je dvoumen. "Zato bi bilo prav, da zakon, ki podrobneje določa ustavo, izraz opredeli z dostavkom 'to je zadeva človekovega osebnega prepričanja'." Želel bi, da bi zakon dostavil, da šola in vzgojni in varstveni zavodi ne smejo braniti gojencem obiskovati verski pouk in verske obrede. Odstavek, ki prepoveduje vznepati in razpihovati versko nestrpnost, sovraštvo ali razdor, naj bi prepovedal tudi vznepanje protiverske nestrpnosti in sovraštva.

KARITATIVNOST NI JASNO OPREDELJENA

"Mnogo negotovosti in strahu je povzročila določba 5. člena," ki verskim skupnostim prepoveduje "organizirati in opravljati dejavnost splošnega ali posebnega družbenega pomena in ustanavljati organizme za to dejavnost." Perko pravi, da je bila posebej omenjena karitativna dejavnost in da je bilo pojasnjeno, da so omenjene dejavnosti z zakonom določene. "Prav bi bilo, da bi bilo to v samem tekstu zakona jasno povedano, da je namreč prepovedana dejavnost splošnega ali posebnega družbenega pomena, ki je z zakonom kot taka določena. Prav tako ni povsem jasno, ali je prepovedano organizirati in opravljati take dejavnosti, ali je prepovedano v okviru verskih skupnosti tudi samo opravljati take dejavnosti, na primer karitativno dejavnost." Sam 5. člen pravi "organizirati in opravljati," kar bi mogli razumeti kot "organizirano opravljanje." Toda 20. člen obljublja kazen tistemu, ki "organizira oziroma izvaja," kar je mogoče razumeti tako, da "bi bilo kaznivo tudi samo izvajanje karitativne dejavnosti v Cerkvi. To pa bi bila groba kršitev temeljnega poslanstva Cerkve."

Verski tisk je dovoljen, "prav nič pa ni omenjena, možnost, da bi verske skupnosti lahko uporabljale tudi druga sredstva javnega obveščanja, to je radio in televizijo." Čeprav zakon tega ne prepoveduje, "praktično ne predvideva možnosti, da bi verske skupnosti imele dostop do teh sredstev. To pa je krepka utesnitev delovanja verskih skupnosti," meni Perko. Spotika se tudi ob kazni do 10.000 dinarjev za versko skupnost, ki izdaja verske tiskane stvari, "ki vsebinsko posegajo na družbena področja ali dogajanja in nimajo neposredne zveze z namenom, za katerega so določene. Pastoralna konstitucija o Cerkvah v sedanjem svetu zahteva, da Cerkev svobodno izreka naravno sodbo in to tudi glede zadev s političnega področja, kadar to zahtevajo osnovne osebnostne pravice ali zveličanje duš," pripominja Perko in priporoča, da bi izraz "neposredne" izpustili.

Glede šol ponavlja zakon ustavno določilo, da smejo verske skupnosti ustanovljati samo verske šole za vzgojo duhovnikov. Perko bi rad dopolnil, da smejo tudi organizirati tečaje za vzgojo duhovniških pomočnikov. Internati ali semenišča pa naj bi bila dovoljena ne samo za študente, ampak tudi za dijake, in ne samo za tiste, ki se pripravljajo za duhovniški, ampak tudi za tiste, ki se pripravljajo za redovniški poklic. Da bi odpravili veliko sporov in nezadovoljstva, ki jih povzroča odklanjanje dovoljenj za gradnjo novih verskih objektov, naj bi zakon določil, da odloča o potrebnosti gradnje verska skupnost. In da ne bi bil katehet takoj kaznovan, če bi recimo enkrat opravil verski pouk v naravi, naj bi določilo 14. čl., da se verski pouk lahko opravlja le v prostorih, kjer se stalno opravljajo verska opravila, veljalo le za redno opravljanje verskega pouka. 15. čl. dovoljuje duhovnikom obiske v bolnišnicah, domovih za ostarele in podobnih zavodih, če bolniki ne morejo obiskovati verskih obredov. "Tu bi bilo treba jasno povedati, da jih duhovnik lahko ne le obišče, ampak tudi opravi verski obred," pravi Perko. Kazen do 10.000 dinarjev ali 30 dni zapor se mi zdi prehudu za bolnika ali duhovnika, ki bi z izpovedovanjem veré kršila hišni red. Prav bi bilo, da bi ta člen tudi izrecno omenil možnost verske oskrbe oseb, ki so v zaporih. "Tudi tem namreč ne bi smeli odrežati možnosti izpovedovati svojo vero," piše dr. Perko.

UGLED JUGOSLAVIJE V TRETJEM SVETU

Ob koncu dr. Perko poudarja pomen predvidenega zakona za Cerkev in družbo v Sloveniji, kot vzorec za druge republike in "za svetovno javnost in za ugled Jugoslavije v svetu zlasti v deželah tretjega sveta, ki z upanjem gledajo na razvoj samoupravljanja pri nas. Vernim ljudem teh dežel ni vseeno, kakšni so odnosi med samoupravno družbo in verskimi skupnostmi." Dr. Perko je tako zaigral tudi na struno jugoslovanskega ponosa kot vodeča neuvrščena država.

Škofje so svoje predloge podali ustno. Da zadeva ni lahka in da se Cerkev srečuje s hudim nasprotovanjem, ki prehaja v hudobnost, kaže komentar Draga Vresnika v DELU 8. oktobra. Objavljen je bil torej tistega dne, ko

je Čačinović v skupščini predložil osnutek novega zakona, Vresnik piše, da je osnutek zakona "dejansko ustrezen prepis ustaljene prakse" in da torej razprava o njem "ne stoji pred kakšnimi novimi dilemami." Vse je torej v najlepšem redu, o premalo dorečenih vprašanjih pa se je mogoče pomeniti v koordinacijskih odborih Socialistične zveze. "Ob odprtem dialogu so seveda odveč tudi razprave med vrsticami, dvoumnosti, podteksti in naglasi, kakršni so, recimo v DRUŽINI 21. 9. izzveneli v članku "Po delih jih boste spoznali" nasproti osnutku zakona, torej proti tekstu, ki še ni bil niti dan v javno razpravo. V tem prispevku, ki je naslovljen na vse in nikogar, namreč beremo, da glede karitativnih dejavnosti katoliška cerkev ne more odstopati od svojih načel. Razmišljanje se izteče v prozorno zahtevo, da cerkev (citrarno) "prav tako tam, kjer je potrebno in v skladu s časovnimi in krajevnimi okoliščinami, tudi sama more in celo mora prebuditi ustanove, ki so namenjene službi vsem, zlasti revnim, kakor so na primer ustanove za delo usmiljenja in podobno." Reči moramo: nič podobnega! "vzklika Vresnik. Po njegovem bi to pomenilo "razdvajati karitativne ustanove in delovne ljudi," ki imajo dovolj priložnosti za delovanje v rdečem križu, krvodajalskih skupinah in akcijah za ponesrečene.

ŽE PRIROJENA ZALETAVOST KOMUNISTOV

Članek v DRUŽINI, ki je Vresnika tako razkačil, osnutka zakona še omenil ni. Navezan je na sestanek o misijskih dejavnostih italijanskih škofij, ki je bil v Rimu. Razvija misli o vlogi Cerkve v nerazvitih deželah in o stari dilemi med deli za izboljšanje življenja na tem svetu in evangelizacijo. Piše, da "teh dveh dejavnosti najbrž ne bo nikoli mogoče ločiti, saj so dela ljubezni do bližnjega bistveni del življenja vsakega posameznega krisjana in tudi Cerkve kot celote." Vresnik, ki je bral med vrsticami, namesto da bi bral, kar je bilo zares zapisano, je prezrl, da DRUŽINA ugotavlja, da je karitativno vlogo "marsikje" že prevzela država, "drugje, zlasti v tretjem svetu, pa so te ustanove še potrebne." Prezrl je tudi naslednji ponižni stavek: "Pa tudi tam, kjer je skrb za potrebe prevzela družba, kristjan še vedno najde dovolj prostora za izpolnjevanje zapovedi ljubezni. Če že drugače ne, bo pa okrog sebe izžareval toploto in prijaznost, ki je včasih bolj potrebna od kosa kruha, podarjenega z namrščenim obrazom." Od vsega tega se je Vresniku zapičilo v oči le tisto o namrščenem obrazu. "Takšna trditev nas želi samo prepričati, da obstaja nekakšna totalna namrščenost," hudobno razlaga Vresnik. Citat, ki ga je najbolj zbodel in ki se mu je zdel, da najbolj nasprotuje osnutku zakona, sploh niso besede DRUŽINE same, ampak odlomek iz daljšega citata konciljske listine o Cerkvah v sedanjem svetu. Težko je zahtevati, naj bi vatikanski cerkveni zbor pred 10 leti mislil, kaj utegne slovenskim zakonodajalcem pasti v glavo. A cerkveni očetje so se že takrat zavarovali pred nespametnimi očitki, ker so jasno zapisali, naj Cerkev obuja karitativne ustanove le tam, "kjer je potrebno in v skladu s časovnimi in krajevnimi okoliščinami."

(Zaključek na zadnji strani) *

SPOMINSKA KNJIGA

izročena senatorju Franku Lauschetu med zahvalno mašo v slovenski kapeli v Narodnem svetišču Brezma-dežnega spočetja v Washingtonu 7.decembra 1975.

(Dopis)

Za zaključek proslav 80-letnice senatorja Franka Lauscheta so se washingtonski Slovenci zbrali na prvo nedeljo v decembru v Slovenski kapeli v ameriškem Narodnem svetišču, kjer je dr. Franc Blatnik daroval sveto mašo v zahvalo za izredni dar Lauschetovaga življenja in delovanja. Sveti maši je prisostvoval tudi slavljeneec.

Ob zaključku maše je profesor Ciril Žebot senatorju Lauschetu izročil vezano spominsko knjigo voščil in pričevanj, ki so jih za jubilaranta poslali vrhovi ameriškega političnega življenja. Poleg brzojavk Predsednika Forda, ohioskega guvernerja Rhodesa in clevelandskega župana Perka so v knjigi zbrana osebna pisma Podpredsednika Rockefellerja, predsednika poslanske zbornice, predsednika P.T. zveznega senata in okrog 200 zveznih senatorjev, državnih guvernerjev, zveznih poslancev, bivših senatorjev in guvernerjev, pa tudi nekateri predstavniki ameriških etničnih organizacij. Knjiga daleč presega voščilni pomen ter predstavlja dokumentarno pričevanje o veličini tega ameriškega državnika slovenskega porekla.

Ko je profesor Žebot senatorju Lauschetu izročil to knjigo, je dejal:

"Ko Vam na tem posvečenem kraju slovenskega krščanskega izročila v ameriški prestolici izročam to spominsko knjigo pričevanj o Vašem javnem življenju in delu, čutim ponos, kakršnega še nikoli nisem doživel.

Vi, dragi senator in guverner, ne potrebujete teh pričevanj, čeprav prihajajo od tako odličnih osebnosti. Vi veste, kaj ste v Vašem tako izrednem življenju hoteli in dosegli.

Vaši slovenski rojaki, tukaj in drugod, sedanji in prihodnji, so s to knjigo dobili najvišjo potrditev in globoko utrditev njihovega zaupanja in občudovanja Vašega svetlega zgleda, ki priča o življenski vrednosti slovenske narodne dediščine."

Dr. Blatnik je zapel "Tebe Boga hvalimo" in vsa kapela je nato zadonela v mogočno himno "Hvala večnemu Bogu".

Senator Lausche se je v lepem slovenskem govoru zahvalil za sveto mašo in spominsko knjigo.

SEZNAM VOŠČIL IN PRIČEVANJ

Slovene Scroll

Gerald R. Ford, President:

J.A. Rhodes, Governor of Ohio

R.J. Perk, Mayor of Cleveland

Nelson Rockefeller, Vice President

U.S. SENATORS:

J.O. Eastland, President P.T.

Mike Mansfield, Majority Leader

Hugh Scott, Minority Leader

James B. Allen

Howard H. Baker, Jr.

Birch Bayh

J. Glen Beall, Jr.

Lloyd Bentsen

James Buckley

Dale Bumpers

Quentin N. Burdick

Harry F. Byrd, Jr.

Robert C. Byrd

Clifford P. Case

Lawton Chiles

Frank Church

Dick Clark

John C. Culver

Carl T. Curtis

Paul Fannin

Hiram L. Fong

Wendell H. Ford

Jake Garn

John Glenn

Barry Goldwater

Robert P. Griffin

Clifford P. Hansen

Gary Hart

Vance Hartke

Mark O. Hatfield

William D. Hathaway

Jesse Helms

Ernest F. Hollings

Roman Hruska

Walter D. Huddleston

Hubert H. Humphrey

Daniel K. Inouye

Henry M. Jackson

Jacob K. Javits

J. Bennett Johnston

Ted Kennedy

Paul Laxalt

Russel B. Long

Warren G. Magnuson

Charles McC. Mathias, Jr.

James A. McClure

Gale McGee

George McGovern

Thomas J. McIntyre

Lee Metcalf

Walter F. Mondale

Robert Morgan

Frank E. Moss

Edmund S. Muskie

Sam Nunn

John O. Partore

James B. Pearson

Charles H. Percy

William Proxmire

Jennings Randolph
William V. Roth, Jr.
Richard S. Schweiker
John Sparkman
Robert T. Stafford
John C. Stennis
Ted Stevens
Adlai E. Stevenson III
Stuart Symington
Robert Taft, Jr.
Herman E. Talmage
Strom Thurmond
John Tower
Lowell Weicker, Jr.
Harrison A. Williams
Milton R. Young

STATE GOVERNORS:

J.S. Hammond, Alaska
R.H. Castro, Arizona
George C. Wallace, Alabama
E.J. Brown, Jr., California
R.D. Lamm, Colorado
Sh. W. Tribbitt, Delaware
R. O'D. Askew, Florida
G. Busbee, Georgia
G.R. Ariyoshi, Hawaii
D. Walker, Idaho
O.R. Bowen, Iowa
R.D. Ray, Kansas
R.F. Bennett, Louisiana
J.B. Longley, Maine
M. Mandel, Maryland

CONGRESSMEN:

C. Albert, Speaker
J. McCormack, F. Speaker
John J. Rhodes, Minority Leader
Wayne E. Hays, Chairman, Administr. Committee
Joe Skubitz, "Slovene" Congressman, Kansas
Ph. E. Ruppe, "Slovene" Congressman, Michigan
Morris K. Udall
Frank Annunzio
Th. E. Morgan, Chairman, Intern. Rel. Committee
Clarence J. Brown, Jr.
Donald D. Clancy
Samuel L. Devine
Tennyson Guyer
William H. Harsha
Clarence E. Miller
Gus Yatron

M.S. Dukakis, Massachusetts
W.G. Milliken, Michigan
W.R. Anderson, Minnesota
Ch.S. Bond, Missouri
J.J. Exon, Nevada
B.T. Byrne, New Jersey
J. Apodaca, New Mexico
J.E. Holshouser, Jr., N. Carolina
A.A. Link, N. Dakota
D.L. Boren, Nebraska
R.W. Straus, Oregon
M.J. Shapp, Pennsylvania
R.F. Kneip, S. Dakota
R. Blanton, Tennessee
D. Briscoe, Texas
G.L. Rampton, Utah
Th. P. Salmon, Vermont
M.E. Godwin, Jr., Virginia
A.A. Moore, Jr., W. Virginia
E. Herschler, Wyoming

FORMER U.S. SENATORS:

G.D. Aiken
Frank Carlson
Joseph S. Clark
John Sherman Cooper
Peter H. Dominick
Sam J. Ervin, Jr.
J.W. Fulbright
Albert Gore
Lister Hill
Len B. Jordan
Thomas H. Kuchel

Jack R. Miller
Thruston B. Morton
George Murphy
Milward L. Simpson
George A. Smathers
Margaret Chase Smith
William B. Spong, Jr.
John J. Williams
Ralph W. Yarborough

FORMER STATE GOVERNORS:

Sigurd Anderson
R.D. Blue
J. Caleb Boggs
Edmund G. Brown
C.N. Brunsdale
Elbert N. Carvel
Albert B. Chandler
Robert B. Crosby
C.W. Darden, Jr.
Horace A. Hildreth
J. Bracken Lee
Herbert B. Maw
Steve McNichols
E.L. Mecham
Robert B. Meyner
F.G. Payne
Val Peterson
Ronald Reagan
Terry Sanford
Alan Shivers
Wm. M. Tuck
G.M. Williams

OTHER MESSAGES:

Ukrainian Congress Committee of America
Polish Nat. Alliance & P. American Congress
Captive Nations Week
World Federation of Hungarian Freedomfighters
American Slovenian Catholic Union (KSKJ)
Frank Horzen, Mayor, City of Fontana, Cal.
Slovenian Women's Union of America
Marie Prisland, Hon. President of SWU
Zveza slovenskih duhovnikov v Ameriki
Tabor - Zveza dr. slov. protikom. borcev
League of Slovenian Americans
Slovenian American Radio Club, Chicago
Slovenian Priests of S. California
Slovenian Heritage Committee
SWU Branch, Washington, D.C.
Bishop Baraga Society, Washington, D.C.
Jakob Petelin - Gallus Chorus, Celovec.

SLOVESNOSTI SO BILE TUDI V CLEVELANDU

Iz ameriškega slovenskega tiska povzemamo, da so se senatorja Lauscheta spomnili ob njegovem jubileju tudi clevelandski Slovenci s priložnostjo akademije in banketom 9. novembra, ko so se mu ob prisotnosti okoli štiristo predstavnikov ameriškega in slovenskega življa zahvalili za neizmerno pomoč, ki jo je senator, tedaj še governor Ohia, nudil novim slovenskim priseljencem po drugi svetovni vojni. Ob tej priliki mu je bila izročena plaketa iz oniksa, na kateri je Narodni odbor za Slovenijo, okrašen s slovenskim grbom in zastavo, dal zapisati: "Frank J. Lausche - slovenstvu v čast, narodu v ponos! - Narodni odbor za Slovenijo."

SLOVENEK, KOT SVETOVNI POPOTNIK

(Dopis)

Ljubljansko DELO se je na začetku letošnjega leta hudovalo na goriško Mohorjevo družbo, da je izdala knjigo, v kateri da je blatila ameriško-slovenskega pisatelja Louisa Adamiča. Knjigo "Svetovni popotnik pripoveduje" je napisal ameriški Slovenec dr. Andrej Kobal, ki je v okviru goriških mohorjev izdal lani prvi del, letos pa drugega.

Človek prebere to delo, reklo bi se lahko, na dušek. Pisec je kot član ameriške obveščevalne službe O.S.S. in tajne poročevalske službe G-5 ameriške armade prepotoval Ameriko, Evropo in Azijo.

O spornem pisatelju Adamiču piše svoja doživetja, med drugim tudi to, da je po prihodu v Ameriko leta 1913, bil nameščen v neki banki na priporočilo uglednega Slovenca. Od tod pa je utekel in ukradel tristo dolarjev. Adamič je vodil silno gonjo proti pristašem stare Jugoslavije in je imel kot pisec bestsellerja "Vrnitev v stari kraj" velik vpliv kot pisatelj v kulturnih krogih ter zveze s predsednikovo ženo. O Kobalu je Adamičevo glasilo BULLETIN pisalo, da je on v Pentagonu središče nazadnjaštva in da ga je kot takega treba ustreliti. Po vojni so našli Adamiča na njegovem domu, sedečega v naslanjaču, s puško na kolenih in kroglo v lobanji.

Dr. Kobal je dobil po zadnji vojni nalogo, da uredi arhiv carske obveščevalne službe "Ohrana", katerega so po prvi vojni v Parizu odgovorni predali Američanom. Tudi tu pisatelj opiše svoja odkritja in v tem primeru "Blati" - če govorim v jeziku ljubljanskega DELA - nič manj kot samega Lenina. Arhiv odkriva namreč, da je ruski pisatelj Maksim Gorki, Leninov prijatelj, vzdrževal na otoku Capri šolo za ubijalce, ki so jih pošiljali v Rusijo morit. Med 1907 in 1917 je bilo v Rusiji izvršenih kar 23.000 atentatov, največ od strani socialnih revolucionarjev, nekakšen bataljon za ubijanje ne samo članov carske družine in ministrov, ampak tudi med ljudstvom priljubljenih odličnjakov, samo da bi s terorjem zbegali narod, povzročili nered in pripravili pot za revolucijo. Teroristi so se vezbali tudi v Bologni; to šolo je vodil Lunačarski, poznejši sovjetski komisar za prosveto. V Longjumeau pri Parizu je bil glavni predavatelj Lenin sam. Ohrana je sama vključila dva agenta za vpis v Leninovo šolo. Leninova stranka je prav tako vzdrževala protiobveščevalno službo, ki jo je v glavnem vodila Leninova žena Krupskaja.

Vsega je bilo leta 1917 zabeleženih v Rusiji 37.000 moških in žena, ki so pripadali različnim upornim strankam ali so bili označeni zaradi različnih nasilnih dejanj proti vladi. Leninova stranka je bila po zapiskih najmanjša. Večino so tvorili socialni revolucionarji in anarhisti. Seznanam je pokazal, da so ne samo jedro, ampak ogromno večino 74 odstotkov tvorili ruski židje, 14 odstotkov Poljaki, drugo pa Armenci, Balti in skoro najmanjši odstotek Rusi sami.

Slovenski ljudje moramo biti pisatelju in založniku

zares hvaležni za to bogato spominsko delo, ki ni gol prevod, kot smo doslej navajeni, ampak je tu slovenski človek in slovenska misel res v središču svetovnih dogodkov.

Napisano neprisiljeno in vendar tako pomenljivo tudi za prihodnjo slovensko usodo se zdi, da bi ga moral vsak slovenski izobraženec brati, tako da bi lahko doživel, kako se je treba na tujem kot tudi doma v resnici odpirati svetu. In res, kaj vse lahko slovenski človek doživi!

Goriška Mohorjeva družba je med letošnjimi goriškimi mohorjevskimi izdala še koledar s preko 200 strani z leposlovnimi črticami in dokumentarnimi članki, nadalje drugi snopič Primorkega slovenskega biografskega leksikona (pravo znanstveno delo o osebnostih primorske zgodovine in kulture) ter zbirko črtic "Moja Tolminska" pisatelja duhovnika Jožka Kraglja z Modreje pri sv. Luciji. Slednja knjiga vsebuje zadnje risbe Tonea Kralja, s katerimi je knjigo opremil. Kragelj v teh črticah uporablja številne, doslej še ne zapisane slovenske besede, npr. "kuhalica" za vroč soparen dan. Črtice so kakor živobarvne slike iz kmečkega življenja, kot je bilo, preden smo odšli v svet.

Letošnje knjige goriške Mohorjeve družbe vsekakor krepko presegajo zgolj pokrajinski pomen in predstavljajo nedvomno pomemben prispevek v slovensko kulturno zakladnico. Posebej še, če pomislimo, da gre za goriško Mohorjevo družbo kot edino še preostalo neodvisno in katoliško usmerjeno založbo na Primorskem.

Naročila sprejema Goriška Mohorjeva družba, Riva Piazzutta 18, 34170 Gorizia /Gorica; cena vseh štirih knjig je 6000 ital. lir.

★ ZAKLJUČEK UVODNIKOV s 4. strani

v svetu? Če jim je zares kaj do svobode v domovini, če so res boljši od onih, ki v njihovi domovini vlada, potem naj dvignejo glas in obsodijo to krivico, ki jo njihov zagrebški nadškof deli svojim vernikom slovenskega rodu.

NEMOTENO BOŽIČNO RAZGRAJANJE

Božič v domovini ne sme biti praznik - naredili so ga takoj po vojni za delovni dan. Trideset let si prizadevajo, da bi ga uničili v človeški srcih, toda ljudje ga še vedno obhajajo. Polnočnice v cerkvah so bile dobro obiskane, kljub temu, da so jih motile organizirane bande, ki jih socialistična milica ni nikdar hotela motiti pri njihovem razgrajanskem poslu. Nekatere župnije so zdaj uvidele, da je bolje prenesti polnočno mašo na zgodnje večerne ure, da ne bi prihajalo do neprijetnih prizorov. Toda le tam, kjer krajevni razgrajanci, z izkaznicami Zveze komunistov v žepih, domovini in svetu izpričujejo svojo civilizacijo, svojo vzgojo in svojega duha. Vse zaman! Skoro dva tisoč let se že svet trudi, da bi uničil Jezusov evangelij in ga zbrisal iz človeških duš, pa ga ni mogel uničiti. Nasprotno, prelita nedolžna kri je postala seme novih kristjanov. Pobalini, pretežko nalogo ste si nadel, nalogo, ki ji ne boste kos!

UREDNIŠTVO.

RESNIČNE MEJE GOSPODARSKI RASTI IN NAPREDKU

Medtem ko je dolga leta vladala pretirana vera v gospodarsko rast in napredek, je v zadnjih nekaj letih razpoloženje zanihalo v drugo skrajnost, kot se pač večkrat zgodi. Organizacije kakor znani 'Club of Rome' napovedujejo skoraj konec sveta. To se zdi prav tako pretirano, kot prejšnje enostransko zanimanje za dvig družbenega produkta. V tej zvezi je CLAREMONT COLLEGE v Kaliforniji organiziral seminar, ki se ga je udeležilo 11 Evropejcev, 2 Južnoameričana in 1 Japonec pod ameriškim predsedstvom. Objavljamo referat v nadaljevanjih, ki ga je prispeval naš sodelavec dr. LJUBO SIRC:

ZGODOVINSKO OZADJE SEDANJE DEBATE

Pred skoraj dvesto leti je bilo prvič napovedano, da ne bo moč veliko storiti v pogledu revščine, ki tare človeštvo. Robert Malthus je trdil v svoji knjigi "Razprava o načelu prebivalstva v kolikor zadeva prihodnje izboljšanje družbe," ki je prvič izšla leta 1798, da se proizvodnja hrane večja v aritmetični postopnici, med tem ko se ljudje množijo geometrično, tako da v prihodnosti ne bo dovolj hrane za prebivalstvo. Malthus ni dajal videza kot da bi razpravljaj o oddaljeni bodočnosti, temveč o pogubonosnem pomanjkanju, ki takorekoč preti človeštvu nemudoma.

Malthusova napoved je prišla v začetku 19. stoletja, ko je Anglija prehajala iz dobe tradicionalne kmetijske družbe v dobo po napredku hlepeče industrijske družbe. Malthus je po vsem videzu obračal svojo pozornost v glavnem negativnim potezam razvoja; v tradicionalni družbi so bile velike družine, toda vzdrževalna sredstva so bila omejena in higijena je bila na še nižji stopnji. To je povzročalo rano smrt mnogih, med njimi so bili tudi otroci. Res je, da se je donos zemlje večal, toda zemlja je bila na voljo le v omejenem obsegu in tako bi se naj začasno izboljšanje zaradi napredka v kmetijski tehnologiji in zdravniški negi kmalu zopet izbrisalo.

Takrat je bila demografija - kot bi danes označili panogo raziskavanja, ki se ji je Malthus posvečal - del političnega gospodarstva in ker je obetala tako temne izglede, jo je Carlisle nazival turobno znanost. Temu so sledili še drugi zaključki. Mislili so, da bo povečanju proizvodnje na osebo, pa naj bi bilo to še tako občutno, nemudoma sledil porast v številu otrok, kar bi znova znižalo potrošnjo na vsakega člana družine. Dejansko položaja niso nikoli predočili prav s temi besedami, temveč je bilo govora o železnem zakonu mezd, ki da preprečuje delavcu večji zaslužek kot terjajo njegove potrebe izključno samo za osnovno preživljanje njega samega in njegove družine.

Vzporedno s to črnogledno tendenco v gospodarski vedi 19. stoletja je treba omeniti optimistično tendenco, ki je segala nazaj k Adamu Smithu, ki je imel vizijo o nevidni roki, ki da vselej vse uredi za največje dobro človeka. Po njegovem vzgledu sta Godwin in Condorcet prerokovala, da bo človek takrat, ko bo postal (verjetno zaradi vedno popolnejše zdravniške vede) nesmrten,

bodisi skrčil število svojih potomcev ali pa izboljšal tehnologijo, tako da bo ta vselej prekašala človeško razmnoževanje.

Malthusov pesimizem je tudi osnova Marx-ove teorije o vrednosti in še izrecno o izkoriščanju, ki trdi, da je delavec plačan samo toliko, da lahko vzdrži sebe in svojo družino, med tem ko proizvaja veliko več. Kot je naslednjih sto let v zgodovini pokazalo, ni razloga pod milim nebom, zakaj naj bi delavec prejemal samo minimalno plačo, če se storilnost večja hitreje kot pa število ljudi oziroma delavcev. Marx sam je kolebal v tem oziru, ko je priznal, da bodo družbene okoliščine o tem odločile, kaj je potrebno za preživljanje delavca in njegove družine. In to lahko pomeni karkoli.

'ZLO ZASEBNE LASTNINE'

Iz tega, kar sem povedal doslej, je razvidno, da je preskrba z materialnimi dobrinami, predvsem s hrano, odvisna od razmerja med storilnostjo in človeškim razmnoževanjem. Navzlic temu zaključku pa je Marx zvrčal krivdo za revščino na zasebno lastništvo proizvodnih sredstev in je trdil, skupno z Engelsom, da bo takoj po odpravi te ustanove (zasebnega lastništva) izbruhnilo blagostanje, ki bo vodilo v položaj, ko bo vsak lahko zase vzel toliko, kolikor bo potreboval. In tako je Marx premostil brezno med pesimistično in optimistično tendenco v gospodarski vedi 19. stoletja.

Premostitev je izvedel tako, da je pripisoval vse zlo tega sveta zasebni lastnini, čeprav to ni videti povsem upravičeno. Toda Marx je zavzemal stališče, da bo odprava zasebne lastnine odprla nova obzorja za vlaganje kapitala in za tehnologijo. Njegovo mišljenje v pogledu investicij je, kot kaže, izviralo iz pomanjkanja razumevanja obrestnih mer kot cene za redkost kapitala in da je investicije moč povečati le na račun potrošnje - pa naj bodo te ali one obrestne mere ali pa nobene. Novi izgledi za tehnologijo, ki da jih bo proizvedel socializem, temeljijo na Marx-ovem osebnem mišljenju, ki se je izkazalo za neutemeljeno, kot so nam odkrile sovjetske izkušnje.

Marxova skrajna otroška vera v to, kaj bo "socializem" dosegel s pomočjo velikanskega tehničnega napredka, je bila tako močna, da je zanikal zakon o pojemajočih marginalnih donosih in tudi sleherno potrebo po nadzorovanju rojstev. Ta druga zabloda je zavzela skorajda hudobno in nesmiselno obliko v Maocetungovi Kitajski, kjer so oblasti nekaj časa oklevale med pospeševanjem rojstev in njihovim zajezevanjem.

Proti koncu petdesetih let je znašal letni prirastek kitajskega prebivalstva od 12 do 15 milijonov ali skoraj 100 milijonov ljudi v sedmih letih. Indijski pisatelj Chandrasekha je poročal, da so kitajski komunisti takrat trdili, da je Kitajska premalo obljudena in da celo primanjkuje delavcev.

Stvarnost je postala tako vznemirjujoča, da so

primorali nekomunista Shao-Li-Tzu-ja k izjavi v parlamentu, da postaja nadzorovanje rojstev potrebno. Seveda, je rekel, v Kitajski ne bo prevelike obljudenosti v kapitalističnem Malthus-ovem smislu, toda za kitajske delovne matere da bi bilo bolj zdravo, ko bi imele manj otrok. Temu je sledila kampanja za omejevanje rojstev in leta 1957 se je rektor pekinške univerze pritoževal, češ da kopičenje kapitala ne more dohajati naraščanja prebivalstva. Kmalu so ga napadli kot Maltuzijca. Poskusov zmanjšanja rasti prebivalstva niso povsem zavrgli, toda Chandrasekharju so dali vedeti, da tu ne gre za "kontrolno rojstev" kot v Indiji, temveč za "načrtovanje rojstev."

Leta 1963 je bilo nadzorovanje rojstev zopet v polnem zamahu, kar je izzvalo ironične opazke pri Sovjetski zvezi v teku medsebojnega obtoževanja s Kitajsko. List IZVESTIA je zapisal, da kitajske metode za nadzorovanje prebivalstva niso v skladu z marksizmom in Hruščev je govoril o "kanibalskih teorijah o preveliki obljudenosti." Kljub temu smešenju pa je bil položaj tako resen, da je Mao-jeva vlada vse do današnjega dne vodila politiko omejevanja rojstev in je celo sprožila izobraževalno kampanjo o predmetu.

V nasprotju s Kitajsko pa v Evropi nikoli ni bilo kake od države organizirane kampanje za zmanjšanje rojstev. Vendar pa je spričo padanja umrljivosti začela delovati neka vrsta psihološkega mehanizma in število rojstev se je zmanjšalo. Ta razvoj je desegel tak obseg v nekaterih državah, zlasti v Franciji, že pred drugo svetovno vojno, da so vlade zavzele mišljenje, da morajo v korist svojim državam pospeševati razmnoževanje ljudi. Po vojni se je psihološki proces, ki še vedno ni dognan, nadaljeval. List OBSERVER je poročal 18. maja 1975, da je postalo britansko prebivalstvo leta 1975 statično. Iz zahodne Evrope se je ta proces razširil tudi v vzhodno Evropo in Japonsko.

Ker je to gibanje za stabiliziranje prebivalstva spremljalo naraščanje storilnosti, se je življenska raven v takoimenovanih naprednih državah dvigala. To se je zgodilo navzlic dejstvu, da imajo zlasti države kot sta Belgija in Holandska, večjo gostoto prebivalstva kot katerakoli država v razvoju. Problem hrane so rešili deloma s povečano intenzivnostjo obdelovanja zemlje in z izboljšanjem kmetijstva, deloma pa tudi z mednarodno trgovino.

Lahko bi rekli, da je bil problem prebivalstva v naprednih državah rešen s pomočjo naravnega postopka psihološke prilagoditve spremenjenim gospodarskim in zdravstvenim razmeram. Problem pa je še vedno ostal v državah v razvoju, kjer so uvedli napredno zdravilstvo in higijeno, med tem ko so ostala nespremenjena stališča o velikosti družine. Problem je gotovo še hujši, ker lahko rečemo, da stališča, podobna evropskim stališčem iz prve polovice 19. stoletja, sovpadajo z nizko umrljivostjo, ki je plod zdravniške nege 20. stoletja. Toda tolažljivo je dejstvo, da je doslej naraščajoče prebivalstvo samo vselej sprožilo obrambni mehanizem povsod, kjer se je pojavilo. Zaradi prej opisanega premika v ravnovesju

utegne trajati dalj časa preden bodo stabilizirali prebivalstvo v deželah v razvoju, vendar pa ni kakega posebnega razloga za mišljenje, da do take stabilizacije sploh ne bo prišlo.

NEVARNA RAST

V nekaterih delih sveta, je bilo maltuzijsko protislovje med dviganjem prebivalstva in rastjo sredstev za preživljanje razrešeno ne z obilico v Marx-ovi novi družbi, temveč z upadanjem rojstev in razmahom proizvodnje brez primera, ki ga je prinesla zasebna podjetnost. Navzlic temu pa je Marx dal navdih za revolucijo leta 1917 in za sledeča prizadevanja sovjetskih osrednjih načrtovalcev. Njihov cilj je bil doseči največjo možno rast in njihova metoda je bila vlaganje čim večjih investicij ter osredotočanje na proizvajanje nepotrošniških - produkcijskih dobrin.

V ta namen je bilo treba odpraviti trg, ki ga je Marx označil kot zastarelo stvar, ter ga nadomestiti z "zaveznimi odločitvami," da uporabimo marksistično govorico. Menim, da zdaj že lahko rečemo, da so bili rezultati slabi. Stopnja rasti je bila res videti nekaj izrednega v prvih letih, toda dejansko pomeni bore malo, ker v okviru sovjetskih prijemov, nakazuje fizično in ne gospodarsko rast. Res je, da proizvajajo razne artikle, toda vseh teh ne moremo prištevati k gospodarskim dobrinam, ker mnogi sploh ne služijo nobenim koristnim namenom. Nekateri enostavno skladiščijo in jih navajajo v svojih inventarjih, druge uporabljajo za gradnjo novih projektov, toda projekti sami ostanejo nato neuporabni.

Ekonomisti in politiki v vzhodni Evropi se dobro zavedajo problemov v zvezi s tem in jugoslovanski komunisti so šli celo tako daleč, da so se vrnili v tržno gospodarstvo ter začeli dvomiti v modrost prisilne rasti. Celotno v Sovjetski zvezi sami je matematik L.V. Kantorovič¹ izračunal, že pred nekaj časa, da bi mogli proizvodnjo povečati za 30 ali celo 50 odstotkov, če bi uporabljali boljše metode načrtovanja. Predlagal je metodo matematične stimulacije trga, ki jo je sam razvil.

Take predloge so v šestdesetih letih sprejeli v Sovjetski zvezi in tudi drugih vzhodno-evropskih državah. Bili so dejansko središče takoimenovane vzhodno-evropske gospodarske reforme.² Toda mogočna Sovjetska zveza je reforme zatrla iz političnih razlogov, zato da bi ohranili nadvlado komunistične partije in tako so gospodarski problemi ostali nerešeni. O vzhodno-evropskih izkušnjah govore knjige, na primer Kornaia, Sirca in Zielinskega.³ Kornai še zlasti poudarja, da rast brez upoštevanja lestvice človeških želja, nima nobenega smisla.

(Bo sledilo)

² L. Sirc: Economic Devolution in Eastern Europe, London 1969

³ Kornai J.: Rush versus harmonic growth, Amsterdam 1972
O. Šik: Der Dritte Weg, Hamburg 1972, ter tudi Argumente fuer den Dritten Weg, Hamburg 1973.
J.G. Zielinski: Economic Reforms in Polish Industry, Oxford 1973

¹ L.V. Kantorovich: The best use of economic resources, Oxford 1965

KULTURA IN OMIKA

Nabral SPECTATOR

Že za časa velikih počitnic so v Ljubljani imeli takozvano "problemsko konferenco" Republiške konference socialistične zveze delovnega ljudstva, na kateri so premlevali vprašanje celodnevne šole. Delegati raznih slovenskih "druženopolitičnih" organizacij in drugih so na tem sestanku prejeli "Stališča in sklepe problemske konference o uvajanju celodnevnega življenja in dela v šoli." Kasneje je te sklepe potrdilo Predsedstvo konference. Vsi se zavedajo problema prostorov, takozvanih kadrov, torej učnih moči in sredstev. Kar se tiče učnih moči so tekom leta imeli organizirano akcijo ter so pridobili precej mladih ljudi za šolanje v pedagoškem poklicu. Pri tem jim je bilo v veliko pomoč, da so jim zagotovili stipendij in prostor v dijaških in študentskih domovih. Kar se tiče denarja bodo v naslednjih letih koordinirali akcije takozvanih "druženih subjektov," racionalizirali investicije in preusmerili delitev sredstev znotraj vzgojnoizobraževalnega področja in prilog osnovnega šolstva. Računajo, da bodo občani gledali na te spremembe z nekaj nezaupanja, toda povedali jim bodo, da je eden od namenov spremembe v tem, da bo šola v bodočnosti družbeno središče v kraju. Zavedajo se tudi, da bodo spremembe povzročile probleme s prehrano otrok ter bodo učitelji navezani na kraj, kjer poučujejo. Takozvane "stanovanjske skupnosti" bodo morale zagotoviti učiteljem stanovanja z ustrežno kreditno politiko. Kot sem že omenil, so to le "stališča in sklepi". Ne bi bil začuden, če se le-ti sklepi ne bi nikdar uresničili, ker so vsi načrti na koncu vseh koncev odvisni od denarja "sredstev" pa je v trenutnem ekonomskem položaju manj in manj.

Sprememba vpisnih kriterijev prve gimnazije v Sarajevu je pozročila pravi škandal. Tik pred začetkom šolskega leta so starši mnogih fantov in deklet, ki so končali osnovno šolo z odličnim uspehom, sprejeli obvestilo gimnazije, da je njihova prošnja za vpis v prvi razred gimnazije bila zavrnjena. Zavrnjenih je bilo 95 odličnih in prav dobrih učencev. Vse bi bilo lepo in prav, če šola ne bi imela dovolj prostora za vse odličnjake. Toda ne, šola je hkrati sprejela 59 dobrih in zadostnih učencev. Razumljivo je, da so starši močno razburjeni in iz vsega je nastala aferica, ki je sploh ne bi bilo treba, če bi pristojni v gimnaziji in na skupnosti za srednje izobraževanje ukrepali s pametjo, po predpisih in pravočasno. Za kaj prav za prav gre? Na gimnazijo v Bosni in Hercegovini že dolgo letijo očitki, da je nekakšna šola, rezervirana za elito. V očitkih o elitizmu je bilo tudi slišati, da je gimnazija dostopna samo otrokom iz premožnih družin in iz vrst intelektualcev, delavski otroci pa da se morajo zadovoljiti z obrtnimi in drugimi strokovnimi šolami. Elitizem gimnazije naj bi izviral tudi iz tega, da so imeli pri vpisu

na to vrsto šole prednost učenci z boljšimi uspehi. Tako se je dogajalo, da so sprejeli v gimnazijo le odličnjake in prav dobre učence osnovnih šol, vse drugo s slabšimi uspehi pa je šlo v strokovne šole.

Zdaj so na prvi sarajevski gimnaziji odgovorili na ta očitek elitizma in drastično obrnili merila za sprejem v njihovo šolo: zavrnili so večino odličnjakov ter prav dobrih učencev in sprejemali v glavnem tiste s slabšimi učnimi uspehi. Zakaj? Na prvi gimnaziji so odvrnili razburjenim staršem, da so bili vse direktorje srednjih šol poklicali v skupnost za srednje izobraževanje, kjer so jim preprosto naročili, da bodo ob sprejemu novih dijakov ravnali tako, in pika.

Starši odličnjakov s temi odgovori niso zadovoljni. Trdijo, da imajo njihovi otroci pravico do svobodne izbire poklica in šolanja in da so v prvi gimnaziji kršili predpise, zakone in ustavo. Po statutu te gimnazije, ki je še vedno v veljavi, imajo prednost pri vpisu dijaki na podlagi učnega uspeha v osnovni šoli ali pa na podlagi sprejemnih izpitov. Le-teh ni bilo, torej bi morala šola sprejemati po učnem uspehu. Kako neresni pa so pedagogi te šole, dokazuje izjava pomočnika direktorja, ki je lakonično odvrnil, da v statutu piše, da sprejemajo na podlagi učnega uspeha in da je dobro in zadostno tudi učni uspeh.

Eden izmed razburjenih je zadevo prijavil republiškemu pravobranilcu samoupravljanja, češ da je šola samovoljno sprejela nova merila za vpis, da so otroke sprejeli brez določenih meril, kar tako, na lepe oči, da je šola kršila svoj statut in da je s tem zaničala ustavo, ki pravi, da pri nas nagrajujemo po delu oziroma po uspehu in da si lahko vsakdo pri nas prosto izbira šolo in poklic.

Kot povsod v Jugoslaviji tako imajo tudi v Srbiji probleme s študenti. Problemi tam so tako veliki, da je o tem celo debatirala republiška vlada. Problem je v tem, da so maturantom srednjih šol v ožji Srbiji (pokrajini Vojvodina in Kosovo nista všteti v te številke) ponudili 16.030 prostih mest na šolah na univerzi v Beogradu in Nišu, za študije pa se je prijavilo nič manj kot 27.330 kandidatov. Npr. za 800 mest beograjske pravne fakultete se je prijavilo 2.280 mladeničev in deklet, na ekonomski fakulteti iste univerze pa se je več kot 2.466 kandidatov potegovalo za 500 mest. Nastala je panika. Srbska republiška (takozvana) skupnost za usmerjeno izobraževanje je stopila v stik s prizadetimi visokimi in višjimi šolami in po dolgih pogovorih se je program spremenil v tem smislu, da so našli rezervo za vpis nekaj več kot 3.800 študentov. Kljub temu to pomeni, da je ostalo nevpisanih 7.000 fantov in deklet. Vsi se sprašujejo, zakaj se podobna situacija ponavlja vsako leto, od kod takšen naval mladine na fakultete, in če mora družba res vsakomur omogočiti univerzitetno izobrazbo, celo tistim, ki komaj, oziroma z veliko težavo, končajo srednjo šolo?

Visokošolska in študijska knjižnica v Mariboru se je preimenovala v Univerzitetno knjižnico Maribor. Knjižnica hrani nad 270.000 enot knjižnega gradiva. V primerjavo naj omenim da je Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani lani imela 1,1 milijonov knjižničnih enot gradiva. V Ljubljani pa je tudi Centralna tehniška knjižnica.

V visokoškolskem knjižničnem sistemu v Ljubljani je tudi 10 fakultetnih, štiri visokošolske knjižnice in tri akademске knjižnice.

Univerza v Titogradu, bivši Podgorici, glavnem mestu Črne gore, je bila ustanovljena lani. Ima osem univerzitetnih enot, okrog 13.000 študentov in približno 240 visokošolskih učiteljev. Rektor univerze je Mirčeta Djurović. Ustanova združuje tri fakultete (tehniško, ekonomsko in pravno), dve višji šoli (pedagoško akademijo v Nikšiću in višjo pomorsko šolo v Kotoru), ter tri najpomembnejše raziskovalne institucije v Črni gori (biokemijski, kmetijski in zgodovinski inštitut).

V šestih južnoprimorskih občinah (v okolici Kopra) čutijo pomanjkanje učiteljev in srednješolskih profesorjev. Na primer, na začetku šolskega leta je bilo 77 delovnih mest učitelja za razredni pouk ali predmetni pouk nezasedenih. Učence iz treh podružničnih šol so prevažali v centralne šole. Drugod so si pomagali tako, da so poučevanje prepustili absolventom, upokojenim učiteljem in z nadurami.

V Berlinu (Vzhodni Nemčiji) je septembra zasedal Mednarodni slavistični komite (MSK). Zasedanje je vodil predsednik MSK, dr. Bratko Kreft. Komite je razpravljal o osrednji tematiki prihodnjega mednarodnega slavističnega kongresa, ki bo v prvi polovici septembra leta 1978 v Zagrebu in Ljubljani.

Časopisno podjetje DELO (ki tudi izdaja časopis DELO) vabi na prednaročnino na Slovenski almanah 76. Cena almanaha je 69 dinarjev za naročnike DELA, 79 dinarjev za nenaročnike, v prodaji bo cena 40 dinarjev več. Razdeljen bo v tri dele: koledarski, statistični ter leposlovni in publicistični. Imel bo 320 strani velikega formata kot telefonski imenik. Polovica almanaha bo namenjena statističnim podatkom, pregledom in zanimivostim iz sedanjosti in preteklosti. Ta del bo vseboval politične podatke o Jugoslaviji in Sloveniji z imeni voditeljev itd.

Umrli je znani jugoslovanski komponist Kresimir Baranović, rojen leta 1894 v Šibeniku.

BORIS PAHOR: ZATEMNITEV

Končno je izšel Pahorjev roman "Zatemnitev", vendar ne v Ljubljani, kot je bil namen, ampak se je pisatelj odločil za tisk v Trstu pri ZALIVU. Zgodovinski okvir romana sloni na Narodni osvobodilni borbi. Pisatelj sicer zagotavlja, da piše o razpoloženju primorskega ljudstva iz let 1943-45, vendar je tak okvir danes, ko Josip Broz in ostali prvaki SFRJ brez pridržka povedo, da smo med vojno imeli revolucijo, za zaveznike pa je bila ustvarjena OF in NOB, nerealen in odbijajoč. Podpisani sem bil med vojno pogostoma za daljšo dobo na Tržaškem, bil sem zaprt od domobrancev in Nemcev 3 mesece, vendar pri stiku z Primorci nikakor nisem za-

sledil kakega posebnega vzhičenja za OF. Naši Primorci so dokaj dobro vedeli, da gre za komunistični prevzem oblasti, toda pisalo se je že leto 1944 in čutilo se je, da premnogi faktorji govorijo v korist Josipa Broza.

Snov romana je vzeta iz tržaških meščanskih krogov v času, ko je slovenska OF napravila prve resne stike na Primorskem. Iz teh kontaktov se je potem razvilo propagandno delovanje našega junaka, ki pa je bilo kmalu odkrito z neprijetnimi posledicami.

Opis zasliševanj na domobranski policiji in pri Nemcih je močan, toda kvari zopet absolutno nerazumevanje medvojnih dogajanj v centralni Sloveniji. Lenin sme prositi Nemce za prevoz iz Švice preko Nemčije v Rusijo; Sovjeti smejo do 22. junija 1941 pomagati Nemcem; Josip Broz se sme preko Velebita in Džilaša pogajati z Nemci leta 1944 za premirje, da bi lažje prišel do oblasti; po najnovejših dokumentih vidimo, da so britanske komandose titovci prisili zapustiti leta 1944 Dalmacijo; toda slovenska vas na Dolenjskem pa naj se pusti dobesedno likvidirati, ker je kot katoliško in narodno zavedna bila na to neprizivno obsojena.

Literarna stran romana je zanimiva, ker pač opisuje tragične in težke čase, 1943-44, v Trstu. Ljubezen Mije in našega junaka je premalo opravičena in zveni banalno. Manjka opravičila v izrednih razmerah ali veliki strasti.

Z zanimanjem pričakujem drugi del tega romana, ker pisatelj napoveduje pogled na preteklost iz povojnega zornega kota. Že v tem delu pisatelj kritično gleda na brezsenselno izzivanje okupatorja z NOB; vprašujem, če bo okvir drugega dela podan v vsej svoji resnični tragiki, torej z dogodki kot na primer likvidacija nacionalnih partizanov, zavednih duhovnikov, neopravičena justifikacija v Cerknem, odklonitev slovenskih šol, sodnij, uprave, in potem pogubna politika fratelance, ko je bila in je še dana prednost liniji pred slovenskimi nacionalnimi interesi. Če bo avtor vse to upošteval, potem bomo Slovenci vsaj v zamejstvu dobili ne samo velikega in iskrenega literata nego tudi velikega svobodnjaka. *Peter URBANC*

• ŠKOFOVI ZAVODI - zaključek članka s 17.strani

smer mojega poznejšega življenja in delovanja. Sem pa v zavodu (izven šole) doživel krivico, ki me še vedno spremlja skozi življenje in je dejansko tudi odločila mojo neodvisno politično pot za vse življenje. Zgodilo se je, da so sošolci - preko mojega najboljšega prijatelja Pucija - zvedeli, da sem bil Sokol, preden sem vstopil v gimnazijo. Začelo se je večmesečno zafrkavanje in šikaniranje od strani ekstremnejših sošolcev iz mojega in višjega (tretjega) letnika, ki mi je v tistih razvojnih letih zares grenilo življenje, tem bolj, ker sam (še zdaj ne vem, zakaj) tega nisem potožil niti očetu niti prefektu, ki pa je moral vedeti, kaj se je tisto leto dogajalo v četrti diviziji, pa je molčal. To neke vrste preganjanje je trajalo tako dolgo, dokler niso sošolci odkrili nekega drugega Sokola (Rabiča) in me na ogaben način zvabili, da smo ga skupaj nabili. Vse to je potem name tako vplivalo, da po končani gimnaziji nisem nikdar hotel vstopiti v kako politično stranko, ampak sem preko nestrankarskih organizacij do današnjih dni javno deloval za strpne odnose med rojaki. Med vojno so tisti antisokolski sošolci šli v OF in KP, jaz pa sem ostal zvest osnovnim življenjskim idealom, ki so mi jih začrtali najprej oče in potem zmerni učitelji na gimnaziji. Obojim velja moja hvaležnost in blag spomin!

dp

Od meseca do meseca

Minić o Trstu

Zvezni sekretar za zunanje zadeve Miloš Minić je 1. oktobra obvestil skupščino Jugoslavije, da so se z Italijo sporazumeli glede bivšega Tržaškega ozemlja, rešili vsa sporna vprašanja in v celoti določili državno mejo. S pogodbo bo nehal veljati londonski memorandum o soglasju od 5. oktobra 1954. Minić je dejal, da sta vladi Jugoslavije in Italije "Sklenili natančne dogovore, ki so po skupnem soglasju taki, da zagotavljajo dokončno zgladitev dosedanjih sporov, ki so vrsto let kalili sicer dobre medsebojne odnose in zelo razvito sodelovanje na vseh področjih. Hkrati je bila izoblikovana vrsta dogovorov, ki bodo omogočili nadalnje poglobljanje vsestranskega sodelovanja med državama ne različnih področjih." Minić je poudaril pomen tega sporazuma, s katerim naj bi "iz odnosov med sosednjima državama naposled izkoreninili ostanke preteklosti, ki jih je zapustila druga svetovna vojna, in položili temelje za stabilen razvoj vsestranskega medsebojnega sodelovanja."

Minić je orisal razvoj dogodkov od sklenitve mirovne pogodbe z Italijo leta 1947. Glede formiranja svobodnega tržaškega ozemlja so nastali problemi, ki so "povzročali dramatične in zelo napete situacije v odnosih med državama." Londonski memorandum o soglasju je prinesel novo razmejitev med državama in je pomenil prelomnico v odnosih. Obenem je začel veljati tudi posebni statut o zaščiti narodnostnih manjšin. Kmalu je prišlo do "vidnega napredka v sodelovanju na vseh področjih," tako da so odnosi med Jugoslavijo in Italijo "postali zgled dobrega sosedskega sodelovanja med državama z različnimi družbenima sistemoma. Ti odnosi so hkrati v marsičem pripomogli k ublažitvi ozračja hladne vojne, ki ga je bilo tisti čas čutiti na evropskih tleh." Državi sta sklenili vrsto dvostranskih sporazumov. Toda pokazale so se tudi "bistvene razlike v gledanjih na 'neka glavna določila memoranduma, kar je med državama povzročalo občasne resne spore in motnje." Minić se je spomnil na dogodke spomladi 1974 in opozoril, da "so si v vsem povojnem obdobju nekatere, čeprav dokaj maloštevilne, večinoma iredentistične in revanšistično-fašistične sile v Italiji nenehno prizadevale, da bi preprečevale ureditev odnosov med državama."

Minić je dejal, da so večkrat zaupno poskušali, da bi našli sporazumne rešitve za vprašanja. "Čeprav nekateri poprejšnji poskusi niso pripeljali do zaželenih uspehov, nam to ni vzelo poguma in sčasoma so vseeno nastale potrebne okoliščine, da se s skupnimi prizadevanji lotimo uresničevanja obojestransko sprejemljivih sporazumov o spornih vprašanjih." Pogajanja so s prekinitvami "trajala dlje časa." Navodila zanje je dajalo predsedstvo SFRJ "ob neposrednem sodelovanju in pomembnem prispevku predsednika Tita." Med pogajanja so se posvetovali tudi z vodinimi organi SR Hrvatske in SR Slovenije, druge socialistične republike in pokrajine pa so bile sproti obveščane. Predsedstvo in zvezna vlada sta odobrila sklenjene dogovore, ki jih je Minić na kratko povzel.

Rekel je, da bo pogodba natančno uredila "mejna

in druga vprašanja." Meja od Medije vasi do morja (tj. tisti del, ki so ga Italijani smatrali le za demarkacijsko črto med dvema conama tržaškega ozemlja) bo "definirana kot državna meja in bo v vsem ostala nespremenjena". Minićeva izjava glede ostale meje je nejasna: "Ker sta se obe strani hkrati sporazumeli o vseh spornih vprašanjih, ki izvirajo iz izvajanja določil mirovne pogodbe, tistih, ki se nanašajo na del državne meje od Peči (na tromeji z Avstrijo) do Medije vasi, bo s to pogodbo in sklenjenimi dogovori določena v celoti državna meja med SFRJ in Italijo." Zahodni časopisi so pisali, da bodo mejo popravili v jugoslovansko škodo; po mirovni pogodbi so dovoljeni manjši premiki.

Minić je dejal, da sta se obe strani dogovorili, da "bosta predvideli" zaščito narodnostnih manjšin, čemur Jugoslavija pripisuje izreden pomen. Politika popolne enakopravnosti in svobodnega razvoja vseh narodov in narodnosti v SFRJ in torej tudi italijanske narodnosti ne pomeni zgolj ustavne obveznosti, temveč tudi živo realnost jugoslovanske družbe. Ena od bistvenih obveznosti naše večnarodnostne države je skrb za položaj delov naših narodov v sosednjih državah." Obe državi bosta "potrdili privrženost načelu največje možne zaščite državljanov manjšin, ki izvira iz njunih ustav in njunega notranjega prava in ki ju vsaka stran uresničuje po avtonomni poti," upošteva načela OZN in helsinške konference. "Dejstvo, da bo vsaka od obeh držav te ukrepe uresničevala avtonomno pri opravljanju suverenosti, je po našem mnenju povsem naravno. Obveznost v zvezi z njihovim uresničevanjem pa je nedvomno mednarodna obveznost obeh držav."

Pogodba bo tudi rešila vprašanje državljanstva, tako da ne bo "še naprej prihajalo do sporov, do kakršnih je prihajalo zato, ker so italijanski organi prebivalce bivše cone B doslej pogostoma obravnavali kot svoje državljane." Rešili bodo tudi vprašanja preselitve, odškodnine in socialnega zavarovanja. Poleg pogodbe bo sklenjen tudi sporazum o izboljšanju gospodarskega sodelovanja. Dogovorili so se o ustanovitvi svobodne industrijske cone na območju Fernetiči-Sežana. "Italija bo prevzela dolžnost, da bo na svojem ozemlju na pobočjih Sabotina zgradila za potrebe naših prebivalcev asfaltirano cesto, ki bo povezovala Novo Gorico in naše vasi v Brdih in ki bo precej krajša od dosedanje ceste čez naše ozemlje." Predvidevajo povezavo avtomobilskih cest, sodelovanje pristanišč, industrijsko kooperacijo in obmejno sodelovanje.

"Opravili smo veliko delo," se je pohvalil Minić, "ki bo izjemnega pomena za obe državi. Z zadovoljstvom bi rad poudaril, da so dosežene rešitve uravnovešene, kar pomeni, da v največji meri temeljijo na priznanju in spoštovanju koristi obeh držav. To je bilo tudi naše osnovno izhodišče v teh pogajanjih. Prav zato smo prepričani, da bodo tako naši narodi in narodnosti kakor tudi italijanski narod te skupne cilje in sporazume toplo sprejeli in podprli." Izrazil je prepričanje, da bodo nastale "nove možnosti za vsestransko tesno in predvsem stabilno dobro sosedsko sodelovanje" v korist dveh držav, "hkrati pa tudi v širšo korist miru in stabilnosti v Evropi in v svetu... Izražam prepričanje, da bodo natančno uskladeni dogovori, katerih vsebino sem na kratko orisal, kmalu pod-

pisani in da ju bosta nato ratificirala parlamenta obeh držav," je zaključil Minić.

Čačinovič hvali

Na skupni seji zborov slovenske skupščine 8. oktobra v Ljubljani je podpredsednik republiškega sveta Rudi Čačinovič o sporazumu z Italijo dejal, da "gre za sporazum o meji na kopnem in na morju, za manjšinske pravice, za imovinska, premoženjska in državljska vprašanja". Glede meje, ki jo je določila že mirovna pogodba iz leta 1947, "gre za rešitev odprtih vprašanj, oziroma odstopanj pri ureditvi mejne črte, kjer sta obe strani različno tolmačili potek te mejne črte in je dejanska zasedba ponekod odstopala od mejne črte po mirovni pogodbi." V obmejnem področju "bo nekaj manjših korektur," predvidena pa je tudi posebna cesta čez italijansko ozemlje na pobočju Sabotina, ki bo na razpolago Jugoslovanom brez vsake omejitve in bo skrajšala povezavo Brd z Novo Gorico za dobrih 20 km. Čačinovič ni dejal, da bo cesto zgradila Italija, kot je obljubljal Minić.

Čačinovič je menil, da so določila sporazuma "pomembna za odnose med obema državama in za razvoj odnosov v Evropi." Poseben pomen imajo "predvidene določbe maksimalno možne zaščite manjšin. Predvidene so mednarodne obveze obeh dežel, da se z notranjimi ukrepi zagotovi zaščita manjšine, doslej predvidene v posebnem statutu. Obe strani posebej poudarjata, da izhajata iz načel spoštovanja pravice oziroma italijanske narodne manjšine na svojem ozemlju. V veljavi ostajajo vse pravice iz statuta za manjšine in bi se morale uresničiti tudi tiste, ki še doslej niso bile uresničene. Nedvomno je pomembno, da so določila o zaščiti manjšin sedaj v mednarodnem sporazumu, ki jih bodo ratificirali parlamenti. Doslej je to vseboval poseben statut, priloga londonskega memoranduma, ki ga je Italija smatrala za privzorij in ga ni ratificirala.

"Obveza manjšinske zaščite," je nadaljeval Čačinovič, "velja sedaj za obe strani... Velja načelo, da izvaja vsaka stran na avtonomen način, s svojo ustavo in zakonodajo, s praktičnimi izvrševanji maksimalno možno zaščito manjšine v svoji državi. Pri tem se bo ravnala vsaka stran po načelih Ustavne listine Združenih narodov in splošne deklaracije o pravicah človeka, konvencije o preprečevanju vseh vrst rasne diskriminacije in splošnih aktov o pravicah človeka. Nedvomno ustvarja taka rešitev vprašanja medsebojnih odnosov, ki je za nas eno najpomembnejših, pogoje za reševanje mnogih nerešenih gospodarskih, kulturnih, jezikovnih in drugih problemov in zahtev Slovencev v deželi Furlaniji-Julijski krajini."

Čačinovič je hvalil jugoslovansko politiko do manjšin in politiko neuvrščenosti ter pozdravil politični realizem sosednje Italije, kjer je parlament z veliko večino podprl sporazum. "Globoko smo prepričani, da bodo demokratične in progresivne sile današnje Italije pospeševale vse možnosti demokratičnega in humanističnega razvoja na narodnostno mešanem ozemlju... Zavedni pripadniki slovenske manjšine so že doslej kot subjektivni politični dejavnik v sosednji deželi aktivno delovali za zmago in uveljavljanje demokratičnih sil. Novi sporazum jih po svojih določilih in svojem duhu še bolj obvezuje

in jim daje novih možnosti za zagotavljanje njihovih narodnostnih pravic. Pri tem pa moramo omeniti še celo vrsto rešitev, katerih uresničevanje bo v veliki meri pospešilo razvoj odnosov med obema državama in povečalo možnosti obmejnega sodelovanja." Gospodarsko sodelovanje se bo okrepilo, predvidena je dolgoročna industrijska kooperacija. V veljavi ostanejo sporazumi o malo-obmejnem prometu. "Pa ne le to. Gre za vzpodbujanje nadaljnjega sodelovanja med obema državama in za nove razširjene temelje sodelovanja ob meji." Čačinovič je izrekel priznanje vsem, ki so pripomogli do podpisovanja. "Ugotoviti moramo, da so imeli pri tem podporo celotne jugoslovanske skupnosti in da so bila upoštevana tudi vsa stališča in sporazumi predhodno usklajeni z našo republiko." Po podpisu obeh ministrov bo moral sporazume ratificirati še italijanski parlament in skupščina SFRJ in posebej tudi republiški skupščini Slovenije in Hrvaške, je povedal Čačinovič.

Sporazumi podpisani

V ponedeljek, 10. novembra, je zvezni sekretar za zunanje zadeve Miloš Minić popoldne odletel v Italijo. Čez Jadransko morje je le kratek skok. Na letališču v Anconi ga je čakal italijanski zunanji minister Mariano Rumor. Toda zaradi slabega vremena so preusmerili Minićevo letalo v Rimini. Italijanski odličniki so drveli tja, sprejeli Minića in ga odpeljali v bližino Ancone, kjer so slovesno podpisali pogodbe, imeli nekaj govorov, malo pojedli in popili, nakar je Minić še istega večera odletel nazaj v Beograd.

Glavni dokument, ki so ga podpisali pri Anconi, je pogodba med SFRJ in republiko Italijo, ki dokončno določa mejo med obema državama "za del, ki ni kot tak označen v mirovni pogodbi z Italijo z dne 10. februarja 1947," kot pravi člen 1. Uvod pogodbe govori o prepričanju, da "miroljubno sodelovanje in dobrososedski odnosi med obema državama in njihovimi narodi odgovarja bistvenim interesom obeh držav" in lepih načelih, kot so enakopravnost med državami, odrekanje od uporabe sile, spoštovanje suverenosti, nevmešavanje v notranje zadeve drugih držav, spoštovanje osnovnih pravic in svoboščin ter izpolnjevanje mednarodnih obvez. Uvod tudi potrjuje "privrženost načelu maksimalno mogoče zaščite državljanov pripadnikov manjšin (etničnih skupin), ki izhajajo iz njihovih ustav in njihovega notranjega prava in ki jo vsaka od obeh strani uresničuje na avtonomni način, pri čemer jo vodijo prav tako načela ustanovne listine Združenih narodov, univerzalne deklaracije o človeških pravicah, konvencije o preprečevanju vseh oblik rasne diskriminacije in univerzalnih paktov o človeških pravicah".

Člen 2 pogodbe določa mejo v Tržaškem zalivu. Člen 3 določa, da se državljanstvo oseb, ki so 10. junija 1940 bile italijanski državljani in imele stalno bivališče "na ozemlju, navedenem v členu 21 mirovne pogodbe z Italijo," to se pravi na neusojenem Svobodnem tržaškem ozemlju, (STO) "urejuje z zakonodajo ene ali druge strani," kjer ima oseba stalno bivališče v trenutku uveljavitve te pogodbe. Isto velja za potomce, rojene po 10. juniju 1940. Od teh oseb se bodo pripadniki manjšin lahko

preselili na ozemlje matične države pod pogoji, ki so določeni z izmenjavo pisem v prilogi VI te pogodbe. V teh pismih se Jugoslavija obvezuje, da bo dala odpust iz jugoslovanskega državljanstva osebam, ki se prijavijo v toku enega leta in ki jih italijanska vlada sprejme kot pripadnike italijanske manjšine. Podobno se Italija obvezuje, da bo priznala pridobitev jugoslovanskega državljanstva osebam, ki se prijavijo in jih jugoslovanska vlada sprejme kot pripadnike jugoslovanske manjšine. Eni in drugi bodo morali zapustiti ozemlje države, kjer zdaj prebivajo, v roku treh mesecev. Izgubili bodo svoje prejšnje državljanstvo in si pridobili novega. Obe strani sta se v pismih tudi obvezali, da bosta tem ljudem dovolili, da prenesejo svoje priravnine in denar, ne da bi plačali takse.

Člen 4 določa, da bo "čimprej" sklenjen sporazum o odškodnini za italijansko lastnino v bivši coni B, ki so jo jugoslovanske oblasti nacionalizirale ali si jo drugače prisvojile vse od zasedbe Trsta leta 1945 dalje. Člen 5 predvideva, da bodo vprašanja socialnega zavarovanja in pokojnin oseb na STO urejena s sporazumom "čimprej". Člen 6 potrjuje voljo obeh strani, "da še nadalje pospešujeta nujno gospodarsko sodelovanje, pri čemer bosta posebno upoštevali izboljšanje življenjskih pogojev obmejnega prebivalstva obeh držav." V ta namen sta podpisali poseben sporazum.

Člen 7 izjavlja, da "na dan uveljavitve te pogodbe preneha veljati londonski memorandum o soglasju z dne 5. oktobra 1954 s prilogami in to v odnosih med SFRJ in republiko Italijo." O tem bosta podpisnici obvestili vlade Vel. Britanije in ZDA ter Varnostni svet ZN.

Člen 8. se tiče manjšinskih pravic in se v celoti glasi takole: "V trenutku, ko preneha veljati posebni statut priložen londonskemu memorandumu o soglasju z dne 5. oktobra 1954, izjavlja vsaka stran, da bo obdržala v veljavi notranje ukrepe, ki so že bili sprejeti v okviru izvrševanja omenjenega statuta in zagotovila v okviru svojega notranjega prava, da se ohrani raven zaščite pripadnikov ustreznih manjšin (ustreznih etničnih skupin), ki je predvidena z določbami posebnega statuta, ki je prenehal veljati. Člen 9 vsebuje običajne določbe o ratifikaciji; pogodba bo stopila v veljavo z dnem izmenjave ratifikacijskih listin, ki bo izvršena v Beogradu.

Drugi dokument je sporazum o pospeševanju gospodarskega sodelovanja, ki je omenjen v členu 6 pogodbe. Člen 1 sporazuma določa, da bo vsaka stran namenila zemljišča za svobodno industrijsko cono, na katero bo razširjen režim svobodne carinske cone v Trstu ("Punti franchi di Trieste"). V protokolu, ki je priloga sporazumu, je svobodna cona določena na obeh straneh meje južno od železniške proge, nekako od Sežane do Bazovice. V tej coni bo uvoz, izvoz, vskladiščenje in predelava blaga "brez vseh restrikcij, davčnih in carinskih obvez." Cono bo upravljal mešani jugoslovanski - italijanski odbor. "Državljanji obeh pogodbenih strani imajo iste pravice do zaposlitve v obstoječih obratih v coni." Gibanje znotraj cone preko državne meje bo svobodno. "Znotraj cone sta slovenski in italijanski jezik enakopravna." Protokol bo veljal 30 let in se bo

molče podaljševal za obdobja 5 let. Vsaka stran ga lahko odpove po 30 letih, če obvesti drugo stran 3 leta vnaprej. Kasneje ga je mogoče odpovedati z obvestilom najmanj eno leto pred iztekom petletnega obdobja.

Sporazum o gospodarskem sodelovanju ustanavlja tudi stalno mešano komisijo za vodno gospodarstvo, ki bo skrbelo za poplavljanje oskrbe z vodo in električnim tokom. Poseben pomen pridaja ureditvi porečij Soče, Idrijce in Timave, priporoča skupna vlaganja za gradnjo elektrarn in se zavzema za jez na Soči pri Solkanu. Obe strani se obvezujeta, da bosta vsaka na svojem delu financirali proučevanja o možnosti plovne poti Tržič-Gorica-Ljubljana in njene povezave z mrežo plovnih poti Srednje Evrope in s Črnim morjem. Za olajšanje cestnega prometa bosta povezali italijansko avto-cesto z jugoslovanskimi cestami preko Nove Gorice, Fernetičev in Hrpelja-Kozine. Za zagotovitev neposredne cestne zveze med jugoslovanskim področjem Brd in Solkana "se bo v roku dveh let od dneva uveljavitve tega sporazuma zgradila asfaltirana avtomobilska cesta," ki bo odprta "za prost jugoslovanski civilni tranzit brez zadrževanja na italijanskem ozemlju." Promet bodo nadzirale jugoslovanske oblasti. To je cesta na pobočju Sabotina, za katero je Minić dejal, da jo bo zgradila Italija; toda v sporazumu o tem ni niti besede. Kaže, da bo moral zanj plačati cestni sklad Slovenije.

Po sporazumu bosta obe strani "vzpodbujali stalno in tesno sodelovanje med lukami Severnega Jadrana," da bi s specializacijo in na druge načine izboljšale naprave, povečale zmogljivosti in zmanjšale stroške poslovanja. Obe strani bosta sodelovali pri zaščiti morja od onesnaženja. Izdelali bosta študije za izboljšanje gospodarskega sodelovanja na obmejnem področju. Vzpodbujali bosta dolgoročno industrijsko kooperacijo. Sporazum bo ratificiran v čim krajšem roku in bo uveljavljen na dan izmenjave ratifikacijskih listin v Beogradu izčasno s pogodbo, ki je bila podpisana na isti dan.

Ob podpisu dokumentov sta Jugoslavija in Italija tudi izmenjali nekaj pisem. Italija je sporočila, da bodo osebe, ki po pogodbi dobe odpust iz jugoslovanskega državljanstva, smatrane, kot da niso izgubile italijanskega državljanstva. Jugoslovanska stran na to pismo ni imela pripomb. Za Slovence v Italiji sta bolj pomembni enaki pismi o priznanju fakultetskih diplom, ki sta jih ministra izmenjala. Oba ministra potrjujeta namen, da v čim krajšem roku skleneta sporazum o medsebojnem priznavanju visokošolskih diplom. To se pravi, da bodo Slovenci lahko študirali v Ljubljani ali Mariboru in jim bodo diplome tudi v Italiji priznane. V enakih pismih sta ministra potrdila, da se bosta v 6 mesecih sestali delegaciji, da proučita vprašanja kulturnih dobrin, umetniških del arhivov in zemljiških knjig za bивše STO. Z izmenjavo pisem sta tudi potrdila veljavo dosedanjih sporazumov o malem obmejnem prometu in dogovor, da odpreta mednarodna mejna prehoda v Vrtojbi in v Gorici na Erjavčevi cesti. Vsi sporazumi so bili podpisani v francoščini.

SREČE IN ZDRAVJA V NOVEM LETU želi

Klic Triglava

Tito sprejme raport

Na Brionih je Tito 7. oktobra sprejel obrambnega ministra Nikola Ljubičića "in skupino visokih funkcionarjev iz oboroženih sil. Med rednim poročanjem vrhovnemu komandantu in v pogovoru so zvezni sekretar in njegovi sodelavci seznanili maršala Tita z dosežki v obrambnih pripravah in z uspehi pri modernizaciji oboroženih sil." Tito se je pozanimal, kako rešujejo različne probleme, na koncu pogovora pa je "visoko ocenil uspehe pri obrambnih pripravah in moralnopolitični enotnosti oboroženih sil." V sporočilu so navedli, da sta bila pri poročanju navzoča tudi Edvard Kardelj in Vladimir Bakarić.

Taki raporti generalov pri Titu niso pogosti. Leta 1971 je Tito sprejel generale na Karadjordjevem pred 21. sejo predsedstva ZKJ 1. decembra. Takrat so mu obljubili zvestobo pri čiščenju med Hrvati. Tokrat so mu morda obljubljali zvestobo v boju proti kominformistom, ki je nenadoma vzplamtel sredi oktobra.

Seja v Karadjordjevem

Na Titovem lovskem posestvu v Karadjordjevem je bila 15. oktobra 14. seja predsedstva centralnega komiteja ZKJ, "na kateri so obravnavali politični položaj v državi in nekatere vidike sovražne dejavnosti proti ZKJ in SFR Jugoslaviji. Uvodno poročilo je imel Mirko Popović. Predsedstvo centralnega komiteja ZKJ je slenilo, da bo s svojimi ocenami in stališči te seje seznanilo članstvo ZKJ." To je bilo vse, kar so o tej zelo važni seji povedali občanom. Skopo sporočilo je le dodalo, da je predsedstvo "odobrilo delo delegacije ZKJ" na sestanku delovne skupine, ki je 9. in 10. oktobra v Berlinu pripravljala konferenco komunističnih in delavskih partij Evrope.

Dolanc proti stalinistom

Mačka je spustil iz zaklja sekretar izvršnega komiteja ZKJ Stane Dolanc 17. oktobra v Novem Sadu. Dolgo in dolgočasno je govoril na tekmovanju kovinarjev Jugoslavije. Med drugim je povedal, da je lani vsak dan izostalo z dela četrto milijona ljudi, kar je povzročilo 115 milijonov dinarjev izgube v bruto produktu. Hudoval se je čez lenuhe, zabašante in delomrzneže in poudarjal odgovornost komunistov. Potem je kar tako, brez prave zveze, dejal:

"Še nikdar nismo bili tako enotni, kot smo danes, in nikoli še nismo bili bolj pripravljeni, da odbijemo vsak napad na pridobitve naše revolucije in uspehe delavskega razreda, ne glede na to, s katere strani prihajajo. Našega samoupravljanja ni več mogoče slepiti s psevdomarksistično demagogijo in tudi ne zastrašiti s stalinističnimi gesli o vsemogočnosti centralistično-birokratskega sistema. Našim ljudem so tudi že davno jasne vse meščanske kvazi-demokratske svoboščine in stalinistični miti. Moč in ustvarjalnost naše družbe je v socialističnem samoupravljanju, v delu, bratstvu in enotnosti naših narodov in narodnosti, v naši angažiranosti za mir in sodelovanje z vsemi narodi, ki se v resnici žele miru, in v naši odločnosti, da tisto kar je našega, branimo

tudi za ceno svojega življenja. Tisti, ki v tem boju niso z nami, so izdajalci naše države, delavskega razreda in partije in jih bomo tudi tako obravnavali," je rekel Stane Dolanc.

Bakarić o kominformovcih

Bolj odkrito je prišel z besedo na dan Vladimir Bakarić, ki je 22. oktobra v Zagrebu govoril na ustanovni seji sveta Centra za idejno-politično delo pri CK ZK Hrvatske. Preden se je v tem govoru pogreznil v meglena razglabljanja zapletene marksistične ideologije, ki se za tak center spodobijo, je rekel: "Kor ste videli v zadnjem času, je ugotovljeno, da nastajajo ilegalne organizacije na osnovi kominformizma ali neokominformizma, kot temu danes pravimo; včasih iz ostankov tistih kominformovcev, ki so bili svoje dni izločeni iz partije, včasih pa tudi iz nekaterih drugih. Ugotovljenih je bilo več poskusov takih organizacij. Se pravi, da se ta stvar nekoliko krepi, oziroma krepijo se vsaj tendence, da bi oživili nekaj takega na prejšnji ali pa reformirani idejni liniji." V zadnjih nekaj letih je bila ZK zelo malo pozorna na take pojave, tako da pri nekaterih članih "skoraj ni bilo opaziti ločnice med nami in njimi."

Bakarić je dejal, da kaže, da "ni nekih možnosti za nastanek močnejšega takšnega gibanja. Politična linija je samo vstop v 'tabor'. To bi pomenilo idejno ustvarjati socializem na podlagi državne lastnine in se vključiti v vse organizacije, od varšavskega pakta pa do sveta za medsebojno gospodarsko pomoč." Po kominformovskih materialih je mogoče ugotoviti, da "so v zelo hudih skripcih. Leta 1948 smo po njihovih ocenah zajadrali v reakcijo, ožigosali so nas bolj ali manj kot fašiste in podobno. Ker pa socialistične države današnje Jugoslavije ne ocenjujejo tako, se takšna ocena v teh materialih niti ne pojavlja. Ni več vsaj tiste prejšnje ocene, da nas je treba vse križati. Pojavljajo se veliko milejši ukrepi, ki bi jih oni storili." Kominformovci stoje pred dilemo, je rekel Bakarić, da morajo nekaj kritizirati, hkrati pa morajo spoštovati, kar pravijo o Jugoslaviji socialistične države.

Petrović dodaja

Dan kasneje 23. oktobra, je govoril predsednik Socialistične zveze Dušan Petrović na seji zvezne konference SZDLJ v Beogradu. Govor je bil ena od tistih enolončnic, v katero zmečeš, kar ti pod roko pride. Mimogrede je Petrović povedal tudi tole: "V zadnjem času so oživele razne informbirojevske skupine v državi in tujini. Same po sebi so nepomembne, saj nimajo nikakršne socialne baze in podpore v državi, temveč služijo edino tujim interesom. Njihova dejavnost je predvsem naperjena proti samoupravljanju in neuvrčenosti, proti pravicam narodov in ljudi, da sami odločajo o svoji usodi. S takih pozicij klevetajo našo državo, zvezo komunistov in ugledne voditelje Jugoslavije, sejejo intrige v našem političnem življenju, za vsako težavo krivijo sistem, ki ga gradimo, in politiko, ki jo vodimo. V idejnopolitični akciji proti takšnim napadom moramo biti vsi do kraja angažirani in odkrito povedati, da gre za rušilce naše samoupravne ureditve in neodvisnosti države, za sovražnike in izdajalce."

Popit robanti

Aktivisti novomeškega okraja so se zbrali 26. oktobra v Dolenji Straži pri Novem mestu in odkrili spomenik krajevnemu narodnemu heroju. Slavnostni govor je imel predsednik CK ZK Slovenije France Popit, ki je najprej oživil duhove iz preteklosti in dejal, da so v času najhujših sovražnih ofenziv nastajale nove partizanske brigade. "Kdo je torej lahko še verjel sovražni propagandi o uničenju partizanskih enot, o uničenju narodnoosvobodilnega boja? Samo tisti, ki so to želeli, ki so se zaradi svojih razrednih interesov povezali s sovražnikom, pa tudi tisti, ki so nasledili protikomunistični propagandi večine dolenjske duhovščine. Skoro vsa duhovščina na Dolenjskem se je aktivno vpregla v voz narodne izdaje. Posebej so poznana imena Šinkar, Klančar, Initihar, Cvar in drugih, ki so pomagali ali pa samo izvajali najgrše zločine nad slovenskimi ljudmi in njihovim imetjem. Vendar je in ostaja dejstvo, da organizatorji bele garde na Dolenjskem ne bi uspeli brez pomoči okupatorja. Šele ko so okupatorji s strašnim nasiljem, požiganjem domov, umori in množičnimi internacijami prebivalstva preplašili ljudstvo, so ljudje v nekaterih krajih podlegli belogardistični propagandi. Velika odgovornost odpade pri tem predvsem na tisto duhovščino, ki je skupaj z narodnimi izdajalci z vsemi silami pritiskala na preprostega, poštenega in za pravične odnose med ljudmi zavzetega dolenjskega človeka, da bi izdal to svoje prepričanje in klonil v narodno izdajstvo."

Popit se je nato posvetil sedanjim sovražnikom in deloma dobesedno ponovil, kar je povedal Petrovič: "V zadnjem času so oživele razne informbirojevske skupine, v državi in tujini, ki so same po sebi nepomembne, 'šanse' imajo le ob podpori tujine. Njihova dejavnost je predvsem naperjena proti samoupravljanju in neuvrčenosti." S tem je opravil svojo dolžnost na levi in se z veliko večjo vnemo zagnal proti desni: "Reakcionarni krogi na zahodu si - spričo odprtosti naših meja in demokratičnosti družbenih odnosov - prizadevajo izkoriščati svoj vpliv na naše notranjepolitične razmere. Pri tem izrabljajo gospodarske, kulturne, znanstvene in druge sile, ki so posebno s Slovenijo tradicionalno mnogo bolj razviti. Namesto samoupravljanja bi bili pripravljeni ponuditi participacijo, povečujejo sistem zahodne demokracije in potrošniške družbe, življenjsko raven in tehnične dosežke zahodnih držav itd. Hkrati pa z indoktrinacijo in po najrazličnejših poteh poskušajo povečati svoje legalne in ilegalne pozicije, s pomočjo katerih bi želeli spremeniti družbeni red v Jugoslaviji ali vsaj pridobiti pri nas prevladajoč vpliv. Pri tem si prizadevajo pritegniti za svoje namene tudi del naših delavcev, začasno zaposlenih v tujini, vplivati na del naših strokovnjakov s stipendijami in drugimi oblikami materialnega podpiranja pri njihovem strokovnem usposabljanju, zlasti pa mobilizirati sovražni del naše emigracije."

"Pri ocenjevanju delovanja nasprotnikov naše usmeritve tudi ne smemo podcenjevati liberalističnih in tehnokratskih sil pri nas doma. Z novo ustavo bomo sicer spodrezali korenine njihove moči, ne smemo pa prezreti dejstva, da se temu zelo težko odpovedujejo, posebno vplivu, ki so ga imele v preteklosti na razpolaganje s

presežno vrednostjo, še posebej s tistim delom, ki gre za razširjeno reprodukcijo." To vodi k pojavom oblastništva in delitve dohodka mimo delavcev, "kar je glavni vzrok prekinitvam dela," in ustvarja vzdušje, v katerem se razvija gospodarski kriminal. "Takšni pojavi, pa naj gre za informbirojevščino, tehnokratizem, malomeščanstvo, oportunitizem in še vrsto drugih nesamoupravnih in nesocialističnih pojavov v naši družbi, ne nastajajo le kot posledica vplivov od zunaj - te težnje izvirajo tudi iz našega notranjega razvoja. Sovražne sile izkoriščajo zlasti pomanjkljivosti v gospodarstvu ter objektivna protislovja v družbenem razvoju. Za vse težave krivijo naš samoupravni sistem. Namesto samoupravnega načina razreševanja problemov vidijo izhod v 'trdi roki,' omejitvi vpliva delavcev, v centralistični ureditvi, v birokratski vlogi partije. Vse to pa naj bi samo likvidiralo neposredne oblasti delovnih ljudi, ampak bi nas tudi pripeljalo pod tuje varuštvo," je rekel Popit.

Tito bodri

Po vsem tem bi pričakoval, da bo tudi Tito povedal kaj modrega o kominformovski nevarnosti. Na obisku v Sevoju pri Užicah 27. oktobra, kjer si je ogledal novo valjarno aluminija in bakra, je Tito dejal le na splošno: "Želim vam, dragi moji prijatelji, tovariši delavci, proizvajalci, da bi bili čim enotnejši v svojem ustvarjalnem delu. Nikoli in nikomur ne dovolite, da bi motil vaše vrste. Nikomur ne dovolite, da bi rovaril med vami in oviral vaše plodno delo in ustvarjanje... Bodite budni do vseh poskusov razbijanja enotnosti naše skupnosti, bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti, enotnosti v vrstah naših delavcev. Ne dovolite, da bi kdo razbijal to enotnost, kajti v njej je vaša prihodnost. Vaš interes je v tem, da čim bolje in čim hitreje stopate naprej. Mi, ki smo odgovorni za našo skupnost, za tisto, kar se pri nas dogaja, pa bomo s svoje strani storili vse, da vam bomo zmeraj in pravočasno pomagali, zato da boste lahko še hitreje napredovali."

Tito svari

Malo več je Tito povedal tri dni kasneje na Zlatiboru. Predsednik predsedstva SR Srbije Dragoslav Marković je 30. oktobra priredil večerjo za Tita v hotelu Palisada in v zdravici rekel: "Razumljivo je, da nimamo nikakršnih iluzij, da se je sovražnik dokončno umaknil s prizorišča političnih in družbenih dogajanj v naši državi in tudi v socialistični republiki Srbiji. Sovražne sile se bodo še pojavljale, to vemo. Te sile se pojavljajo zaradi naših problemov in pomanjkljivosti. Spodbude dobivajo od zunaj, vendar problem ni v tem. Sovražne protisamoupravne, antisocialistične sile bi lahko bile pomembne le tedaj, če bi opustili svojo politično dejavnost in če ne bi imeli uspehov pri uresničevanju nalog," medtem ko jih uspehi onemogočujejo, je dejal Marković.

Tito je odvrnil: "Tovariš Draža je tukaj že omenil tiste elemente, ki nam še vedno podstavljajo polena pod noge. Prav v začudenje me spravlja, kako da si ti ljudje - denimo, peščica kominformovcev, peščica nekakšnih liberalcev ali nekakšnih nacionalistov - lahko predstavljajo, da bi v naši deželi moglo obstajati kaj drugega

kot to, kar imamo danes. Zanikavajo vse naše pridobitve, vse uspehe, ki smo jih dosegli... Slepijo se vsi - tako tisti zunaj kot tisti znotraj dežele, ki pa jih ni veliko, to so majhne družčine - ki mislijo, da nas lahko odvrnejo od poti, da se lahko, recimo, obesijo našemu ljudstvu na vrat! Nihče ne more pomisliti, da bi delavski razred lahko izpuštil iz rok pridobitev samoupravljanja. "A glejte kljub temu si umišljajo nekaj takega. Ker pa že ne morejo nič drugega, si prizadevajo, da bi nas vsaj ovirali. Samo da imamo mi za takšne prav tako sredstva kakor tudi prostor; ne bomo se prav nič pomišljali, da bi jih onemogočili pri vsakem njihovem poskusu. To smo že rekli in naj nihče ne misli, da bomo tukaj popuščali," je posvaril Tito.

Tito o nasprotnikih

Tito je obiskal Novi Sad 7. novembra in se 8. novembra v Bački Palanki sestal z družbenopolitičnim aktivom Vojvodine. Na večerji je v odgovoru na zdravico omenil "renegate, ki so mislili, da ni več potrebno, da bi zveza komunistov imela najvažnejšo vlogo pri usmerjevanju našega družbenega razvoja." Misli je pač na Koko Popovića in Mirka Tepavca in menil, da "ste tukaj, v Vojvodini, zavzeli pravilno stališče, ko ste sklenili obračunati s takimi elementi, ki so zavirali naš socialistični razvoj. To so vam tu pa tam očitali. Jaz pa vam tega nisem nikoli zameril." Kot je pri starih ljudeh običajno, je Tito pomešal preteklost s sedanostjo in rekel, da "žal naše vrste niso popolnoma prečiščene. Še vedno so v zvezi komunistov, taki, ki nam v izgradnji našega družbenega sistema mečejo polena pod noge. S takimi moramo seveda obračunati, če hočemo ali ne."

Tito je v zdravici tudi dejal: "Komunisti Jugoslavije morajo iti naprej po tej poti, ne oziraje se na vse tisto, kar se okoli nas, zunaj govori, češ da smo zdaj spet za trdo roko. Nismo za trdo roko. Vendar pa ne bomo nikomur dovolili, da bi has v našem gibanju oviral, da bi delal v škodo našega delovnega človeka, proizvajalca, našega ljudstva. Takih ljudi v naših vrstah ne moremo trpeti. Pa tudi zunaj naših vrst ne bomo dovolili početja, ki bi šlo na roke komu zunaj naše dežele." Tito se je hvalil, da so v Jugoslaviji mnogo dosegli. "In ni treba, da bi videli v tistem, kar je naša slabost, kakor tudi v teh naših nasprotnikih nekaj, kar je treba dramatizirati. Že včeraj sem rekel, da tega ne bomo dramatizirali, vendar pa jim tudi ne bomo dopustili, da počno, kar bi se jim zahotelo. Delati moramo tisto, kar želi velikanska večina našega ljudstva," je rekel Tito.

Kurtović o pozaprtih

Na posvetu v izvršnem komiteju CK ZKJ 11. novembra v Beogradu je o idejnopolitičnem delu govoril sekretar v izvršnem komiteju Todo Kurtović. Omenil je tudi kominformovce: "Značilen zgled nezaupanja v naše moči in sovražnega dela na tej podlagi so naši informbirojevci in skupinice, ki smo jih nedavno pozaprl in ki bodo prišli pred sodišče. Taki se niti ne morejo sklicevati na stališča beograjske in moskovske deklaracije, ki vzpostavlja načela sodelovanja. Nekateri krogi so izrekli stališče, da sta ti deklaraciji sicer odigrali pomembno vlogo, da pa ju je

razvoj prehitel in da ju je sodelovanje preživelo. Ne gre za zmoto, marveč za naziranje. Toda načela so aktualna še danes, med drugimi tudi zaradi takšnih pogledov nanje. Ni idejnega miru niti sprave s čimerkoli, kar pomeni razredno nasprotovanje naši revoluciji, kar nasprotuje samoupravljanju, široki politični neuvrščenosti. Potemtakem tudi ni mogoče pozivati narode na združevanje, kar zdaj včasih in ponekod diskretno počenjajo. Pri nas je mogoče pozivati na združevanje samo delovne ljudi, in to samo na široki izhodiščni podlagi X. kongresa in ustave," je dejal Kurtović.

Povezava

Zahodni časopisi so videli v Kurtovićevem govoru prvo jasno povezavo kominformovcev s Sovjetsko zvezo, kajti beograjsko in moskovsko deklaracijo sta podpisala Tito in Hruščov, ko sta leta 1955 končala kominformovski spor. Ta se je začel leta 1948, ko je Stalin izobčil Tita.

Tudi mnogim komunistom so tista leta že zatonila v pozabo. Mladi člani ZK takrat še rojeni niso bili. Da bi opomnili stare in poučili mlade, so jugoslovanski časopisi pričeli priobčati serije člankov o stalinizmu, informbiroju ali kominformi, kominformovcih ali IB-jevcih, kot jih včasih imenujejo, in različnih drugih nasprotnikih za dobro mero. Ljubljansko DELO je začelo objavljati 7. novembra članke pod skupnim naslovom "Kaj je informbiro?" ki jih je prevedlo iz Beograjskega tednika NIN.

Hrvaški plenum

Vsa dolga razprava ne seji centralnega komiteja ZK Hrvaške 20. novembra v Zagrebu je bila posvečena nasprotnikom. V uvodnem govoru je Milka Planinc govorila o kominformovcih in je za ravnotežje pogrevala tudi nacionalistično evforijo, ustaške in četniške emigrante in sovražno duhovščino. V razpravi so povedali, da so na Hrvaškem zaprli sedem kominformovcev.

Tito strelja medvede

Sredi meseca oktobra je bil Tito spet za nekaj dni v Bugojnu v Bosni. Tokrat je bil z njim Edvard Kardelj in sta oba moža 17. oktobra ustrelila vsak svojega medveda.

Gomes v gostih

Portugalski predsednik Francisco da Costa Gomes je bil na tridnevnem uradnem obisku v Beogradu od 23. do 25. oktobra, zadnjega dne pa se je na poti domov ustavil tudi na Reki. V skupnem sporočilu so hvalili dvostranske odnose in zapisali, da sta se predsednika Tito in Gomes pogovarjala o večjem številu mednarodnih vprašanj. "Obe strani sta izrazili skrb zaradi dogodkov v Angoli ter opozorili, da je tuje vmešavanje nevarno in da morajo notranji dejavniki te države premagati težave, tako da bo Angola lahko uresničila svojo neodvisnost in si zagotovila vse možnosti za napreden razvoj," je rečeno v sporočilu. O jugoslovanskem vmešavanju z izključno podporo enemu od treh osvobodilnih gibanj, ljudskemu gibanju za osvoboditev Angole Agostinha Neta, ni bilo besede.

Jugoslavija je priznala ljudsko republiko Angolo kmalu po razglasitvi neodvisnosti v Luandi.

Mladenov v Beogradu

Bolgarski zunanji minister Peter Mladenov je bil na uradnem obisku v Jugoslaviji od 11. do 13. novembra. Pogovarjal se je z jugoslovanskim zunanjim ministrom Milošem Minićem. V skupnem sporočilu sta ministra izrazila "željo, da bi se nadalje razvijali in razširjali odnosi na političnem, gospodarskem in kulturnem področju po načelih enakopravnosti, neodvisnosti, spoštovanja suverenosti in ozemeljske nedotakljivosti, medsebojnega upoštevanja in nevmešavanja v notranje zadeve." Opozorila sta tudi "na potrebo po skladnem nastopanju na področju informativne dejavnosti zaradi objektivnega, vsestranskega in dobronamernega prikazovanja jugoslovanske in bolgarske stvarnosti." Ugotovila sta uspešne gospodarske odnose in možnosti za napredno sodelovanje na področju kulture, izobraževanja in znanosti.

Glede glavnega spornega vprašanja, Makedonije in Makedoncev, pa očitno nista napredovala. Sporočilo pravi: "Ministra sta se dogovorila, da bosta obe strani pripravili in izdelali metode in načine za proučitev in reševanje vprašanj, ki se tičejo nadaljnjega razvoja vsestranskih medsebojnih odnosov, včevši tudi sporna vprašanja. Te metode in poti bi določili na srečanju predsednika SFRJ in predsednika ZKJ Josipa Broza Tita s prvim sekretarjem CK bolgarske KP in predsednikom državnega sveta LR Bolgarije Todorom Živkovom. O datumu tega srečanja se bosta obe strani dogovorili naknadno."

* O LJUBEZNI DO BLIŽNJEGA (nadaljevanje z 20.strani)

Če bi bil pameten, bi Vresnik lahko pripomnil, da v Sloveniji tako udejstvovanje Cerkve ni niti potrebno niti v skladu s časovnimi in krajevnimi okoliščinami. Tej trditvi bi bilo seveda mogoče oporekati, a razprava bi bila na dostojni ravni. Za Vresnikove neslane pripombe se DRUŽINA ni zmenila, kar je bilo najbolj pametno. Toda s podobnimi zaleteli se srečujejo duhovniki in verniki v Sloveniji vsak dan in življenje zaradi tega ni prijetno.

PRED ZAKLJUČKOM LISTA : KREISKY NA BRDU

Ko gre KT v tisk, zvemo, da se je 28. in 29. decembra mudil v Sloveniji na poluradnem obisku avstrijski kancler Kreisky ter v pogovoru najprej s Kardeljem na gradu Strmol pri Kranju in potem s Titom na Brdu obravnaval medsebojna neurejena vprašanja, predvsem problem posebnega preštevanja slovenske in hrvaške manjšine v Avstriji. Dasi sta bila Tito in Kardelj zadržana v komentiranju, sta vendar izrazila upanje, da bo zdaj mogoče nadaljevati pogovore med obema vladama v mirnejšem tonu in doseči zadovoljive rezultate. Bolj odprt je bil Kreisky, ki je izjavil, da je bila Jugoslavija zelo taktna v svojem zadržanju in ni ničesar predpisovala Avstriji, da si je vztrajala na zahtevi, da se mora avstrijska vlada dogovoriti z manjšinami. Glede štetja posebne vrste, ki ga je hotela dunajska vlada sprovesti, preden bi priznala gotove pravice manjšini, je dejal Kreisky, da izražajo Jugoslovani svojo zaskrbljenost, češ da mora biti štetje po jugoslovanskih pogledih ločeno od pravic manjšine.

Kreiskyjeva primarna naloga po povratku z novoletnih počitnic v Vorarlbergu bo, da se bo pogovoril s predstavniki ostalih političnih strank v državi o tem vprašanju.

KLIC TRIGLAVA

Uredništvo in uprava: 76 GRAEME ROAD ENFIELD MIDDXX Tel. 01-363 5097

KLIC TRIGLAVA je politično neodvisen list, ki izhaja enkrat na mesec. Izdaja ga SLOVENSKA PRAVDA, združenje svobodnih in demokratičnih Slovencev. Njeno mnenje predstavljajo le članki, ki so podpisani od izvršnega odbora. Urejuje Dušan Pleničar.

Enoletna naročnina:

Naročnina za letalsko dostavo je navedena v oklepajih.

Avstralija	5.00 (8.00)	Kanada	6.00 (9.50)
Avstrija	80.—	Nemčija	16.—
Francija	25.—	U. S. A.	6.00 (9.50)
Italija	3000.—	Velika Britanija	2.20

Ostale evropske države: 2 funta (sterling) v odgovarjajoči valuti

Južna Amerika: 2 funta (sterling) — letalsko: 3 funti — odn. temu odgovarjajoča valuta

Naročnino v Severni Ameriki je treba poslati na naslov:

Mr Tine Kremžar, 11047 — 110 St. Edmonton, Alta., Canada

Naročnina v evropskih državah je plačljiva z mednarodno pošto nakaznico po navodilu uprave, v ostalih državah po navodilu uprave.

KLIC TRIGLAVA PRODAJAJO

v Trstu: Chiosco Tranvie Opicina na Trgu Oberdan

v Gorici: Katoliška knjigarna, Piazza Vittoria 20.